

הישיבה השלוש-מאות ואחת של הכנסת השישית

יום רביעי, ל' סיון תשכ"ח (26 יוני 1968)

ירושלים, הכנסת, שעה 11.02

א. שאלות ותשובות

שר-החקלאות ח. גנתי:

לא נשללה זכותם של תושבים לחזור לבתיהם בשכונת אבו-טור, שניטשו ערב מלחמת ששת הימים ביוני 1967.

3. החלטת בית-המשפט המחוזי בירושלים על מחיקת סעיף מנוחת שבת בחווי החכירה של מינהל מקרקעי ישראל

חברי-הכנסת א. אבנרי שאל את שר החקלאות ביום כ"ד בניסן תשכ"ח (22 באפריל 1968):

ב„הארץ“ של יום 1 באפריל 1968 נמסר כי בית-המשפט המחוזי בירושלים, מפי השופטת הגברת מ. בן-פורת, קבע ביום 31 במארכ 1968, כי יש למחוק סעיף בחוזה חכירה עם מינהל מקרקעי ישראל, המחייב חוכר של מקרקעין להימנע מכל עבודות בנכסי המקרקעין בימי שבת וחגי ישראל.

בקשר לכך הנני מבקש לדעת:

1. האם הגיע פסק-הדין הנ"ל לידיעחה של הנהלת מינהל מקרקעי ישראל?

2. האם הוחלט בעקבות פסק-הדין הנ"ל להשמיט את הוראת הסעיף מכל חווי החכירה שבין המינהל לבין החוכרים ממנו נכסי מקרקעין, ואם לא הוחלט כנ"ל – מדוע לא?

3. האם הודיע המינהל על החלטת בית-המשפט לכל חוכרי המקרקעין, שבחוזה החכירה שלהם מופיע סעיף כנ"ל, ואם לא הודיע – מדוע לא?

שר-החקלאות ח. גנתי:

1. כן.

2. לא. מינהל מקרקעי ישראל מחכה להחלטה שתיתן על-ידי בית-המשפט העליון לערעור אשר הוגש על החלטת בית-המשפט המחוזי.

3. לא. ראה תשובתי לשאלה 2.

4. סכסוך בין התאחדות מגדלי סלק סוכר לבין בית-החרושת „סוגת“

חברת-הכנסת ש. ארבל-אלמוזלניו שאלה את שר החקלאות ביום כ"ג באייר תשכ"ח (21 במאי 1968):

בעתון „מעריב“ מיום 17 במאי 1968 פורסם: הנהלת מפעל הסוכר „סוגת“ בקרית-גת שלחה אתמול הודעת פטורים ל-100 עובדים זמניים, המועסקים במפעל רוב ימות השנה. כן ביטלה את הודעתה בלשכת שירות התעסוקה בקרית-גת בדבר קבלת 150 עובדים „קבועים עונתיים“ שצריכים היו להתחיל את עבודתם ביום א'.

צעד זה בא אחר שהתאחדות מגדלי הסלק החליטה שלא להפנות את יבולי הסלק של העונה ל„סוגת“ בקרית-גת, כי אם למפעל הסוכר בעפולה בלבד. החלטה

היו"ר ק. לוז:

אני פותח את ישיבת הכנסת. ראשונה נשמע תשובות של שרים לשאלות.

1. מקומות מרעה לעדריהם של תושבי סכנין
חברי-הכנסת א. נח"ל שאל את שר החקלאות ביום ט' בשבט תשכ"ח (8 בפברואר 1968):

תושבי כפר סכנין, שמספרם למעלה מששת אלפים איש אשר רובם ככולם חקלאים, מתמרמרים על חוסר מקומות מרעה לעדריהם, מאחר שהשטחים הנמצאים מצפון לכפר ומדרום לו, מיועדים לאימונים צבאיים, ואילו השטחים ממערב לכפר הם שטחים שהכניסה אליהם אסורה. בצד המזרחי של הכפר אין מקומות מרעה לצאן.

אבקש את כבוד השר להשיבני:

1. האם משרד החקלאות דואג שיהיו מקומות מרעה לבעלי העדרים של כפר סכנין?

2. מתי יידעו תושבי סכנין, באילו שטחים מותר להם לרעות את עדריהם?

שר-החקלאות ח. גנתי:

1. מינהל מקרקעי ישראל איתר בתוך שמורת היער מס' 455 באיזור סכנין כ-9,000 דונם העומדים לרשות בעלי העדרים בכפר לרעה.

שטח זה הוא מחוץ לגבולות שטח האימונים הצבאי.

2. תושבי סכנין רשאים לקבל רשיונות רעה לעדריהם כמקובל, בהתאם לכושר הנשיאה (תפוקת המרעה) של השטח הנ"ל.

לא ידוע מקרה שתושב סכנין ביקש ולא קיבל רשות רעה בשטח הנ"ל.

2. זכותם של תושבי שכונת אבו-טור בירושלים לחזור לבתיהם הנושעים

חברי-הכנסת א. חביבי שאל את שר החקלאות ביום כ"ב באדר תשכ"ח (22 במארכ 1968):

קיבלתי מכתב מן התושבים הערביים של שכונת דיר-אבו-טור שבירושלים המורחית, המתלוננים על שהשלטונות מונעים אותם מלחזור אל בתיהם בשכונה. חלק מתושבי שכונה זו נאלץ בזמן מלחמת יוני לעזוב את דירותיהם ולגור זמנית בבניינים סמוכים. הם חזרו אל בתיהם בתום הקרבות, אך נתקלו בקשיים רבים, בכלל זה נסיון פלישת אנשים מסויימים אל תוך בתיהם והנסיון של האפוטרופוס על נכסי נפקדים לשים יד על בתים אלה.

אי לזאת הנני לשאול את כבוד השר:

המוכן כבוד השר לברר טענותיהם של תושבים אלה ולהודיע מעל במת הכנסת מדוע נשללת זכותם לגור בבתיהם בשכונת דיר-אבו-טור?

שני הכפרים היתה הדרישה מנציבות המים להגדיל לאיכרי שני הכפרים האלה את מכסת המים להשקיה. התושבים טענו שזה זמן רב הם תובעים להגדיל את מכסת המים השנתית המגיעה רק ל-750 אלף מטר מעוקב. כמות מים זו אינה מספיקה להם.

הנני לשאול את כבוד השר:

1. מהי מכסת המים של הכפרים ערה וערערה ואיזה חלק מכלל אדמתם, הראויה לעבוד חקלאי, הוא אדמת שלחין?

2. האם נבדקה תביעתם של תושבי הכפרים ערה וערערה להגדיל את מכסת המים השנתית להשקיה שלהם?

3. מה עמדת נציבות המים לגבי תביעתם של שני הכפרים הנוכרים להגדיל את מכסת המים שלהם?

4. אם עדיין לא נבדקה — האם תיבדק תביעת תושבי ערה וערערה להגדיל להם את מכסת המים הדרושה להם כבשורת?

שר-החקלאות ח. גבתי:

מפאת קרבתם של הכפרים ערה וערערה והדמיון בבעיותיהם, מתייחס התיכנון החקלאי לכפרים אלו כאל יחידה חקלאית אחת.

שטח השלחין בשני הכפרים מגיע ל-1,540 דונם. אגודת המים של הכפרים הללו הודיעה אשתקד למשרד החקלאות על תוספת חברים חדשים ועל כוונתה להגדיל את שטח השלחין עד ל-2,000 דונם. בקשתם נמצאת בבדיקה, והמשרד האזורי בחדרה מכין תכנית סופית להספקת המים ותכנית גידולים לכפרים אלה.

מכסת המים לשנת 1968/69 של הכפרים ערה וערערה היא 780,000 מ"ק. מכסה זו כוללת תוספת של 30,000 מ"ק בשנה הנוכחית.

בכפרים ערה וערערה 7,400 דונם קרקע ראויה לעיבוד, מזה 1,540 דונם בשלחין.

נציבות המים תקבל את התכנית שתאושר על-ידי המרכז לתיכנון.

7. מיצויים על נזקי מלחמה עקיפים למושב בית-יוסף

חבר-הכנסת י. תמיר שאל את שר החקלאות ביום ח' בסיון תשכ"ח (4 ביוני 1968):

בעת ביקור ועדת-הממשנה לענייני ישובי הספר מטעם ועדת הפנים במושב בית-יוסף בעמק הירדן, שמענו חבריה מפי ראשי הכפר סיפור זה: "כתוצאה ממלחמת ששת הימים נגרמו לחקלאים מהמושב נזקים עקיפים שהצטברו לסך 220 אלף ל"י. ועדה מיוחדת הכירה בתביעה על סך 160 אלף ל"י. האדונים קצנבלונג ממשרד החקלאות ודן ירדן ממשרד האוצר הבטיחו להעביר את הסכום הנ"ל. עד היום טרם קיבלו הנפגעים אף לא פרוטה אחת."

בביקור במושב התדרשתי ממצבם הדחוק של החקלאים, המתקיימים אך ורק על יבולי ירקות חורף והבטלים כל ימות הקיץ, ומן הקשיים הרבים במישורים שונים וכן מחולשתם הארגונית. כתוצאה מכך — נדמה לי — אף בן הזולל לגבי תביעות שהוכרו כצודקות.

בקשר לכך אבקש את השר להשיבני:

1. האם אושרו לחקלאי בית-יוסף פיצויים עקיפים בסך 160 אלף ל"י כנ"ל?

זו באה בעקבות סכסוך חריף השנה בין התאחדות מגדלי הסלק לבין מפעל "סוגת".

בהתחשב בעובדה שסגירת מפעל "סוגת" תפגע פגיעה קשה במצב התעסוקה של קרית-גת בכלל, ובמצבם של המועסקים בבית-החרושת בפרט, והדבר ייקר את הוצאות התובלה של הסלק מאזור הדרום לבית-החרושת בעפולה, רצוני לשאול את כבוד השר:

1. האם הפרסום בעתון תואם את המציאות?

2. מה הן הסיבות שמגדלי הסלק מסרבים לשלוח את תוצרתם לבית-החרושת "סוגת"?

3. האם צעד זה של מגדלי הסלק נעשה בתיאום עם משרד החקלאות ובידיעתו?

4. באם לא, אילו אמצעים ינקוט משרד החקלאות על מנת להבטיח הפעלתו של בית-החרושת "סוגת" בעונה זו?

שר-החקלאות ח. גבתי:

1. כן.

2. סכסוך שפרץ בין התאחדות מגדלי סלק סוכר לבין הנהלת "סוגת" בעקבות טענת מגדלי סלק הסוכר שמפעל "סוגת" מקבל כמויות סוכר גדולות יותר בסלק המסופק לו, מאשר הכמויות שהוא משלם בעדו בפועל.

3. צעדם של מגדלי סלק הסוכר הובא לידיעת משרד החקלאות, אך לא תואם אותו ונעשה בניגוד לדעת המשרד.

4. מאחר שביום 19 במאי 1968 לא התחילה התאחדות מגדלי סלק סוכר לספק סלק למפעל "סוגת", למרות העובדה שבתאריך זה הוחל בהוצאת הסלק בשדות, פניתי יחד עם שר המסחר והתעשייה לשני הצדדים והורינו למגדלי הסלק להתחיל לספק סלק למפעל "סוגת", ולמפעל "סוגת" הורינו להתחיל לקבל את הסלק ולעבדו.

מיום 26 במאי 1968 פועל בית-החרושת "סוגת" בקצב מלא.

יחד עם זאת הטילו שני השרים הנ"ל על מכון התקנים לבדוק את שיטת קבלת הסלק במפעל ולהציע שיטה מהימנה לבדיקת כמויות הסוכר שבסלק המסופק למפעל.

5-6. מכסת המים לכפרים ערה וערערה

חבר-הכנסת ש. מיקוניס שאל את שר החקלאות ביום ב' בסיון תשכ"ח (29 במאי 1968):

בסיון של חברי ועדת העבודה בכפר ערה התריעו נציגי הכפר על המחסור במים להשקיה. בכפר ישנה באר שמיימה מאפשרים השקיה של 500 דונם אדמה. ברם ישנם עוד כ-2,000 דונם אדמה הזקוקים להשקיה ומים אין.

הנני לשאול את כבוד השר:

מה הן תכניות משרד החקלאות — אם ישנן כאלה — להרחבת רשת ההשקיה בכפר ערה?

חבר-הכנסת ת. טובי שאל את שר החקלאות ביום ח' בסיון תשכ"ח (4 ביוני 1968):

בעת ביקור ועדת העבודה של הכנסת בכפר ערה, ביום 23 במאי 1968, נפגשו חברי הוועדה עם נכבדי שני הכפרים ערה וערערה. בין שאר התביעות שהעלו נציגי

4. מה עושה משרד העבודה כדי להבטיח תעסוקה למובטלים בעיירות הפיתוח?

שר-העבודה י. אלון:

מאז נשאלה השאלה על-ידי חבר הכנסת הנכבד, פירסמה הרשות לתיכנון כוח-האדם במשרד העבודה דו"ח שנתי הכולל נתונים מפורטים על הנושאים שהתעניין בהם השואל.

אודה לחבר-הכנסת ש. מיקוניס אם יואיל לעיין בדו"ח השנתי 1967, "כוח-אדם בישראל", בפרק עיירות פיתוח (פרק ח'), עמ' 111, אשר הנחתי על שולחן חברי הכנסת ב-13 במאי 1968.

9. הסכם בין משרד העבודה וארגון המצילים

על הכשרת מצילים

חבר-הכנסת ש. מיקוניס שאל את שר העבודה ביום י"ז באייר תשכ"ח (15 במאי 1968):

כפי שנתפרסם בעתון, "דבר" מיום 4 באפריל 1968, ארגון המצילים מאשים את משרד העבודה כי הסמך כמצילים אנשים שאינם מתאימים למקצוע. כן מואשם משרד העבודה בכך שלא קיים את ההסכם שנחתם בינו לבין איגוד המצילים, לפיו יתנהלו הקורסים על-ידי מצילים מוכרים לפי תכנית מאושרת. כן נקבע שהמורים עמדים לקורסים יעברו בחינות כניסה ובוגרים יעברו בחינות גמר לפני ועדה מקצועית.

בשנה האחרונה הוסמכו כ-100 מצילים בקורסים מטעם משרד העבודה. יושב-ראש הארגון הארצי של המצילים אמר לכתבת "דבר" כי, "בוגרי הקורסים הללו הם סכנה לציבור, מפני שאין לסמוך על כשרם המקצועי".

אי לזאת הנני לשאול את כבוד השר:

1. האם קיים הסכם בין משרד העבודה וארגון המצילים בעניין הכשרתם והסמכתם של מצילים?
2. האם המצילים הוכשרו והוסמכו בהתאם למוסכם?
3. אם לאו - מה הסיבה לכך?

שר-העבודה י. אלון:

1. החל משנת 1961 מטפל משרד העבודה בהכשרת מצילים והסמכתם בשיתוף מלא עם ארגון המצילים. משנת 1965 כלול מקצוע המצילים בהוראות חוק שירות התעסוקה, תשי"ט-1959.

תנאי ההכשרה של המצילים נקבעו לאחר דיונים עם ארגון המצילים, שגובשו בסיכום שנערך ביום 24 במאי 1965 והובא לידיעת הוועד הפועל של ההסתדרות לאחר בירורים נוספים ביום 18 במאי 1967.

2-3. כל המצילים הוכשרו בהתאם למוסכם ועל-פי תכנית לימודים שעובדה בשיתוף עם ארגון המצילים, נבחנו בהתאם לכך והוסמכו בהתאם לחוק.

במקרה אחד נתברר שהבריכה לא תאמה במלואה את ההוראות, ולכן התקיים קורס השתלמות נוסף בבריכה מתאימה.

בשני מקרים לא היתה אפשרות אובייקטיבית לכנס את חברי ועדות הבחינה, ובגלל דחיפות הפעולה (פיקוח נפש) מינה משרד העבודה ועדות בחינה מיוחדות, בהתאם לקריטריונים שסוכמו בשעתם עם ארגון המצילים.

2. אם כן - מדוע לא הועבר הסכום הנ"ל לתעודתו?

שר-התקלאות ח. גבתי:

1. לא. הסכום שאישרה הוועדה לקביעת נזקי מלחמה עקיפים מגיע ל-105,061 לירות בלבד.

2. הסכום שאושר הועבר לבית-יוסף בשלושה תשלומים.

א. מיד לאחר המלחמה - 40,000 לירות.

ב. בחודש דצמבר 1967 - 9,000 לירות.

ג. ביום 28 במאי 1968 - 56,061 לירות.

8. תעסוקה ואבטלה בעיירות הפיתוח

חבר-הכנסת ש. מיקוניס שאל את שר העבודה ביום כ"ג בטבת תשכ"ח (24 בינואר 1968):

סקר כוח-אדם-תעסוקה ואבטלה בעיירות הפיתוח, שפורסם על-ידי הרשות לתיכנון כוח-אדם במשרד העבודה, ושהונח זה עתה על שולחן חברי הכנסת, מראה בין היתר כי:

מספר המועסקים בעבודה טבעית בענפים הכלכליים ב-15 עיירות פיתוח ירד מ-40,352 עובדים בדצמבר 1965 ל-35,171 בסוף שנת 1966, כלומר ירידה ב-5,181 איש המהווים 12.8% מכלל המועסקים;

ענף הבניין נפגע בצורה חריפה ביותר במשך שנת 1966. מספר המועסקים בו ירד ב-2,365 איש, המהווים 41.3% מכלל העובדים שהיו מועסקים בו בדצמבר 1965;

מספר המועסקים בתעשייה ובמלאכה ירד בתקופה הנסקרת ב-3,234 איש, המהווים 17.8% מן המועסקים בענף בדצמבר 1965;

בתקופה הנסקרת ירד מספר המועסקים בחקלאות ב-744 איש, המהווים 19% מכלל המועסקים בענף בתקופת הבסיס;

מספרם של דורשי העבודה, שהיו רשומים כמובטלים שבעה ימים ויותר בחודש, גדל בשנת המיתון כמעט פי שלושה, מ-1,134 איש בדצמבר 1965 ל-3,055 בדצמבר 1966. כלומר, עליה ב-178% במספר המובטלים.

פגיעת האבטלה בקרב בני-הנוער היתה אף קשה מזו שבקרב המבוגרים: 21.5% מבני הנוער המשתתפים בכוח העבודה בסוף 1966 היו מובטלים.

לאור הנתונים הנ"ל שבסקר כוח-האדם בעיירות הפיתוח, הנני לשאול את כבוד השר:

1. מה מספר המועסקים ב-15 עיירות הפיתוח בסוף שנת 1967 ומהי התחזית לשנת 1968 בהשוואה לסוף שנת 1965 -

א. בעבודה טבעית בענפים הכלכליים?

ב. בבניין?

ג. בתעשייה ובמלאכה?

ד. בחקלאות?

2. מה מספר דורשי העבודה שהיו רשומים כמובטלים שבעה ימים ויותר בחודש בסוף שנת 1967, ומהי התחזית לשנת 1968 בהשוואה לסוף שנת 1965?

3. מה שיעור המובטלים בקרב הנוער מכלל בני הנוער השייכים לכוח-עבודה בסוף 1967, ומהי התחזית לגבי שנת 1968 בהשוואה לסוף 1965?

הוועדה הרפואית ולאשר לו פנסיה בהיותו נטול כושר עבודה, נאמר לו שטרם הגיע לגיל הפנסיה.

הואיל ואני מניח שכל הנורמים שטיפלו בענייניו של מר טייר פעלו כחוק, רצוני לשאול את כבוד השר:

1. מה הפתרון למקרה כזה?
2. אם אין פתרון בתחום התחיקה של היום, מה הצעדים שכבוד השר מוכן לנקוט כדי שמקרים כאלה ימצאו את שיקומם בצורה מכובדת?

שר-העבודה י. אלון:

1. ועדה רפואית של לשכת העבודה ברמת-גן קבעה בתאריך 13 ביוני 1967 שהנ"ל אינו ניתן להשמה. זכותו של האיש לפנות שוב לאחר שנה ולבקש בדיקה רפואית מחודשת. כמו כן, זכותו לפנות לוועדת ערר על מנת לערער על החלטת הוועדה.

2. ד"ר שלה, מנהל קופת-החולים במחוז דן לשעבר, במכתבו לקרן הביטוח, קובע שהאיש יכול לעבוד רק בישיבה, ועל כן אינו מוכן לתת אישור לנכות מוחלטת. לפיכך אין לאיש אפשרות לקבל פנסיה מוקדמת. הטיפול בשיקום צריך להיעשות במחלקת השיקום של קרן הביטוח של פועלי הבניין, באם האיש מוכן לעבוד בעבודה כלשהי.

12-13. העסקת פקידות השמה בלשכות העבודה בישובים הערביים

חבר-הכנסת ש. מיקוניס שאל את שר העבודה ביום ב' בסיון תשכ"ח (29 במאי 1968):

בסיור של חברי ועדת העבודה בבקת-אל-גרביה, העלה נציג הכפר את שאלת העסקתן של פקידות בלשכות העבודה לצורך רישומן של נשים דורשות עבודה. פקידה בלשכת העבודה מסייעת סיוע רב במערכה נגד העסקת נשים באמצעות ראיסים.

אודה לכבוד השר אם יואיל להשיבני:

1. האם שירות התעסוקה מעסיק פקידות בכל לשכות העבודה בישוב הערבי לרישום נשים דורשות עבודה?
2. בכמה לשכות עבודה בישוב הערבי אין פקידות?
3. האם תועסק פקידה בלשכת העבודה בבקת-אל-גרביה?

חברת-הכנסת ש. ארבל-אלמוליו שאלה את שר העבודה ביום ט' בסיון תשכ"ח (5 ביוני 1968):

בביקור שערכה ועדת העבודה של הכנסת בכפר בקת-אל-גרביה, ביום 23 במאי 1968, נמסר לנו שבמקום ישנן עשרות רבות של נשים הרוצות והמוכנות לעבוד כעובדות שכירות, אך בגלל העדר פקידת השמה לפעולות בלשכת העבודה המקומית נמנע הדבר מהן והן נאלצות לעבוד באמצעות "ראיסים" אשר מנצלים אותן ומשל-מיב להן שכר עבודה נמוך מהמקובל וללא תנאים סוציאליים.

אבקש את כבוד השר להשיבני:

1. מה הן הסיבות להעדר פקידת השמה לפעולות בלשכת העבודה בכפר בקת-אל-גרביה?
2. האם קיימת תכנית למינוי פקידת השמה בלשכת העבודה בחודשים הקרובים בכפר זה, אשר תטפל בפועלות?
3. אם לא — מה הסיבות לכך?

במקרה אחר היה צורך לסטות מן הסעיף בזכרון-דברים, הקובע כי בחודשים יוני-אוגוסט לא יהיו מבחני סיווג, הואיל ולא היה מנוס מלבחון מצילים נוספים שישרתו בעונת הרחצה בחופים וליד הבריכות.

הנהלת המשרד קיימה בירור לגבי התקלות שהצביע עליהן ארגון המצילים, וכל חילוקי-הדעות נתיישבו לשביעת-רצונו המוחלטת של הארגון.

10. כבישי גישה לכפרים הדרוזיים בגליל

חבר-הכנסת ש. תמיר שאל את שר העבודה ביום י"ז באייר תשכ"ח (15 במאי 1968):

בעקבות מגפת חצבת בכפרים הדרוזיים בגליל בשנת 1963, נסללה דרך עפר שחיברה את הכפרים הללו לרשת הכבישים הארצית. על-פי הבטחת משרד העבודה, כי בהקדם ייסלל כביש אספלט למקום, פתח "אגד" בשירות אוטובוסים לכפרים האלה. לאחרונה הודיע הקואופרטיב "אגד", כי יש להפסיק את השירות לכפרים אלה, שכן אין הוא יכול להמשיך בשירות בהעדר כביש ראוי לנסיעה.

אבקש את כבוד השר להשיבני:

1. האם הוחלט במשרד העבודה לסלול כביש לכפר הדרוזי ג'ת, ולכפרים הדרוזיים הסמוכים לו בגליל?
2. אם כן — מתי מתכוון המשרד לפתוח בעבודה?
3. מהו משך הזמן שיידרש להשלמת עבודה זו?

שר-העבודה י. אלון:

מכבישים לכפרים הדרוזיים כיסרא, כפר-סומייע ויאנוה, באורך של 15.3 ק"מ ובהשקעה של 1.5 מיליון ל"א, הושלמו עוד לפני שנים אחדות בתוואי נוח וברמה הנדסית גבוהה. התנועה לשם מתנהלת כסדרה. לכפר הדרוזי ג'ת פוצצו, באיזור הרדי קשה, דרך עפר באורך של 9.2 ק"מ ובמחיר של 862 אלף ל"א. דרך העפר משרתת את התנועה בקיץ ובחורף כאחד ואין סיבה שכלי-רכב לא ישתמשו בה. מע"ץ יעשה כמיטב יכולתו להחזיקה במצב תקין עד שתצופה אספלט. מכיוון שקיימים עדיין כמה כפרים יהודיים וערביים שטרם זכו לכבישי גישה, יאה זה נכון אם תינתן להם עדיפות על פני ציפוי הדרך הנ"ל אשר צריך עלות חצי מיליון ל"א.

11. שיקומו של פועל בניין נכה-למחצה

חבר-הכנסת מ. בן-פורת שאל את שר העבודה ביום כ"ב באייר תשכ"ח (20 במאי 1968):

מר אלפונסו טייר, יליד שנת 1915, אב לילדים קטנים, הגר ברחוב גורדון 424 שבאור-יהודה, עבד כפועל בניין מיום עלותו ארצה בשנת 1950, עד שנפלט מעבודתו בשנת 1964, בגלל פגם במצב בריאותו. ועדה רפואית המליצה על הוצאה מוקדמת לפנסיה. המלצה זו לא מומשה, ומר טייר נשלח, חרף רצונו להמשיך בעבודתו כפועל בניין, ללשכת העבודה.

במכתבו מיום 15 במארס 1967 הודיע מנהל לשכת העבודה שבדמותו למר טייר כי ועדת המיון מצאה שלשכת העבודה אינה יכולה להמציא לו עבודה מתאימה במסגרת העבודות המצויות במקום, ושאינו ניתן להשמה גם במסגרת העבודות היומיות. כשפנה למחלקת השיקום של קרן הביטוח לפועלי בניין, לממש את המלצת

שר-העבודה י. אלון:

הדרושים לסלילת הכביש, אהיה מוכן לבחון את האפשרות להקצות את ימי העבודה הדרושים במסגרת העבודות היוזמות למובטלים על חשבון תקציב משרד העבודה.

16. מצב הכביש והריה - מעלות

חבר-הכנסת מ. ארם שאל את שר העבודה ביום ט' בסיון תשכ"ח (5 ביוני 1968):

25 פועלים מן העיירה מעלות שבגליל המערבי נפצעו בתאונת דרכים בכביש נהריה - מעלות, ליד מסעף מושב בית יעקב.

נשמעה הטענה שהכביש צר ומשובש.

אבקש את השר להשיבני:

א. האם נכונה טענה זו?

ב. אם אכן נכון הדבר - האם יש בדעתו של משרד העבודה להרחיב ולתקן כביש זה, כדי למנוע תקלות ותאונות?

שר-העבודה י. אלון:

א-ב. הטענה אינה נכונה. רוחב מסעת הכביש הנידון הוא 5 מטרים והאספלט במצב טוב. כן מסומנת המסעה בשני צידיה בפסים צהובים לאזהרה מפני ירידה מהכביש.

אין מקום לראות במצב הכביש סיבה לתאונה.

17. מניעת הפליה מצד המעסיקים בין העובדים**הנשלחים אליהם על-ידי שירות התעסוקה**

חברת-הכנסת ר. הקטין שאלה את שר העבודה ביום י' בסיון תשכ"ח (6 ביוני 1968):

בעתון "מערב" נתפרסמה ידיעה שנער נכה, בן 17, אשר קיבל הכשרה בהנהלת חשבונות, אינו מקבל עבודה משום שהוא נכה כתוצאה משיטוק ילדים. אך יחד עם זאת נכותו איננה מבילה אותו בעבודה במקצועו. לפי דברי הנער, שירות התעסוקה עושה כל מאמץ על מנת לסדרו בעבודה, אך בכל מקום שהוא מופיע, משיבים לו שמעדיפים נער בריא על נער נכה.

אי לכך, אבקש את כבוד השר להשיבני:

1. האם נכונות העובדות הנ"ל?

2. ואם אמנם כך הדבר - מה עושה משרד העבודה כדי לחייב את נותני העבודה לא להפלות בין עובדים אם הם עומדים במבחן של מילוי התפקיד שהם מועסקים בו?

שר-העבודה י. אלון:

1 - 2. סעיף 42 לחוק שירות התעסוקה אוסר הפליה בקבלת עובד לעבודה מטעמים כל-שהם, אולם החוק אינו מצויד בסנקציה כלשהי, ולכן אין אפשרות חוקית לחייב מעסיק לקבל עובד שנשלח אליו על-ידי לשכת עבודה. אולם במקרה שאדם נשלח לעבודה ואינו מתקבל על-ידי המעסיק בעוד שלדעת לשכת העבודה הוא מתאים לתפקיד, רשאית לשכת העבודה, לפי תקנון שירות התעסוקה, להימנע משלוח למעסיק עובד אחר.

שירות התעסוקה עושה מאמצים רבים לשכנע מעסיקים לקלוט בעבודה דורשי עבודה קשי-סידור, ובמקרה הנדון אף מצוין הנער לשבח את לשכת העבודה. לאחרונה נשלח הנער למקום עבודה חדש, ואנו תקווה שהפעם ייקלט בו סופית.

שר-העבודה י. אלון:
שירות התעסוקה מעסיק חמש פקידות השמה בשוב הערבי במקומות: נצרת, טייבה, טירה, זכרון-יעקב (לכפרים הערביים) ובמזרח ירושלים.

בלשכת העבודה בבקה-אל-גרייה הועסקה פקידת השמה עד מלפני שנה בערך. מאחר שפועלות הכפר לא באו להירשם בלשכת העבודה, על אף העובדה שכמה שנים היתה פקידת השמה מיוחדת בשבילן, לא היתה הצדקה למנות בכפר בזמן הקרוב פקידת השמה.

זאת ועוד, גם בכפרים טייבה וטירה, ששם מצויות פקידות השמה לנשים, כמעט אין באות הנשים להירשם בלשכת העבודה. החל מראשית שנת 1968 עד היום נרשמו בטירה בסך הכל 94 פועלות, מהן 23 דורשות עבודה, ואילו בטייבה - 46 פועלות, מהן 2 דורשות עבודה.

14. הרחבת הכביש הראשי בבקה-אל-גרייה

חבר-הכנסת ש. מיקוניס שאל את שר העבודה ביום ב' בסיון תשכ"ח (29 במאי 1968):

נציגי הכפר בקה-אל-גרייה העלו לפני חברי ועדת העבודה של הכנסת, שסיירו בנוקם, את הדרישה להרחבת הכביש הראשי החוצה את הכפר.

אודה לכבוד השר אם יואיל להשיבני:

1. האם בדעת משרד העבודה להרחיב את הכביש הראשי בבקה-אל-גרייה?

2. אם כן - מתי יבוצע הדבר?

שר-העבודה י. אלון:

הרחבת הכביש הראשי בבקה-אל-גרייה התעכבה משום שהמועצה המקומית דרשה הרחבתו לכדי רוחב של 25 מטר, ממדים שאינם מקובלים על משרד העבודה כשהוא משתתף במימון הביצוע.

כיום מתנהל משא-ומתן בין מע"ץ לבין המועצה המקומית על הרחבתו של הכביש לכדי רוחב של 11 מטר. לכשיועג ההסכם, ואם משתתף המועצה המקומית במימון חלקה כמקובל - יגש משרד העבודה לביצוע ההרחבה.

15. שימוש כבישים בכפר ערה

חבר-הכנסת ש. מיקוניס שאל את שר העבודה ביום ב' בסיון תשכ"ח (29 במאי 1968):

נציגי כפר ערה התריעו באונוי חברי ועדת העבודה של הכנסת, שביקרו במקום, כי חלק גדול מן הכבישים בכפר מצריך שיפוץ דחוף. בכפר ערה אין מועצה מקומית נבחרת.

הנני לשאול את כבוד השר:

1. האם בתכנית משרד העבודה לשפץ את רשת הכבישים בכפר?

2. אם כן - מתי?

שר-העבודה י. אלון:

1 - 2. התשובה שלילית. סלילת כבישים פנימיים אינה נכללת בתקציב משרד העבודה. אולם, אם תעמיד המועצה המקומית תקציב אשר יכסה את מחיר החומרים

ומצאנו פתרון לבעיות התעסוקה באיזור חברון. אין זה מן הנמנע כי נועיד יער נוסף לפעולה דומה במגדל-צדק שבשולי שומרון.

כמו כן, אנו מתירים לפי הצורך לעובדים מקצועיים לעבוד בעבודות פיתוח מיוחדות המוגבלות בזמן. אולם יש לזכור כי כוח-האדם המצוי בשטחים המוחזקים, רובו ככולו, אינו מסוגל לשמש תשובה למחסור בבעלי-מקצוע השורר בענפי המתכת, האלקטרוניקה והטקסטיל שבמשק הישראלי, לא כיום ולא לאחר תקופת הכשרה, בהיותו חסר הבסיס ההשכלתי הדרוש לרכישת המקצועות הנ"ל.

משרד העבודה, תוך מגעים עם הסתדרות העובדים, יאפשר לפועלים משטחי אפרים וחברון לעבוד בתעסוקה טבעית בתחום השיפוט הישראלי ככל שיהיה מחסור בידיים עובדות במקצועות שונים, בתנאי שהממדים והמקצועות יהיו מבוקשים וניתנים לוויסות על-ידי משרד העבודה. ככל שהעובדים מועסקים בתעסוקה טבעית, הם נהנים מן השכר המקובל על-ידי האיגוד המקצועי בישראל; ככל שהם מועסקים בעבודות יזומות הם משתכרים לפי רמת השכר המקובלת בשטחים המוחזקים.

הנני מודאג מן העובדה ששוק העבודה בירושלים פרוץ ללא ביקורת ואף בניגוד לחוק. נגע זה עשוי להתפשט גם למקומות עבודה אחרים ואין להסכים כי החוק הישראלי יהיה הפקר. אני חושש מפני התגברות התופעה של ספסרי עבודה המספקים פועלים בזול תמורת תשלום גבוה יותר לנפש מועסקת ונמצאים מתעשרים בפעולת תיווך וניצול שפלה.

עלינו גם לזכור כי בינתיים קיימת עדיין בכמה מאוזרי הארץ שבתחומי השיפוט הישראלי אבטלה חלקית. האבטלה הרשומה בלשכות העבודה¹ מגיעה בחודש זה ל-12,500 איש לערך, מהם עודנו מעסיקים כ-7,500 איש בעבודות יזומות. אפילו נניח כי 5,000 מכלל המובטלים הללו הם בבחינת קשי-סידור, בכל זאת קיימת סכנה שעובדים בלתי-מאורגנים מיהודה ושומרון ימלאו את הבקושים לכווח-אדם בלתי-מקצועי ויאצלו להוסיף ולקיים עבודות יזומות שהן יקרות יותר בתחומי השיפוט הישראלי מאשר בשטחים המוחזקים. ההסדר החוקי לבעיית עובדי חוץ, כפי שהוא קיים כיום, לוקה בחסר ואין בו כדי להבטיח את הסדרת הבעיה כראוי. אמנם ניתן להגביל עבודת תושבי חוץ השוהים בישראל על-פי חוק הכניסה לישראל, תשי"ב - 1952, אולם תושבי השטחים המוחזקים אינם נזקקים לאשרה או לרשיון על-פי החוק האמור, ומלבד זאת אין קיימת כלל במשפט שלנו הוראת חוק הקובעת עבירה על מי שמעסיק עובד חוץ אף בניגוד לתנאי האשרה או הרשיון שניתנו לו. גם הוראות חוק שירות התעסוקה, תשי"ט - 1959, אין בהן תשובה לבעיה, שכן ישנם סוגי עובדים שאינם נזקקים כלל לאשרה עבודה. אף באותם מקרים, שהחוק מחייב זיקת חובה ללשכת העבודה, נתקלנו לעתים קרובות בקשיים ניכרים בהליכים משפטיים לאכיפת החוק.

הנחתי איפוא על שולחן הממשלה הצעת חוק להסדר העבדת עובדי חוץ, תשכ"ח - 1968, ובו מוצע: (1) עובד חוץ לעניין החוק המוצע יוגדר מי שמקום מגוריו הקבוע אינו בשטח ששל עליו משפט מדינת ישראל; (2) ייקבע כי עובד חוץ לא יהיה רשאי לעבוד בישראל ואסור יהיה להעסיקו אלא אם כן ניתן

18. העסקת פועלים מן השטחים המוחזקים במשק הישראלי

חבר-הכנסת א. ביטון שאל את שר העבודה ביום כ"א בסיון תשכ"ח (17 ביוני 1968):

בעקבות פרסומים מנוגדים בעתונות, אבקש את כבוד השר להשיבני:

1. האם מועסקים פועלים מן השטחים המוחזקים במשק הישראלי שבתחום שיפוט של מדינת ישראל?
2. אם כן - באילו תנאים?
3. אם לא - האם יורשו לעבוד בעתיד?

שר-העבודה י. אלון:

אני מקדים ומבקש מכבוד היושב-ראש סליחה על אריכות התשובה, אך מפאת חשיבות השאלה אין מנוס מכך.

- 1-2. לפי הערכת שירות התעסוקה מועסקים כיום בתחום שיפוט של מדינת ישראל כ-1,200 פועלים מאזורי יהודה ושומרון. כ-600 מהם מועסקים על-ידי קבלנים ישראליים באתרי בניין בירושלים וסביבותיה, ויתרם בעבודות חקלאיות ובלתי-מקצועיות. לפי האינפורמציה שבידנו, רובם המכריע אינו מועסק באמצעות האיגודים המקצועיים ובידיעתם, ועל כן נמוך שכרם במידה ניכרת משכרם של הפועלים המאורגנים. גם התנאים הסוציאליים אינם משולמים על-ידי מעסיקיהם.
3. יורשה לי להסביר את מדיניות הממשלה בנושא זה.

כל עוד לא נקבע גורלם המדיני של השטחים המוחזקים, אין הם משולבים במשק הישראלי ויש לראותם כמשק נפרד מכל הבחינות. חוק שירות התעסוקה שלנו אינו חל על שטחי יהודה, שומרון, רצועת עזה וסיני, ומערכת השכר שונה שם לחלוטין מן המקור בלתי בתחום השיפוט הישראלי.

אילו פתחנו בבת-אחת את שוק העבודה בתחום השיפוט הישראלי לפני כל דורש עבודה מן השטחים המוחזקים ללא סייגים, היינו הורסים את רמת השכר ופוגעים קשה במבנה החברתי (שהוא במידה רבה סוד כוחנו הצבאי) של ציבור העובדים בארץ. לפיכך אנו נוקטים שני אמצעים לפתרון בעיית התעסוקה בשטחים המוחזקים ולהספקת כוח-אדם לתחום השיפוט הישראלי.

א. בשיתוף-פעולה בין משרד העבודה, הממשל הצבאי והרשויות המקומיות, אנו מפעילים תעסוקה יזומה בתחומי השטחים המוחזקים עצמם. את בעיית התעסוקה בשטחים המוחזקים ניתן לפתור על-ידי ביצוע פרויקטים נוספים, כגון הרחבת כבישים עורקים, כבישי גישה ליישובים מבודדים ופעולות הכשרה מקצועית. יש לשקול שמה הגיעה העת לסייע ביד הקהילה הערבית לפתוח גם בשיוקם משכנות העוני.

ב. ככל שהיקף העבודות היוזמות לא יפתור את הבעיה כולה, נתייחס לתעסוקה של עובדים מן השטחים בעבודות יזומות מאורגנות ומבוקרות בתחומי השיפוט הישראלי בקרבת השטחים המוחזקים. לאחרונה איפשרנו ל-500 עובדים מסביבות חברון לעבוד ביערות יתיר של הקרן הקיימת לישראל, מאחר שנוצר מחסור בעובדי עבודה יזומה בנגב עקב השיפור הניכר במצב התעסוקה שם. הבטחנו על-ידי כך שמירתם של העצים הרכים שניטעו על-ידי עובדי העבודה היוזמה בתקופת המיתון

חבילות רבות אשר נשלחו ממקומות שונים בארץ בס' ביבות יום 20 באפריל, החבילות נמסרו מעוכות וקרועות, והמוזן בהם כבר היה מקולקל, כך שהחיילים ערכו תהלוכה מהדואר אל פחי אשפה.

הנני לשאול את שר הבטחון:

1. מי אשם באיחור כזה במסירת החבילות, הדואר האזרחי או הדואר הצבאי?
2. ואם אשם הדואר הצבאי, האם מוכן שר הבטחון לדאוג לתיקון התקלה?
3. מי יפצה את החיילים ומשפחותיהם על הנזק שנגרם להם בשל האיחור?

שר-הבטחון מ. דיין:

1. האשמה ביחידה הצבאית.
2. האשמים יועמדו לדין וייוקטו אמצעים למניעת הישנות המקרים.
3. כל מקרה יידקד לאור נסיבותיו לאחר פניית הנוגע בדבר.

21. הבעת דעות מדיניות במאמרו של

אלוף-משנה י. נבו ב"מעריב"

חבר-הכנסת א. אבנרי שאל את שר הבטחון ביום ח' בסיון תשכ"ח (4 ביוני 1968):

ב"מעריב" של יום ו', 31 במאי 1968, נתפרסם מאמרו של אלוף-משנה יוסף נבו, הדן בתעלת סואץ ומעלה הצעות שונות לגבי המשך הטיפול המדיני בנושא התעלה. לאחרונה כיהן אלוף-משנה נבו כאחראי על ההסברה.

בקשר לכך הנני מבקש לדעת:

1. האם נמצא עתה אלוף-משנה נבו בשירות פעיל בצ"ל?
2. האם קיבל היתר לפרסום הרשימה הנדונה?
3. אם כן — האם מאמרו של אלוף-משנה נבו מבטא את דעת הממשלה לגבי הנושא הנדון?

שר-הבטחון מ. דיין:

אלוף-משנה י. נבו השתחרר מהצבא לפני למעלה משלוש שנים, וככל אורח הוא חופשי בהבעת דעותיו.

הי"ר ק. לוז:

שאלה נוספת לחבר-הכנסת אבנרי.

אורי אבנרי (העולם הזה — כוח חדש):

אדוני השר, מכיוון שרבים הפרסומים מהסוג הזה, והקהל אינו יודע — אינו יכול לדעת — אם האנשים האלה המופיעים בפרסומים בתארים הצבאיים שלהם אינם שייכים לצבא — האם אין צורך באיזה הסדר שימנע שימוש בתארים צבאיים בעת הפרסומים ובד"ו וחיים עליהם?

שר-הבטחון מ. דיין:

המטה הכללי הוציא לאחרונה הוראה האומרת שכל מי שמשמש בתואר הצבאי שלו צריך להוסיף לפני הדרגה, נדמה לי, את האות מ', כלומר שירות מילואים. ייתכן שהחליפו את האות לאות אחרת, מכל מקום גם בכתב וגם בעל-פה צריך להדגיש שהוא בשירות מילואים. ובאמת אתמול שמעתי ברדיו, כאשר האלוף אברהם יפה דיבר על שמורות הטבע, ההטעמה היתה לא על שמורות הטבע, כי אם על אלוף במילואים אברהם יפה.

לעובד החוץ היתר לעבודה בישראל על-ידי מי שהוסמך לכך על-ידי שר העבודה בישראל; (3) מי שהוסמך לתת היתר יהיה רשאי בכל עת לקבוע בו תנאים להגביל את תוקפו או לבטלו; (4) א. שר העבודה יהיה רשאי לתת בצו היתר כללי או לסוגי עבודות, מפעלים או עובדים, או לאיזור מוגדר; ב. שר העבודה יוסמך לקבוע בתקנות מבחנים למתן היתר, להגבלתו או לביטולו, וכן יוסמך השר לקבוע בתקנות תנאים שיחולו על כל ההיתרים או על סוגים כאמור.

הצעת החוק מביאה כמוכח בחשבון מעמדם של עולים ושל אנשים השוהים בישראל על-פי חוק הכניסה לישראל, תשכ"ב—1952, כן מסומנות בהצעה הסנקציות אשר תוטלנה על מפירי החוק, ולמתור להדגיש כי מרגע שהצעת החוק תאושר על-ידי הכנסת, יודקו להיתר עבודה גם אורחים שמעבר לים ולא רק תושבים מן השטחים המוחזקים. כמו כן, ממדי העסקתם של עובדים מן השטחים המוחזקים, מקומותיהם ושמותיהם, ייקבעו בשיתוף-פעולה הדוק בין משרד העבודה והממשל הצבאי. מדיניות משרד העבודה והחוק להיתר עבודה יבטיחו אם כן שתימנע מן העובד הישראלי, כיהודי כערבי, התחרות בלתי-הוגנת של עבודה זולה. יחד עם זאת יהיה לאל ידו להיעזר בכוח-אדם מן השטחים המוחזקים ככל שידרש, ולהקל על בעיית התעסוקה של העובדים באזורים אלו. בעצה אחת עם ראש הממשלה ושני המשפטים, הבטחון והעבודה, מתבקשת הממשלה לתת עדיפות ראשונה לחוק זה מתוך קיצור תהליכי החקיקה, למען יהיה בידו המכשיר המשפטי לפעולה מסודרת ומבוקרת, אשר תקל על מצב התעסוקה בשטחים המוחזקים, ותאפשר תיגבור כוח-העבודה בתחום השיפוט הישראלי לפי הצורך, על המשמעות המדינית והתברתית הטמונה במדיניות חיובית זו.

19. עזרת צה"ל לבני המשפחה של פצועים

בעריכת ביקור-חולים בשבתות ובמועדים

חבר-הכנסת ש. תמיר שאל את שר הבטחון ביום כ"ג באייר תשכ"ח (21 במאי 1968):

נמסר לי על-ידי משפחות של פצועי צה"ל המאושפזים בבתי-החולים תל-השומר, כי בימות שבת וחג נתקלים הם בקושי לבקר את בניהם, מחוסר תחבורה ציבורית לבתי-החולים וממנו.

אבקש את כבוד השר להשיבני: —

מה הצעדים שנוקט צה"ל כדי להסיע הורים שבני-הם מאושפזים בבתי-חולים המרוחקים ממרכזי הערים, בימים שאין התחבורה הציבורית פועלת?

שר-הבטחון מ. דיין:

בני משפחות הפצועים המבקשים עזרה בעריכת ביקור-חולים — נענים על-ידי צה"ל.

במקרים של פגיעה קשה, המצדיקה נוכחות קבועה של בן המשפחה בבית-החולים — דואג צה"ל להלתנו באמצעות קצין העיר.

20. איחור במסירת החבילות הנשלחות לחיילים

חבר-הכנסת י. שופמן שאל את שר הבטחון ביום כ"ג באייר תשכ"ח (21 במאי 1968):

נועד לי כי חבילות אשר נשלחו אל חיילים בשבועות האחרונים, נמסרו להם באיחור בלתי-מובן. למשל, לפי הכתובת של דואר צבאי 1189 נמסרו ביום אחד, 8 במאי,

שר-הבטחון מ. דיין :

1. בפסק דינו של בית-המשפט העליון (בג"צ 93/68) אין יסוד לתיאור שניתן בשאלתה. עדותו של מר רמזי כורי לא נגבתה, כי האיש שהה בחוץ-לארץ.
2. החקירה טרם נסתיימה.

24. מעצרו המינהלי של מר איברהים ג'נאיים

חבר-הכנסת ת. טובי שאל את שר הבטחון ביום ח' בסיון תשכ"ח (4 ביוני 1968) :

מר איברהים ג'נאיים מהכפר בקה"אל-גריבה נעצר אחרי מלחמת יוני אשתקד על-ידי המשטרה, תוך פרסום בעתונות שמעצרו קשור בכיכול ב"גילוי רשת מחתרתית לפעולות חבלה". כשנתברר שאין על מה לבסס האשמה זו והעמדתו למשפט, הוצאה נגדו פקודת מעצר אדמיניסטרטיבי על-פי תקנות שעת חירום (סעיף 111). פקודת המעצר מתחדשת מדי פעם כאשר פוקע תוקפה.

הנני לשאול את כבוד השר :

1. בעוון מה מוחזק איברהים ג'נאיים במעצר אדמיניסטרטיבי שנמשך קרוב לשנה ?
2. אם איברהים ג'נאיים מואשם בעבירה כלשהי, מדוע אינו מועמד למשפט ?
3. אם אינו מואשם בעבירה כלשהי — מדוע לא ישוחרר ?

שר-הבטחון מ. דיין :

לשאלות 1, 2, 3 — איברהים ג'נאיים עצור מאז דצמבר 1967 במעצר מינהלי, הואיל והדבר דרוש מטעמים של בטחון המדינה שאינני רואה הצדקה לפרטם כאן. מאותם טעמים גם הוחלט שלא לקיים בשלב זה הליכים משפטיים.

עניינו נדון בוועדה המייעצת למעצרים מינהליים, אשר בראשה שופט בית-המשפט העליון.

25. הסברה מטעם דובר צה"ל לעתונאי**חוץ על ההתרחשויות ברצועת עזה**

חבר-הכנסת י. תמיר שאל את שר הבטחון ביום ח' בסיון תשכ"ח (4 ביוני 1968) :

ביום 29 במאי 1968 הוטל עוצר חלקי (על שטח חקלאי) בעזה. קדמו לעוצר התרחשויות שלקח בהן חלק ציבור תושבים מסויים. עתונאים זרים, פלשו (כדברי "הארץ" מיום 30 במאי 1968) לעיר ואספו ידיעות מלאומני עזה מבלי לטרוח לוודא את אמינות האינפורמציה הנמסרת להם". דוגמה לפרסום חד-צדדי חמור כזה יכול לשמש השידור ב"שירות העולמי" של הבי.בי.סי. מיום 26 במאי 1968, ובו נמסר (במהדורות רבות של שירות חדשות זה) על 120 הרוגים בצה"ל על-ידי התקפת "אל-פתח" וכן על התקפה (מדומה) של אנשי גרילה על מחנה צבאי ישראלי על-יד יריחו (אגב: הכחשת הידיעה מישראל השתתה יום תמים).

בקשר למצב זה הנני לבקש מן השר להשיבני :

1. במה הוסברה הטלת העוצר החלקי בסביבת עזה לעתונאי חוץ ?
2. כיצד פועלים צה"ל ומושל הרצועה במגעים עם העתונאים ושירותי חדשות הרדיו והטלוויזיה ?
3. האם ראש עיריית עזה משתף פעולה עם צה"ל ?

22. מעצרו של הוגו קהוואגי על-פי תקנות ההגנה (שעת חירום)

חבר-הכנסת ת. טובי שאל את שר הבטחון ביום ח' בסיון תשכ"ח (4 ביוני 1968) :

מר חביב קהוואגי ורעייתו, תושבי חיפה, עצורים זה כשנה על-פי תקנות שעת חירום (סעיף 111). מעצרו מתחדש מדי פעם בפעם.

מר חביב קהוואגי, שהשתייך בזמנו לאנשי "אל-ארד", ורעייתו, עצורים מבלי שתועלה נגדם אשמה כלשהי.

הנני לשאול את כבוד השר :

1. ממתי עצורים מר חביב קהוואגי ורעייתו ?
2. בעוון מה הם עצורים ?
3. אם הם מואשמים באשמה כלשהי — מדוע אינם מועמדים למשפט ?
4. אם אינם מואשמים בעבירה כלשהי — מדוע לא ישוחררו ?

שר-הבטחון מ. דיין :

לשאלות 1, 2, 3 — הוגו קהוואגי היה עצור מיום 4 ביולי 1968, לפי תקנה 111 לתקנות ההגנה (שעת חירום), 1945, באשמת השתתפות בפעולות הפוגעות בבטחון המדינה.

לשאלה 4 — הם שוחררו ביום 19 ביוני 1968 ועזבו, בינתיים, את גבולות המדינה.

היו"ר ק. לוז :

שאלה נוספת לחבר-הכנסת טובי.

תופיק טובי (הרשימה הקומוניסטית החדשה) :

האם זה הולם את זכויותיו של אזרח ישראלי להיות משוחרר ממעצר אדמיניסטרטיבי בתנאי שיסכים לעזוב את הארץ, כפי שקרה במקרה הזה ?

שר-הבטחון מ. דיין :

אינני יודע מה פירוש הדבר "הולם". אם הסכים — אז השאלה היא שאלה מצפונית שלו אם הוא חשב שזה הולם או לא הולם. ואם מישוהו מוחזק במעצר וסבור שהדבר נעשה שלא כחוק, שלא כדן — לדעתי עליו לפנות לבית-המשפט.

23. חקירת פרשת מעצרו של מר רמזי כורי בשכם

חבר-הכנסת א. חביבי שאל את שר הבטחון ביום ח' בסיון תשכ"ח (4 ביוני 1968) :

בית-המשפט העליון, בישיבתו מיום 13 במאי 1968, הביע תרעומת קשה נגד שלטונות הצבא, המגלים אולת-יד וסחבת בעניין חקירת פרשת מעצרו של חבר מועצת עיריית עכו מר רמזי כורי בשכם ביום 10 ביולי 1967, הכאתו ועינויו, עד כדי שבירת שלוש צלעותיו.

הנני לשאול את כבוד השר :

1. מדוע נתעכבה החקירה בעניין הנידון ?
2. האם מוכן כבוד השר להביא את תוצאות החקירה לידיעת הכנסת ?

שר-הבטחון מ. דיין:

1. נוכחותם של עותנאים בעת חיפוש אחרי מניחי המוקשים מפריעה בניהול החקירות והדרשות.

2. הפעולה מרוכזת בידי דובר צה"ל או דובר משרד הבטחון, בהתאם לנושא. ליד מפקד מרחב עזה וצפון סיני פועל דובר עתונות מקומי.

3. כן.

26. סידורם של נכי צה"ל בעבודה

חברי הכנסת ש. מיקוניס שאל את שר הבטחון ביום ט' בסיון תשכ"ח (5 ביוני 1968):

„הגישה השלטת אצל מרבית מפעלי התעשייה ומוסדות הציבור היא של התחמקות מקליטתם של נכים בעבודה. קיים הבדל עצום בין היחס הכללי לנכי צה"ל, מיד לאחר מלחמת ששת הימים, לבין היחס לנכים כיום" — הדברים נאמרו מפי נציגי גורמים ציבוריים שונים, שהקימו יחד את הוועדה הציבורית לעזרה בשיוקם נכי מלחמות צה"ל (למרחב" מיום 29 במאי 1968).

דוברי הוועדה ציינו כי רוב המפעלים עדיין רחוקים מלמלא אפילו את המכסה הנקובה בחוק, לפיו חייב כל מפעל לקלוט נכי צה"ל עד 5% מכלל עובדיו. כן צויין כי גם כשקולטים נכה לעבודה, נותנים לו 300–400 לירות לחדש, והדבר אינו פותר את הבעיה.

אי לזאת הנני לשאול את כבוד השר:

1. מה מספר נכי מלחמות צה"ל בכלל, ונכי מלחמת ששת הימים בפרט, שטרם סודרו בעבודה?
2. מה בדעת משרד הבטחון לעשות לטובת סידורם בעבודה של נכי צה"ל המובטלים?

שר-הבטחון מ. דיין:

1. מאז תום מלחמת ששת הימים ועד תחילת יוני שנה זו סודרו בעבודה 864 נכים, וטרם מצאו סידורם 185 נכים (מהם 125 נכי מלחמת ששת הימים). עד לסידורם בעבודה מקבלים נכים אלה תגמול מיוחד, כפי שנקבע בחוק.

2. א. הרשויות המוסמכות שליד לשכות השיקום שוקדות על כך שמפעלים ומוסדות יקיימו חובת העסקת נכים. צעדים מיוחדים נעשו במפעלים בטחוניים הקשורים בעבודות עם משרד הבטחון.

ב. נכים — בעלי מקצוע מוגדר — מוחזרים, במידת האפשר, לאותם המקומות ששם עבדו לפני הפציעה. אם הדבר אינו ניתן, מפנים אותם לעבודות שהם מסוגלים לבצען בהתאם להגבלתם.

ג. הופעלה שיטת מתן הכשרה מקצועית תוך כדי עבודה במפעלים שונים (ביניהם בתעשייה האווירית).

ד. נכים, בעלי השכלה תיכונית, המעוניינים להמשיך בלימודיהם במוסדות להשכלה גבוהה מקבלים שכר לימוד ודמי קיום לתקופת לימודיהם. כן ממומנים, במקרה של צורך, לימודים להשגת תעודת בגרות.

ה. מתן הכשרה מקצועית במסגרת שירותי השיקום.

27. התנחלות של אזרחי ישראל בחברון ושלטונות צה"ל

חברי הכנסת א. אבנרי שאל את שר הבטחון ביום י' בסיון תשכ"ח (6 ביוני 1968):

כפי שנתפרסם בעתוני יום ג', 4 ביוני 1968, הודיע שר הבטחון לראש עיריית חברון, כי המתנחלים יהיו דיים בחברון לא הפרו כל חוק, וכי לא תימנע הצטרפות אנשים נוספים אליהם.

עוד נתפרסם מפי שר הבטחון, כי הוסמך לומר דברים אלה בשם הממשלה.

בקשר לכך הגני מבקש לדעת:

1. האם הידיעה הנ"ל נכונה?
2. האם מותר כיום, בהתאם לצווים ולמנשרים שהוצאו על-ידי מפקדי האזורים, לכל אזרחי ישראל להשתקע בחברון ללא כל אישור מטעם רשות כלשהי?
3. האם קבלו המתנחלים היתר כנ"ל?
4. האם מעחדים שלטונות צה"ל התיישבות יהודית בחברון?

שר-הבטחון מ. דיין:

1. כן.
2. לא. בחברון, כבכל מקום אחר שבשטחים הנמצאים בפיקוחו של הממשל, על אזרחי ישראל לקבל את אישורו של הממשל לשהייה שהיא מעל ל-48 שעות.

3. כן.

4. שלטונות צה"ל אינם מנהלים תעמולה בעד או נגד התיישבות יהודית בחברון אלא מבצעים את החלטות הממשלה.

היו"ר ק. לוז:

שאלה נוספת לחבר-הכנסת אבנרי.

אודי אבנרי (העולם הזה — כוח חדש):
כבוד השר, מה הן ברגע זה ההנחיות למתן היתרים כאלה לאנשים הרוצים להתנחל בשטחים המוחזקים?

שר-הבטחון מ. דיין:

ההנחיות לממשל הצבאי הן שאם תבוא פניה כזאת, עליהם להימנע ממתן אישור, אלא אם כן תהיה החלטת ממשלה על כך. עליהם להפנות את הבקשה אל הממשלה. במסגרת זו של תשובה לשאלתה רוצה אני לומר, שאין כל ספק שהתיישבות בחברון, בשכם או ביריחו היא אקט מדיני, והממשלה היא זו שצריכה לאשר או לא לאשר זאת.

28. פרטים על השריפה במחסני התחמושת בחולות יבנה

חברי הכנסת א. טיאר שאל את שר הבטחון ביום ט"ז בסיון תשכ"ח (12 ביוני 1968):

בעקבות השריפה במחסני השלל בחולות יבנה אבקש את כבוד השר להשיבני:

1. מהי מידת הנזק בלירות כתוצאה מהשריפה?
2. מה היו גורמי השריפה?

התקרת עברה בשלום, אולם ההתפוצצויות הללו עלולות היו לגרום נזקים וקרבות רבים.

אודה לשר אם ישיבני :

א. האם ננקטו מבעוד מועד כל האמצעים המתאימים לשמירת מחסנים אלה מפני תקלות העולות לגורם התפוצצויות והתלקחות ?

ב. אם כן — מה היו הסיבות והגורמים להתלקחות מחסני התחמושת ?

ג. אם לא — האם יעמיד השר את האחראים על אחריותם ?

ד. אילו צעדים ינקוט משרד הבטחון למניעת הישנות מקרים כגון אלה בעתיד ?

שר-הבטחון מ. דיין :

לשאלות א-ד. הסיבות לשריפה שפרצה במחסני חברת „מבצע בע"מ" ביבנה נמצאות בחקירת משטרת ישראל.

רק לאור תוצאות החקירה ניתן יהיה להחליט על הצעדים שיש לנקוט לקראת העתיד.

31. תלונה על שימוש באמצעים אלימים

כלפי העציר עוסמאן אל-בחש

חברי-הכנסת א. אבנרי שאל את שר הבטחון ביום כ"ב בסיון תשכ"ח (18 ביוני 1968) :

ביום 21 בדצמבר 1967 נעצר על-ידי משטרת שכם צעיר כבן 9 ושמו מואיד עוסמאן אל-בחש משכם, באשמת נסיון לרצח של אחד ששמו ג'מיל יוסף עבדול-רחמן.

זמן-מה לאחר מעצרו של הנ"ל ניסה להיפגש עמו פרקליט ישראל, מר ג'מיל שלהוב מחיפה. למרות כל מאמציו לא ניתן לפרקליט הנ"ל להיפגש עם החשוד הנ"ל.

זמן-מה לאחר מכן הוצא כנגד הצעיר הנ"ל על-ידי המושל הצבאי בשכם צו מעצר מינהלי, בטענה שקשור גורם בטחוני באשמה המיוחסת להנ"ל.

לפרקליטו של הנ"ל — למרות כל מאמציו — לא ניתן להיפגש עמו במשך כמה חודשים, ורק כעבור שישה חודשים לערך ניתן לפרקליט להיפגש עם לקוחו. אז נתברר לפרקליט כי השתמשו באמצעים אלימים כלפי החשוד הנ"ל, תוך נסיון להוציא ממנו הודאות באשמות המיוחסות לו. לטענת הפרקליט הועבר החשוד למחנה סרפד, שם הוכה ועונה עד שבירת כתף ידו השמאלית; כתוצאה מהעינויים נגרם לחשוד הנ"ל שיתוק מלא בידו השמאלית החל מאצבעותיו ועד לחלק העליון של הכתף. הפרקליט רשם את דברי העצור והעתק פוטוסטטי של הדברים מצורף לשאלתה זו. הפרקליט פנה בתלונה אל שר הבטחון.

בקשר לכך הנני מבקש לדעת :

1. האם הפרטים דלעיל לגבי הצעיר הנ"ל נכונים ? אם אינם נכונים — מה אינו נכון בהם ?

2. האם נחקרה תלונת הפרקליט הנ"ל ?

3. אם נחקרה — מה העלתה החקירה ?

4. אם הידיעה הנ"ל בכללותה נכונה — אילו אמצעים משפטיים נקטו כנגד האחראים להכאתו ועינויו של הצעיר הנ"ל ?

5. מהי סיבת הצו המינהלי שהוצא כנגד הנ"ל ?

3. האם היו במקום אמצעים, כוח-אדם וסידורים טכניים למניעת התפשטות האש ולהשתלטות עליה ?

4. האם היו המחסנים מבודדים זה מזה באופן שאש באחד מהם לא תפגע באחר ?

5. מה הן המסקנות שנלמדו כתוצאה מדליקה זו ?

שר-הבטחון מ. דיין :

1. הנוק שנגרם לתחמושת צה"ל, כתוצאה מן הדליקה — הוא קטן.

לשאלות 2, 3, 4 — משטרת ישראל פתחה בחקירה לפי דרישת משרד הבטחון, כדי לקבוע מה גרם לשריפה. לשאלה 5 — נסיק המסקנות רק לאחר קבלת תוצאותיה של חקירת המשטרה.

היו"ר ק. לוז :

שאלה נוספת לחברי-הכנסת טיאר.

אברהם טיאר (המרכז החופשי) :
אדוני השר, האם בינתיים ננקטו כל הצעדים כדי שלא תהא נשקפת לנו תופעה כזאת בעתיד ?

שר-הבטחון מ. דיין :

אני מקווה שכן.

29. סידורים לאחסנת תחמושת שאינה מיועדת לשימוש של צה"ל

חברי-הכנסת ג. האוזנר שאל את שר הבטחון ביום ט"ז בסיון תשכ"ח (12 ביוני 1968) :

בעת האחרונה אירעו תקלות חמורות במקומות של מצבורי תחמושת. במקרה אחד נמסר גם על אבידות בנפש.

שאלותי הן :

א. אילו סידורים נעשו לאחסנת תחמושת שאינה מיועדת לשימוש של צה"ל ?

ב. האם תחמושת כזאת נמסרה לרשויות אזרחיות ?

ג. מה הם אמצעי הביטחות שנקטו בקשר לכך ?
ד. אילו אמצעים נקט שר הבטחון למניעת הישנותן של תקלות חמורות מסוג זה שאירעו לאחרונה ?

שר-הבטחון מ. דיין :

א. התחמושת שהיתה מאוחסנת ביבנה היתה בידיה של חברת „מבצע בע"מ". על החברה הוטל לטפל בתחמושת שלל בהתאם להסדרים שנכללו בחוזה שבינה לבין משרד הבטחון.

ב. כן.

ג. הדברים פורטו בחוזה האמור.

ד. הנושא נמצא בחקירת משטרת ישראל. לאור תוצאותיה של החקירה ניתן יהיה להחליט על כך.

30. אמצעים למניעת שריפות במחסני תחמושת

חברי-הכנסת ט. סנהדראי שאלה את שר הבטחון ביום ט"ז בסיון תשכ"ח (12 ביוני 1968) :

ביום א', י"ג בסיון תשכ"ח, פרצה דליקת ענק במחסן תחמושת שלל בקרבת העיירה יבנה בדרום. התפוצצויות התחמושת החרידו את כל תושבי הסביבה, אזרחים מוגו מבתיים והורדו למקלטים.

שיגיש תלונה בעניין זה על שנהגו שלא כדון, תיבדק התלונה והאשם יועמד לדין. לומר מה תהייה תוצאות אותו דין, זה לא בידי, אלא בידי בית-המשפט.

32. ידיעה ב"מעריב", שלמיה הציע שר הבטחון תכנית שלום למלך חוסיין

חבר-הכנסת א. אבנרי שאל את שר הבטחון ביום כ"ב בסיון תשכ"ח (18 ביוני 1968) :

בידיעה, שנתפרסמה ב"מעריב" של יום 14 ביוני 1968 נאמר, כי שר הבטחון הציע תכנית שלום עם חוסיין, המתבססת על שלושה עיקרים; החזרת הגדה לשלטון אזרחי ירדני; פירוז כל שטח הגדה המערבית; הצבת שישה מוצבי הרים של צה"ל בגדה, תוך הבטחת פרודורים מוגנים בין המוצבים בישראל.

שאלתי היא :

האם הידיעה הנ"ל נכונה?

שר-הבטחון מ. דיין :

לא הצעתי, תכנית שלום עם חוסיין ולא קיימתי — לא אני ולא שום איש ממשרדי — מגעים עם המלך חוסיין בלונדון או במקום אחר.

ב. הצעות לסדר-היום

1. גידול הטבק של החקלאים הערביים ודרכי שיווקו ומחירו

לכל קילו טבק, בו בזמן שהחקלאי הערבי מקבל שלושים וכמה אגורות בלבד לכל קילו; אך באותו זמן הוא מפסיד בין שבעים וחמש אגורות למאה וחמישים אגורות לכל קילו כתוצאה ממעשים מבישים הנעשים על-ידי החברות, ממש לעיני משרד החקלאות ולעיני משרד האוצר, מבלי להענישין ולהפסיק את מעשיהן.

אשר למועצה לשיווק טבק, הרי היא משותקת למחצה והיושב-ראש שלה אין לו בכלל סמכות אפילו לבוררות בין החברות לבין מגדלי הטבק בפרוץ סכסוך ביניהם. כאשר החברות מקבלות את הטבק, הן מסוגלות אותו. את מעשה הסיווג הן כופות על החקלאים ללא פיקוח מטעם משרד ממשלתי ומבלי לשעות למועצה לשיווק טבק. במעשיהן אלו דומות החברות לרודן הכופה את רצונו על אחרים ללא רחמים וללא ותרנות, ומבלי שיהיה מי שירתיע אותו או ישים גבול למעשיו.

חברות אלו מנכות מהחקלאים ניכויים דמיוניים, באופן המאיים על חייהם ועל פת הלחם שלמענה הם עובדים עם נשיהם וילדיהם, במשך כל העונה.

אני רוצה להביא לפני חברי הכנסת כמה עובדות, כדי שידעו את מידת העושה והקיפוח הנעשים לחקלאים אלה: 1. רג'א סעיד אבו אלה'ג'א, מכבול — אנשי החברה באו לביתו של האדם הזה והטעינו מביתו בהיעדרו 450 קילו טבק. כאשר פנה לחברה לבירור, מצא כי ניכר ממנו 350 קילו וחייהם עלו 100 קילו בלבד. חברה זו היא חברת "דובק". 2. חברת "אלעזריה" בירושלים קיבלה מ"עלי חסין אבו צאלחה", מכפר ירכא, 81 קילו, אך הכירה ב-20 קילו בלבד. 3. זידאן סלים אלחסן, מעילבון, מסר 989 קילו וניכר ממנו 350 קילו. 4. יחיא סלים חסן, מעילבון, מסר 478 קילו וניכר ממנו 170 קילו. 5. נוכה סלים חסן, מעילבון, מסרה 369 קילו וניכר

שר-הבטחון מ. דיין :

לשאלות 1-4 — עם קבלת תלונתו של פרקליטו של עוסמאן אל-בחש, לפני ימים מספר, ניתנה הוראה לערוך חקירה, וזו טרם נסתיימה.

לשאלה 5 — עוסמאן אל-בחש נעצר, הואיל והדבר היה דרוש מטעמים של בטחון המדינה.

היו"ר ק. לוז :

שאלה נוספת לחבר-הכנסת אבנרי.

אורי אבנרי (העולם הזה — כוח חדש) :

כבוד השר, האם כבוד השר מוכן להצהיר כי ניתנו הוראות קבועות וחד-משמעיות לכל שלוחות מערכת הבטחון להימנע משימוש באמצעים אלימים בעת חקירה, וכי כל מי שיוכח כי הפר הוראות מסוג זה יובא על עונשו בכל החומרה?

שר-הבטחון מ. דיין :

אני מוכן לומר, ונדמה לי שאמרתי זאת גם בתשובה לשאלתה, שאמצעי החקירה בארץ אינם כוללים שום אמצעים בלתי-חוקיים, בלתי-סבירים; אינם כוללים עינויים, לחץ ואמצעי אלימות. אני מוכן לומר שכל מי

היו"ר ק. לוז :

הכנסת תעבור להצעות לסדר-היום. ראשונה — להצעה לסדר-היום של חבר הכנסת נח'לה: גידול הטבק של החקלאים הערביים ודרכי שיווקו ומחירו. רשות הדיבור לחבר-הכנסת נח'לה.

אליאס נח'לה (קידמה ופיתוח) :

אדוני היושב-ראש, חברי כנסת וכבדים. בעבר תבענו להעלות את מחיר הטבק עקב הוצאות הייצור הגדולות. את הנושא הזה עוררנו לפני כשנתיים בצורה מפורטת בוועדת הכלכלה, בהשתתפות נציגים מטעם משרד החקלאות והחקלאים הערביים הישראליים. גם בדיון על תקציב משרד החקלאות אני מעורר את הנושא הזה מדי שנה בשנה, אך לרוע המזל לא זכה נושא זה בכלל להבנה מעשית למצב החקלאים הערביים הישראליים.

את המחירים כפו על החקלאים אפילו בלי הסכמת חברי המועצה לשיווק טבק, ומבלי לשים לב ולהאזין לביקורתם המרה ולדרושותיהם הצודקות. ועכשיו, — כן, עכשיו — אנו נמצאים במצב בלתי-נסבל, ואין אנו דורשים אלא את המחירים שנכפו על החקלאים, שמצבם התדרדר באופן חמור.

חברי הכנסת, אני מבקש מכם להאזין לדברי ולהבין יפה את אשר אגולל לפניכם, כדי שנוכל לבלום את השיטות הבלתי-מכובדות ולשים קץ להפקרות הפוגעת במגדלי הטבק מקרב הערביים הישראליים.

כאן רצוני להבהיר מדוע אינני מזכיר את החקלאים היהודים. שתי סיבות לדבר: האחת — מפני שהחברות אינן מעזות לעשוק אותן. ושנית, מפני שהם מקבלים מהסוכנות היהודית סובסידיות בשיעור של לירה וחצי

הי"ד ק. לזו:

רשות הדיבור לשר החקלאות, לתשובה.

שר-החקלאות ח. גבתי:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. הבעיות שהעלה חברי-הכנסת נחלה הן בעיות קשות, ביניהן הבעיה של מחירים. המחירים שנקבעו למגדלי הטבק הם מחירים שנקבעו לפי הצעת ועדה שמונתה לפני כשנה על-ידי סגן שר החקלאות, והמחירים האלה מבוססים על הכנסה של 14 לירות ליום עבודה, והם נותנים בממוצע 3.35 לירות לקילו, וזה נע בין 2.75 לירות ל-4 לירות, בהתאם לאזור ובהתאם לטיב.

אינני סבור שיש היום טענות מצד מגדלי הטבק על המחירים. לעומת-זאת יש להם טענות קשות - ולעצמי לרוב מוצדקות - על סדרי השיווק של הטבק. האמת היא, שאין היום תקנות מחייבות הקובעות מתי חייבת חברת הסיגריות להוציא את הטבק, מתי היא חייבת לשלם מפרעות, מתי היא חייבת לשלם תשלום סופי. בדרך כלל ניתנות מפרעות לכל דונם טבק בשיעור של 30-50 לירות. אולם החברות קובעות למי לתת את המפרעות ומתי. טבעי הדבר שהן מעדיפות את אזורי ההר, שם האכילות של הטבק טובה יותר, ולפעמים קרו- בות אזורים אחרים אינם מגיעים בכלל לקבלת מפרעות.

יש גם בעיות בעניין מועד הוצאת הטבק. האסיף מסתיים בחודש אוגוסט, ובחודש אוקטובר אפשר היה כבר לשווק אותו. לרוב נמשך השיווק שישה-שבעה חודשים, וגם בזה יש הבדל בין אזור לאזור. אזורים מסוימים מגיעים לפעמים נכח שהם משווקים את הטבק רק בחודשים יוני-יולי בשנה הבאה. זה גורם להפסדים ולפחת מוגבר. על הפחת הזה דיבר חברי-הכנסת נחלה. הפחת נקבע על-ידי החברות הקונות והוא מגיע לפעמים לאחוזים גבוהים, ויש אמנם הסדר של ועדה בודרת במק- רים כאלה, אך במציאות קשה לכנס אותה וקשה להגיע בה לסיכומים. אם מגיעים לסיכומים, לא תמיד חברות הטבק מקבלות את הסיכומים האלה.

יש פגם בכל הסדר הארגוני של הענף הזה, והוא בכך ששני משרדים מטפלים בענף, והם משרד החקלאות ואגף המכס. משרד החקלאות מטפל בשלבי הגידול ולאחר שקוטפים את הטבק. בכך נטלים תפקידו. אז מתחיל הטיפול של אגף המכס. לא תמיד יש תיאום בין אגף המכס לבין מועצת הטבק, ובין משרד החקלאות לאגף המכס. אביא דוגמה לכך, שבשנים האחרונות מעוניינים בתי-החרושת לסיגריות - מסיבות שונות - לייבא חלק גדול יותר של טבק מזה שהנו לייבא בעבר. בעבר הגנו לייבא סוגי טבק שאין מגדלים בארץ. בשנים האחרונות הם מייבאים למעשה גם זנים שמגדלים בארץ. כך יוצא שמצטבר אצלם מלאי, והטבק המקומי עומד לפני עובדה שיש מלאי, החברות אינן ממהרות להוציא, כי בין כך ובין כך הוא מונח בעדם, וזה גורם לאיחור עוד יותר רב בהוצאת הטבק.

אני סבור שיש לבדוק מחדש את כל הצד הארגוני של הענף הזה ולקבוע יתר תיאום בין המשרדים הנוגעים בדבר, ובעיקר נדמה לי שהיה טוב אילו אצלו למועצת הטבק סמכויות מסוימות שהיום הן בידי המכס.

היות ואני סבור שהבעיה היא רצינית ונוגעת לקיומם של חקלאים רבים, וכבר השנה היא רצינית לפני תופעה של צמצום שטח הטבק במידה ניכרת למדי, בגלל

ממנה 158 קילו. 6. ליה ח'ליל אבו ע'נימה, מעילבון, מסרה 2100 קילו וניכו ממנה 1100 קילו.

את הנתונים האלה קיבלתי מהמועצה לשיווק טבק.

לפי הערכה מינימלית, מחיר קילו טבק הוא שלוש לירות. לפי זה, רצוני שתחשבו את חשבון ערך הניכויים שציינתי לעיל. בין החקלאים שהוכרתי - ליה ח'ליל אבו ע'נימה, ההפסדים שלה הגיעו בקירוב לסך 3,300 לירות.

עתה רצוני לשאול: האם החברות משלמות מסים על כמויות הטבק, שהן מנכות בדרך בלתי-חוקית, המהוות עודף של רווחים ללא הון? ואיפה הפיקוח של המשרדים הממשלתיים על מעשים בלתי-חוקיים ובלתי-צודקים אלה?

עתה, לאחר עשרים שנה, אנו נמצאים במצב שאינו מאפשר לנו לבקש העלאה במחירים, אדרבה, אנו מבק- שים את המחירים הישנים ובלבד שהחקלאים יקבלו את המגיע להם במלואו.

אני חייב להודות, כי משרד החקלאות, ובמיוחד נציגו במועצה לשיווק טבק, עומד לימין החקלאי, אך ההיפך מזה יש לומר ביחס לנציג משרד האוצר, העומד תמיד לימין החברות ומשמש להן סניגור נאמן. ומכאן נוצרת הבעיה.

בשנת 1967 היתה אי-הבנה בין מגדלי הטבק בעל-בון לבין חברות "דובק" בקשר לניכויים ולסיווגים. משלחת מטעם המועצה לשיווק טבק יצאה לבדורות, אך כאשר החברה נוכחה לדעת כי ההחלטה היא נגד האינטרס שלה, הסתלקה מהעניין ולא קיבלה לידה את הטבק. אך הצד הגרוע בדבר הוא, שאין אפילו חקלאי אחד היכול להעני ולהביע התמרמרות או להתלונן נגד החברות, כי הן מת- נקמות בו והורסות אותו מבחינה כלכלית, על-ידי פגיעה בתוצרתו.

על כן אני שואל ומבקש תשובה: מדוע אין שורפים את הטבק המקולקל ומפצים את החקלאים תמורתו? רווחי הממשלה מהטבק לשנת 1967 היו 114 מיליון לירות. מדוע אין מסתפקים בכך שיהיו 112 מיליון לירות בלבד וישלמו לחקלאים פיצוי על הפסדיהם הכבדים? ובכלל, מדוע אין משרד החקלאות דואג לצמצום גידול הטבק באזורים המתאימים בלבד, להפסיק את גידולו באזורים אחרים, לחדול ממתן רישיונות לחקלאים באזורים הבלתי-מתאימים ולכוונם לענפי חקלאות אחרים? כלום אין די בכך, שהחברות משלמות את מחיר הטבק רק כעבור שנה מיום קבלתו, כמוהן כמי שסוחר בהן של אחרים? כלום אין די במה שהחברות לוקחות מהחקלאים על-ידי הניכויים הדמיוניים, הנעשים ללא פיקוח ובידעית הכל? האם לא די במה שנגרם לחקלאים כדי שנייבא טבק מחוץ-לארץ כמו דומיניה ומדינות אחרות? וכי מדוע אנו מייבאים בשעה שיש לנו עודף של ייצור?

כל הדברים האלה מחייבים בירור, לימוד, ביקורת ופיקוח, כדי לשמור על קיום החקלאי, שאין בפיו מה לומר, וזולת שהדברים האלה הם עוול משוער וזלזול מח- פיר בזכויות החקלאים.

לאור מה שאמרתי אני מבקש לדון בנושא הזה במליאת הכנסת, כדי שנוייע לפתרון, לטובת החקלאי והחברה.

אליאס נח'לה (קדימה ופיתוח) :
כן.

ה צ ב ע ה

ההצעה להעביר את העניין לוועדת הכלכלה
נתקבלה.

התנאים הקשים — אני מציע להעביר את ההצעה הזאת
לוועדת הכלכלה של הכנסת.

הי"ר ק. לוי :
האם חבר-הכנסת נח'לה מסכים להעברת ההצעה
לוועדה ?

2. הקדשת אמצעים ליירוה ועידודה של התפתחות המחקר המדעי

כ־10% מהם, כלומר כ־400, מועסקים במחקר ופיתוח
בתעשייה עצמה.

יוצא אפוא כי התעשייה אינה מנצלת כראוי את
הפוטנציאל המחקרי והטכנולוגי המצוי בתוכה או העומד
לרשותה. בנדון זה ישראל נופלת בהרבה ממדינות מפות-
חות כדוגמתה. שלא כחקלאות הישראלית שהשיגה
שיאים עולמיים הודות לניצול המחקר והטכנולוגיה,
נשארה התעשייה מפגרת יחסית, והמחקר בה הוא נקודת-
התורפה של המחקר בארץ.

חלקה של התעשייה הישראלית במימון המחקר וה-
פיתוח מצומצם, דומה שחלק זה לא יעלה בשנים הקר-
בות במידה ניכרת. בין הגורמים הקובעים בעניין זה הוא
ההיקף המצומצם של הרוכז המכריע של המפעלים התע-
שייתיים שאינו מאפשר להם להפריש סכומים ניכרים
הדרושים לפיתוח ולמחקר. אולם אף אם ניטול עוקצו של
גורם זה, הרי גם לשאלת חוסר תודעת המחקר במפעלי
התעשייה יש השפעה ניכרת ואולי אף מכרעת.

כנראה, רוב התעשיינים בארץ סבורים עדיין שאפשר
לקיים תעשייה ולהתמודד עם שוקי-חוץ בעזרת אותן
שיטות ייצור הקיימות מכבר, ללא הסתגלות לתנאים
המשתנים חדשים לבקרים.

כדי להמחיש זאת, אדוני היושב-ראש, די אם אומר
כי התעשייה המקומית משתתפת ב־7% בערך מהוצאות
המימון של המחקר האזרחי, בעוד שבארצות-הברית
למשל אחוז השתתפותה של התעשייה במימון הזה מגיע
ל־50% ומעלה.

לפי פרסום המועצה הלאומית למחקר ולפיתוח של
משרד ראש הממשלה מחדש יולי 1967, מסתבר כי
לפחות ב־370 מפעלים מכלל המפעלים בארץ היה קיים
בשנת 1963 פוטנציאל מחקרי. רק 94 מפעלים מבין המפ-
עלים האלה ביצעו מחקר. לאמור, שגם כאשר היה קיים
פוטנציאל מחקרי בתוך המפעל, הוא בוזבו והתעשייה
נמצאה מפסידה.

אספקט אחר הוא השתתפות הממשלה במחקרים
אלה. הקצבות הממשלה לתעשייה היו 0.065% לעומת
1.1% בארצות-הברית. כלומר, אחד מול 17. אין אני
סבור שיש להשתוות עם ארצות-הברית או שנוכל להש-
וות עם ארצות-הברית, אבל הפער העצום הזה דיו
להוהירנו.

השוואה נוספת להקצבות הממשלה נותנת העובדה
שמתוך 6.5 מיליון לירות שהוציאה הממשלה בשנת 1965
כהקצבה לצורכי המחקר, הקציבה התעשייה מיליון אחד
בלבד.

לכן, גם בשל חוסר היוזמה והתודעה שמראה התע-
שיה הישראלית, שומה על הממשלה ליטול לידה יזמה
זאת ולהיות נושאת בעול היקר של הוצאות הפיתוח

הי"ר ק. לוי :
אנחנו עוברים להצעה לסדר-היום של חבר-הכנסת
ביבי: הקדשת אמצעים ליירוה ועידודה של התפתחות
המחקר המדעי. רשות הדיבור לחבר-הכנסת ביבי.

מרדכי ביבי (מפלגת העבודה הישראלית) :
אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. מיום ליום נעשה
העולם, הן המפותח, הן המתפתח, צמא יותר ויותר לכו-
חות מדעיים וטכנולוגיים שיתנו תשובה לדרישות החברה
האנושית. ארצות-הברית למשל מזמינה מדי שנה מחק-
רים בסכומים עצומים בארצות-חוץ, ובתוכן ישראל,
ואילו הארצות המתפתחות משוועות לכוח-אדם מקצועי
כדי להצטיין לשורת המדינות המפותחות.

מצבה של ישראל מבחינה זו מיוחד במינו. בשל
דלות אוצרות הטבע ומצבה הגיאוגרפי, הרי שמה
הטוב של ישראל בין העמים, דמותה וחוסנה, מותנים
במידה רבה, במידת עוצמתה המדעית וכושרה הטכנולוגי.
יכולתה של ישראל לתרום מכוחה לקידום התפתחותן של
מדינות מתפתחות עשויה לשמש גורם חשוב בהידוק
הזיקה והאינטרסים ההדדיים בין ישראל והעמים. אנשי
המדע והטכנולוגיה הישראליים משמשים שגרירים מצו-
ינים לדמותה המתקדמת של ישראל ולתרומתה לאומות
העולם. יתר על כן, ישראל המוקפת אויבים חייבת למ-
צוא לעצמה תחליפים שבאמצעותם תוכל לפצות את
עצמה על הנחיתות במספר האוכלוסין, באוצרות הטבע
וביחסי הגומלין עם אומות העולם, ופיצוי זה ניתן למצוא
במידה רבה על-ידי פיתוח כושר מדעי וטכנולוגי מעולה.

לא אכנס ברגע זה לחשיבותם של המדע והטכנולו-
גיה בפיתוח אמצעי לחימה, ולא אגע גם בהיקף ההוצאות
של המדינה לפיתוח ולמחקר צבאי. אולם אסתפק בכך
שאומר כי עליונותו של צה"ל, אף היא מותנית בהיקף
הפיתוח של המחקר המדעי והטכנולוגי, של המשק בכלל
וצה"ל בפרט.

אדוני היושב-ראש, העליה לישראל היא גם כיום
מקור חשוב לגידול כוח-האדם המדעי בישראל. בין
המועמדים הפוטנציאליים לעליה לישראל מצוי אחוז
ניכר של טכנולוגים ואנשי מדע. תנאי לקליטתם של אלה
בארץ, קליטה בריאה, הוא הימצאותם של מוסדות מחקר
ופיתוח הן בתעשייה והן במכוני המחקר. קיימת זיקה
הדדית כיום, ותהיה קיימת ביתר שאת בעתיד, בין קליטת
העליה ובין פיתוחם של מוסדות מדע ומחקר ותעשייה
עתירת-ידע, בהם יוכלו העולים למצוא מקור פרנסה
טבעי אשר יתרום לפיתוח הארץ.

כיום יש בישראל כ־20,000 מדענים ומהנדסים, וה-
מומחים כבר מזהירים כי אנו עלולים לעמוד מול מחסור
בכוחות אלה, אף-על-פי שהתחזית לשנת 1972 מצביעה
על כך שהמספר יגיע ל־30,000 בקירוב. מבין 20,000
אלה, מועסקים כיום בתעשייה כ־4,000 איש, ורק

חבורת ל"א, ישיבה ש"א
— הצעות לסדר-היום (ביבי, לוז, אשכול) —

הי"ר ק. לוז:

רשות הדיבור לראש הממשלה, לחשובה.

ראש-הממשלה ל. אשכול:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. לעיתים נראה, לפחות לי, כי משונה המנהג שבטרם יבשה הדיו של התקציב השנתי שאיזוהו חברי הכנסת — והוא מגיע כבר עכשיו לבליונים —, באים חברי הכנסת בכל שבוע עם הצעות שפירושן תוספת של מיליוני ל"א. הנה, לפני חבר-הכנסת ביבי דיבר חבר-הכנסת נחילה ששאל: האין יכולים להקציב שני מיליון ל"א לפיתוח ענף הטבק? חבר כנסת אחר שואל: האם אי-אפשר להקציב אחוז אחד או חצי אחוז כן התקציב למטרה זו או זו, ולא שמים לב שכל זה מצטבר, ואינני רוצה להזכיר עוד כמה סעיפים חשובים שבין כך ובין כך אנו נאלצים להוסיף לתקציבים באמצע השנה. מן הראוי שחברי הכנסת יעמדו על הצרכים, הנראים להם חשובים, בטרם נשלם הדיון על התקציב. אם הם חברים בוועדת הכספים, יוכלו להציע הצעותיהם בוועדת הכספים, ואם אינם חברים בה, יוכלו לעשות זאת במליאת הכנסת או באמצעות חבריהם שהם חברי ועדת הכספים; כי לאחר האפיקומן, לאחר שאושר התקציב, אם בכל יום ובכל שבוע נוסף עליו מיליונים אחדים, אנה אנו באים?

ובכל זאת רוצה אני לומר שאני מסיים להצעתו של חבר-הכנסת ביבי לקיים על גושא זה דיון, ובמליאת הכנסת דווקא. דיון במליאה, כשהוא לעצמו, אמנם אין בו כדי להגביר את מאמץ המדינה בענייני מחקר ופיתוח. בטווחי, שגם המציע אינו סבור שהדיון כשלעצמו יביא לידי כך.

חבר-הכנסת ביבי מציע להקים לשם כך משרד נפרד. ל, חלילה, היו מתקבלות כל ההצעות, המופיעות חדשות לבקרים, להקים לכל עניין משרד או רשות, אינני יודע מה היינו עושים, צריך היה לבקש תקציב נוסף לבניינים ותקציב נוסף לעובדים ועוזרים לא מעטים למשרדים אלה.

ואולם, חשיבות הנושא היא מן הדברים שאין להם שיעור; וכדי לקדם את העניין, יש צורך בדעת-קהל ערה לחשיבות המחקר והפיתוח בשביל עתידה של המדינה. לא די בהבנה מצד הממשלה והמוסדות הנוגעים בדבר. הרבה תלוי באלפי יזמים ויצרנים. כדי להעמיק את התודעה הזאת בקרב הציבור, טוב שתקדיש הכנסת זמן ומרץ לבניה, דווקא בפומבי, ואז אולי גם יתבהרו הדברים ויחדרו עמוק עמוק לתודעת הרבים.

מבחינה עקרונית, אין מצבנו רע כל-כך. משנת התקציב הקודמת ועד שנת התקציב האחרונה, הגידול המשוער בתוצר הלאומי הגולמי הוא פחות מן 2.5%, ואילו הסכומים שמקציבה הממשלה למחקר ולפיתוח גדלו ב-31%. הדבר מעיד על תודעה של מחקר ופיתוח — בראש ראשונה במוסדות הממשלה. מבחינת המימון הממשלתי למחקר, אנו עומדים במקום שארצות מפותחות בעולם עומדות — ההשתתפות אצלנו גדולה יותר מאשר בבלגיה וקטנה יותר מאשר באנגליה, וכמובן בארצות-הברית. בכלל, כנגד ההשוואות שמדי פעם נפעם מבקשים לערוך בינינו ובין ארצות-הברית, אני טוען זה כבר שנים רבות, גם כאשר טיפלתי בחקלאות: אל נא נשווה ואל נרצה ללכת בכל עניין בדרך של קליפורניה

והמחקר, עד שתעמידו על רגליו בתוך המפעלים עצמם. בלעדי זאת ספק אם תהא התעשייה מסוגלת לשאת בנטל, לשאת במאמץ הרציני הזה. ואם לאו, הרי שתידון לפיגורים נוספים ואולי גם להתמוטטות.

הממשלה חייבת גם להקים מכוני מחקר ולארגן ול- נצל את הידע הקיים בארץ ולספקו לתעשייה. יתר על כן, על-ידי פעולות אלה תוכל הממשלה לחסוך למשק המדי- גה מיליוני דולרים רבים שהארץ מוציאה ליבוא ידע מחוץ-לארץ.

המועצה הלאומית למחקר ולפיתוח במשרד ראש הממשלה, העושה עבודה חשובה בשטח יישום המחקר בתעשייה, אינה בנויה וערוכה במתכונת התקציבית העומדת לרשותה כדי לתת תשובה לצרכים המרובים והמסור- בכים. לפיכך, אם נביא בחשבון כי צוות מחקר של שלו- שה אנשים — מדען בכיר ושני אסיסטנטים — עולה למפעל 150 אלף לירות בשנה ראשונה ו-100 אלף לירות בכל שנה נוספת, הרי ודאי הוא שהסכומים העומדים לרשות המועצה לפיתוח המחקר אינם מספיקים לתת תשובה לצרכי המשק, ובהכרח ההתפתחות הטכנולוגית והמחקרית במפעל קופאת על שמריה.

קיים ויכוח מה צריך להיות משקלו של המחקר הבסיסי. אולם אין ויכוח, לעניות דעתי, על כך שיש לראות במחקר הבסיסי מרכיב חשוב לפיתוח המחקר השימושי, ואין להפריד בין השניים. בלעדי אלה לא יתק- דם המחקר בתעשייה בצעדים הדרושים לה. לכן על הממשלה להכפיל את האמצעים המוקדשים למחקר בכלל ולמחקר השימושי והתעשייתי בפרט, תוך שימת-לב מיוחדת לפיתוח המחקר בתעשייה עצמה.

גם הצורך בעתודה מדעית נוספת ושילוב ההוראה במחקר, שבלעדי לא ייתכן הרואה מתקדמת ומפותחת, מחייב הקדשת אמצעים לפיתוח מוסדות נוספים להש- כלה גבוהה, והקמתה בעוד מועד של אוניברסיטה בבאר- שבע שתשמש מוסד מדעי-מרכזי לאזור הנגב ותשרת את אוכלוסיית הנגב. במרוצת הזמן יש להורים כוחות מדעיים מחוץ-לארץ לאוניברסיטה זאת, וכן סטודנטים מחוץ-לארץ ותלמידים בוגרי תיכון של אזור הנגב.

בשל חשיבותן של הבעיות האלה הקשורות בפי- תוח המחקר המדעי והטכנולוגי, פיתוח מוסדות להשכלה גבוהה וקליטת עליה של אנשי מדע שרוצים לבוא לארץ ומבקשים למצוא את מקומם בתחום המדעי הישראלי, יש לדעת צורך, אדוני היושב-ראש, להקים משרד מיוחד לענייני מדע והשכלה גבוהה, כדי שיהיה לאל ידו לארגן ולתכנן את צורכי המדינה בכוחות מדע וטכנולוגיה הן בטווח הקרוב והן בטווח הרחוק, ולתאם בין הגורמים השונים את צורכי היישום של העבודה המתקבלת במכו- נים האלה לרווחת המשק וקידום המדינה. נחיצותו של מוסד זה נעשית הכרח עקב הבעיות הלוחצות והג- דולות שהמדינה צריכה לטפל בהן.

לא ייתכן שבעידן זה ייפקד דווקא מקומו של משרד למדע והשכלה גבוהה שבראשו יעמוד איש מדע דגול. המשרד למדע נחוץ אפילו על חשבון צמצומם ומיזוגם של משרדי ממשלה אחרים, אם בכלל משמש מספר המשרדים שיקול מכריע בשאלה זאת.

לאור מה שאמרתי הנני מבקש להעלות את השאלה הזאת לדיון במליאת הכנסת.

ועוסקים בתקציב, היא נתקלת בסכומים עצומים ואדירים לצרכים מסוימים. די אם אזכיר את השיכון, החינוך והחינוך הגבוה, שמדי שנה בשנה נופל חלק גדול יותר ממונו על שכר הממשלה, בעוד שלפני שנים חלק ההשתתפות מן החוץ היה גדול יותר. לא די בתודעת הממשלה ובמעשיה. התעשייה חייבת לעשות הרבה יותר נוכפי שהיא עושה. גשם כך לא די, כמוכן, בתדעה בלבד. צריך ממש להפריש כסף.

משקנו משופע במפעלים קטנים. אינני יודע אם כך יהיה לעולם ועד. ייתכן שזהו דבר אופייני ליהודים. במקום לעבוד בבית-חרושת גדול, כל אחד עושה מאמץ – כך היה לפחות במשך הרבה שנים בארצות הגולה, לפחות באותן ארצות שאני מכיר – להיות בעל-בית לעצמו. מי שלמד מקצוע, רוצה לעשות את המלאכה בעצמו. למפעל קטן לא קל להפריש אמצעים למחקר, והמפעלים הגדולים אף הם אינם עושים די. אולי גם לכך יש הרבה סיבות. נדון על כך בבוא השעה.

דומני שעכשיו אנחנו שוב נמצאים ומתחילים להימצא בתקופה כזאת, שיש המזהירים ממנה. יש המזהירים מן המצב הטוב והיפה בכלכלה הישראלית. אלה שמסתכנים לים לא למרחקים רואים שיש תעסוקה, הצריכה גדלה, רמת החיים אינה יורדת כי אם להיפך, אבל במצב כזה היצרן והתעשיין חושבים: למה עלינו להוציא כסף למחקר, בין כך ובין כך יימכר המוצר. הצרכן יקנה וישלם. גם זה אחד ה"פלפלים" או ה"צימוקים" שיש הטוענים שיש סכנה גדולה. כיום המצב טוב למדי, אבל אנחנו שוב מצליחים לצרוך יותר מדי ומדקקים לשוק החיצוני פחות ופחות. כאשר אין חשש של התחרות, אפשר לוותר על כל הוצאה כזאת שנראית לבעל המפעל כיום או וזה כמיוותרת, כי בין כך ובין כך יימכר את מה שיש לו.

אברהם טיאר (המרכז החופשי):
 יש גם חוסר תודעה.

ראש-הממשלה ל. אשכול:

דיברתי על כך, אבל דומני שברגע זה לא תועיל הרבה ההטפה להגברת התודעה וכן ההטפה להקצאת כסף למחקר, בעוד יש למצרך שוק הקונה את הכל. לזה דרוש אידיאליזם כה גבוה, שהייתי מחפש אותו בפניות אחרות, לאו דווקא בקרב התעשיינים, עם כל הכבוד, עם כל החיבה ועם כל ההערכה לתעשיינים. יש גם לעודד מפעלים קטנים להשקיע במחקר, הן על-ידי מתן פרס תחרותי להישגי מחקר והן על-ידי עידוד מכוון למחקר לצורך פרויקטים מוחשיים, שיש בהם משום פיתוי למפעל המארגן את המחקר.

חברי הכנסת בוודאי יודעים שגם הולך ונעשה מאמץ לארגן את המפעלים הקטנים לצרכי שיווק, לארגן אותם לקונצרנים גדולים יותר, דברו זה עשוי להעלות במקצת את ההבנה והתודעה, אבל בעיקר הצורך הוא להתחשב בשוק. לי עצמי נראה, שאין צרה גדולה יותר מאשר יצרנות שאינה תלויה בשוק, מאשר מצב שהשוק הוא של המוכרים ולא של הקונים. למוכרים זה לא רע, אבל לקונים זה לא כל-כך טוב. המדינה רוצה כמובן שליצרנים יהיה טוב, שאם לא כן לא יוכלו להיות יצרנים, אבל היא גם זקוקה מאד ליצוא לשם מטבע-חוק.

רבנותי, אלה הן מחשבות ראשונות. ועוד אעיר כאן, כי הנתונים שמסרתי אינם כוללים את מערכת הבטחון,

או של ארצות-הברית; נשמור קצת על הפרופורציה; נגיע תחילה לרמה של מדינות קטנות יותר, ואולי אחר-כך נעבור אותן. מותר גם לעבור.

אני גם רוצה לומר שאל כל הנתונים המובאים בוויכוח, מתוך כוונות טובות, יש להתייחס בזהירות מסוימת. לא רק אצלנו, אלא גם בעולם, הנתונים הם חלקיים. לא כל בעיות החישוב נפתרו. קשה, למשל, לחשב מה אחוז ההקצאה למחקר בתחום תקציבו של מוסד להשכלה גבוהה. אמנם נכונה התמונה הכללית, אולם כאשר נתחיל לנתח ולפרט, מתקבלת תמונה שונה במקצת.

חברי-הכנסת ביבי הזכיר את הסכומים המוצאים על בודות מחקר לענייני בטחון, שאנו נאלצים להוציא, ושבעצם גם המסק הפרטי יכול ליהנות מכך.

אינני רוצה להלאותכם במספרים, בוודאי לא בדיון מוקדם זה, שהוא בעצם דיון על הצורך בדיון. אולם פטור בלא כלום אי-אפשר. אצביע על כך שבשלוש שנות התקציב האחרונות גדלה השתתפות הממשלה בתקציבי מחקר, למן פחות מארבעים מיליון ל"י בשנת 1965/66 עד לכמעט 48 מיליון ל"י בשנת 1966/67 – תוספת של 8 מיליון ל"י, כ-20% – ועד ליותר מ-62 מיליון ל"י בתקציב של השנה.

בכל זאת, יש חולי בסיסי במערכת המחקר והפיתוח שלנו, וזה השיעור הגדול של המחקר הבסיסי לעומת המחקר השימושי ולעומת פיתוח התעשייה. זהו עניין שרבים ויתרו עליו, ועדיין אין התקדמות מספקת.

לכאורה נאה הדבר: עם חכם ונבון מפתח את הרובד העליון, המופשט ביותר, ומן הקרקע זואת יצמחו הדברים המעשיים. לאמיתו של דבר, אין העניין פשוט כל-כך. לא רק עם חכם ונבון נוטה לעסוק במחקר בסיסי במידה גדולה לעומת המחקר השימושי; גם עם עני כך, ואולי בגלל העוני דווקא. מסתבר שהמחקר הבסיסי זול יותר. לפי מימצאי האירגון לפיתוח כלכלי, OECD, הרי לעומת כל לירה שמוציאים על מחקר בסיסי מסויים צריך להוציא עשר לירות כדי להפוך אותו למחקר שימושי, ומאה לירות כדי לפתח את הרעיון עד לשלב של ביצוע, ומשום כך אנחנו שומעים לעיתים על רעיונות, המצאות והישגים שפיתחנו בעצמנו, במכון וייצמן, ושנמכרו לאחרים. אינני מצדיק זאת, אבל זו היא עובדה. האחרים בוודאי פיתחו זאת ועשו דברים דגולים. בוודאי יש בעניין זה גם סיכון לא-קטן. יש להוציא מאה לירות כדי לפתח את הרעיון עד לשלב של ביצוע ועוד אלף לירות כדי להגיע לכלל ייצור ממש. ככל שהשימושיות עולה, היוקר עולה, פי עשרה בכל שלב.

לפיכך, יש לנו תמונה כזאת: הודו, למשל, מוציאה בערך חמש לירות למחקר בסיסי על כל לירה למחקר שימושי, ישראל – כלירה וחצי למחקר בסיסי על כל לירה למחקר שימושי, ואילו ארצות-הברית העשירה מוציאה לירה למחקר בסיסי על כל שתי לירות למחקר שימושי, ועוד המשק הפרטי משקיע בזה סכומים עצומים. איני צריך לומר כאן, שרצון טוב לבדו לא יביא את משקנו למעמדו ולמצבו של המשק האמריקני או של משק מודרני מפותח אחר. אולם יש לי ספק – פה אני שותף לכל הטענות – אם ניצלה המדינה את יכולתה בתחום זה. כדי שתתקרב למיצוי היכולת, לא די בתודעת הממשלה ובמעשיה. נדמה לי שכאשר דנים

מעל הבמה הזאת ויחדור ללבם ולאוזנם של היצרנים, כדי שיידעו שלא הכל הממשלה יכולה לעשות ולמלא, ביחד כאשר שר האוצר הבטיח, באחת השנים, לא להעלות את המיסים. אני מרגיש שהוא עושה מאמצים עצומים לעמוד בהבטחתו. רק היום שמענו שני דברים על מיליונים. חבר הכנסת נח'לה אמר: מה הקושי, הלא מדובר בשני מיליון לירות. וחברי הכנסת ביבי, אני בטוח שהוא לא יסתפק בשני מיליון לירות, ואני מקווה שבאמת נוכל להוציא יותר.

ובכן, אני מסיים ואני מסכים שיתקיים דיון - כאשר יוחלט על המועד.

הי"ר ק. לוז:

לפנינו הצעה אחת: לקיים דיון במליאה. אני מעמיד אותה להצבעה.

הצבעה

ההצעה לקיים דיון על העניין במליאה נתקבלה.

3. הכרזות שר הבטחון בסיעת העבודה ביום 18 ביוני 1968

הי"ר ק. לוז:

סודות לקליטתם על-ידי מכשירים אלה. המוני העם יתנו את דעתם לכך וישאלו מדוע מנסים המנהיגים להסתיר את דעותיהם מפני העם.

אריה בהיר (מפלגת העבודה הישראלית):

זה לא ברור.

אמיל חביבי (הרשימה הקומוניסטית החדשה):

הדבר המוזר והמעורר כל מיני מחשבות בפרשת ההכרזות האחרונה של שר הבטחון הוא הכיוון והתוכן של התנגדות הממשלה להכרזות אלו. התרעמות הממשלה הופנתה נגד הכרזות שר הבטחון, שהחלטת מועצת הבטחון, "פירושה נטיה לגבולות ה-4 בינו". שר הבטחון הכריז: "אני מציע לא להודיע שישראל מקבלת את החלטת מועצת הבטחון מה-22 בנובמבר כבסיס לפתרון כלשהו". זו איננה ההכרזה המדינית הראשונה של שר הבטחון. לשר הבטחון היו כל מיני הכרזות מדיניות, ראינות בעתונות, במשך השנה שחלפה, מאז מלחמת יוני. הממשלה עברה עליהן בשתיקה. כאשר שר הבטחון, בראיון ל"הארץ" מה-19 בינואר שנה זו, דחה בהחלטיות הסדר, אשר תמורת נסיגה מהשטחים המצויים הכבושים יובטח לישראל חופש שיט במצרי טיראן וגם בתעלת סואץ, וכן ביטול מצב הלוחמה עם ישראל - לא שמענו על מחאות הממשלה ועל התנגדותה.

רצוני לשאול: על מה חילוקי הדעות בממשלה? האם על השאלה: להודיע או לא להודיע על קבלת החלטת מועצת הבטחון כבסיס לפתרון כלשהו? ומה בקשר לעצם קבלת החלטת מועצת הבטחון? מה פשר ההודעה של הנהלת "חירות", שיש לה חבר בממשלה, מה-20 בחודש זה, האומרת כי "ממשלת ישראל דחתה פעמיים, באורח רשמי, את החלטת מועצת הבטחון מה-22 בנובמבר"? איני יודע את מי משכנעת הממשלה, בארץ ובחוץ-לארץ, כשהיא מודיעה על קבלת החלטה זו, ומצד שני שוללת אותה למעשה, בזה שהיא מספחת שטחים חדשים ומכריזה על רצונה לזכות בשטחים חדשים נוספים, דבר המנוגד בפירוש לקביעת החלטת

מטעמים מובנים. אני מבטיחכם שהסכום שם אינו קטן כלל. אם כוונתנו להעמיק את הייצור הבטחוני יותר ויותר, כל זמן שיש צורך והכרח בכך - "להעמיק" זאת אומרת להגיע ליתר יצרנות עצמית ולהזדקק פחות לשוק החיצוני - זה המצב. בתחום זה אנו משקיעים הרבה, יש לנו הישגים ונעשים מאמצים גדולים, כראוי לעם שחיי תלויים לו, אם אפשר לומר, מנגד, בכל אופן, תלויים ושזורים בבטחון.

אסיים ואומר: אני מסכים לדיון. חבר הכנסת ביבי אולי יתפלא אם אציע אפילו לא להעביר לוועדה, אלא אדרבה, יהיה בירור, יהיה ויכוח, אמצו נא את המוחות ויישמעו הדברים רבים. בינתיים, עד אשר יבוא תורו של הדיון, תסיים את עבודתה הוועדה שמינינו לעניינים אלה לפני חודשים רבים, בראשותו של הפרופסור אפרים קצ'לסקי. נראה מה שתאמר לנו; משהו נלמד.

ובכן, אני מסכים לעצם ההצעה, גם מפני שאני רואה - ואולי בעיקר מפני שאני רואה - חשיבות בכך שכולנו נתחלק בידיעה בעניין זה, וגם בכך שיישמע הדבר

אנחנו עוברים להצעה לסדר-היום של חבר הכנסת חביבי: הכרזות שר הבטחון בסיעת מפלגת העבודה הישראלית ביום 18 ביוני 1968. רשות הדיבור לחבר הכנסת חביבי.

אמיל חביבי (הרשימה הקומוניסטית החדשה):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. אנו מציעים לכנסת שתדון בהכרזות שר הבטחון לפני חברי סיעת העבודה, ביום ה-18 בחודש זה, היות והכרזות אלו עוררו חילוקי דעות בממשלה. חילוקי הדעות האלה מעידים על העדר מדיניות אחידה וברורה לגבי הדרך לפתרון המשבר הנוכחי במזרח-התיכון. הצעתנו זו הגשנו לא כדי לתת במה לשר זה או אחר שיוכל להסביר את הצהרותיו ולהב-היר אותן, אלא כדי לקיים דיון על המדיניות הכושלת של הממשלה, המהווה כיום המכשול הרציני ביותר להסדר שלום, וכדי להציע לכנסת סיכומים שיקדמו את עניין השלום.

אמרנו מתחילה, כי לא ייתכן שהממשלה תסתתר לאורך ימים מאחורי נוסחאות מעורפלות, שהיא נוקטת להן כדי לשמור על אחדות הממשלה הקדושה ממשלת הליכוד הלאומי, נוסחאות המונעות בהכרח נקיטת צעדים קונקרטיים, חד-משמעיים, בכיוון של הסדר בדרכי שלום למשבר זה. אנו מציעים לכנסת לקבל בתום דיון זה החלטה מדינית חדשה, אשר תחייב את ממשלת ישראל לקבל את החלטת מועצת הבטחון מה-22 בנובמבר 1967, במלואה וכלשונה, ולגשת לביצועה, במוסכם עם המדינות הערביות הנוגעות בדבר ובתיווכו של שליח האו"ם ד"ר גונאר יארינג.

כנסת נכבדה, אין אנו בין אלה המתרעמים על שר הבטחון מכיוון שהוא מכריז הכרזות פוליטיות. אנו נגד עמדותיו הפוליטיות של שר הבטחון ונמשיך להיאבק נגדן. לא אנו ביקשנו ששר הבטחון ישיב על הצעתנו זו. שמירת סודיות הדיונים בסיעת העבודה, ובכל סיעה אחרת, מפני הציבוריות הרחבה - איננה מענייננו. כנראה, בסיעת העבודה אין צורך במכשירי האזנה, כשם שבסיעתנו אין

שים אלא יחד עם זה היא מחייבת – אני מצטט מתוך ההחלטה – „ביטול כל הטענות למצב לוחמה וכיבוד הריבונות; השלמות הטריטוריאלית והעצמאות המדינית של כל המדינות באזור וזכותן לחיות בשלום בתוך גבולות בטוחים ומוכרים; חופשיות מאוימים או משימוש בכוח; מתן ערובה לחופש השיט בנתיבי המים הבין־לאומיים באזור; השגת הסדר צודק לבעיית הפליטים; מתן ערובה לשלמות הטריטוריאלית ולעצמאות המדינית של כל המדינות באזור באמצעות פעולות שיכללו הקמת אזורים מפורזים“.

יש סיכויים ממשיים להגשמת החלטת מועצת הבטחון ולהתקדמות לקראת שלום צודק בר־קיימא. היות ורוב המדינות הערביות מסכימות לביצוע החלטה זו במלואה ובשלמותה עם כל המשתמע ממנה, והיות והיא קיבלה את התמיכה הפעילה של הרוב המכריע של אומות העולם.

משחקי מלים ופירושים שרירותיים לא יפתרו בעיה כאובה זו. הם רק יעודדו קיצונים במהלכם המסוכן. הם לא יעזרו לעם להגביר את תמיכתו בדרך השלום. ההתרוצצות בממשלה אחרי הכרזותיו האחרונות של שר הבטחון מעידה על כך.

אנו מציעים שהכנסת תדון בעניין, על מנת לחייב את הממשלה לנקוט מדיניות שלום.

הי"ר ק. לוז:

רשות הדיבור לשר הבטחון, לתשובה.

שר־הבטחון מ. דיין:

אדוני היושב־ראש, כנסת נכבדה. חבר־הכנסת חביבי מציע שייערך בכנסת דיון שבו תציג הממשלה את מדיניותה; והוא, חבר־הכנסת חביבי, כבר הודיע לנו מה תהא הצעת ההחלטה שהוא יציע בגמר אותו דיון.

הממשלה קיימה בעבר – ובודאי תקיים גם בעתיד – דיונים מדיניים שבהם הציגה את מדיניותה; חבר־הכנסת חביבי או סיעתו הגישו בעבר – וודאי יגישו בעתיד – הצעות משלהם לסיכום הדיון; הכנסת הצביעה בעבר – ובודאי תצביע גם בעתיד – על ההצעות השונות. הדבר היחיד שלא ברור לי הוא – מה שייך כל זה לדברים שאמרתי בסיעת העבודה בכנסת? אולי צריך לומר – וזהו הדבר היחיד שאני רוצה לומר בהדגשה – לא רק לחבר־הכנסת חביבי – שבהדבקת כותרות כמו „הצהרות“, „הכרזות“ וכדומה אין מצליחים לשנות את מהותם של הדברים. הבעת דעות של שר או של חבר אחר בהתייעצות מפלגתית סגורה איננה לא הצהרה ולא הכרזה, אפילו אם עתונים גדולים או קטנים קוראים לזה אחר־כך „הכרזות“ ו„הצהרות“. הבעת דעות בפורומים סגורים ולא־סגורים, כאשר אדם מביע דעה ומוסיף: אני מביע את דעתי האישית – איננה הופכת להצהרה על מדיניות הממשלה כיוון שמישהו אחר, שני או שלישי, מדביק לכך כותרת כזו.

לכן אני מציע לחבר־הכנסת חביבי, שאם הוא רוצה שיהיה כאן דיון אודות מדיניות הממשלה, ובדיון כזה הוא יביא את הצעותיו, יעשה זאת בדיונים כאלה, כאשר יתקיימו – והממשלה איננה מתחמקת מדיונים כאלה ועורכת אותם מפקדה לפקידה – או שיציע לקיים עתה דיון כזה. אבל אל ינסה לכוך את הדבר

מועצת הבטחון, האומרת כי „אין לזכות בשטח על־ידי מלחמה“.

אנו רוצים להאמין, שיש בממשלה חוגים יותר ריאליסטיים, המבינים את העדיפות שבהשגת הסדר שלום על פני המצב הקיים המסוכן. שר הבטחון ואחרים שוללים הערכה זו. שר הבטחון, בהכרזותיו האחרונות, הביע התנגדות לפיצול כלשהו בשטח שבין הירדן והים, שלדיו הוא יחידה אחת; לשר הבטחון יש פתרונות לאוכלוסיה המרובה בשטחים אלה; הוא יאפשר להם, כפי שהכריז, להחזיק באזרחות ירדנית עד שיחליטו היכן ברצונם להישאר – הוא מקווה שהחיים יימאסו עליהם ויעזבו את מולדתם. שר הבטחון ואחרים מבינים שעל יסוד כיבוש טריטוריאלי אי־אפשר להשיג הסדר שלום עם הארצות הערביות וכי „שום מדינה ערבית לא תגיע להסכם אתנו על בסיס פחות מאשר המצב שהיה ב־4 ביוני“, ולכן אין הוא רואה בפני ישראל אלא מצב של מלחמות נוספות עם המדינות הערביות.

אנו מתריעים נגד הקו ההתפתני הזה של שר הבטחון ואחרים. אנו מאמינים כי הרוב הגדול של עם ישראל ידחה אותו. אנו יודעים כי עם ישראל, כמו העמים הערביים, רוצה בשלום, רוצה בהפרחת הארץ והשקיייתה במים צחים ולא בדמם של צעירים יהודים וערבים אומללים. אולם הצרה היא, שהחוגים בממשלה החולקים על הצהרותיו של שר הבטחון, גם הם משלים את עצמם ואת המוני העם, בחושבם שיוכלים הם בכוח לאלץ את הארצות הערביות להסדרי שלום לא־צודקים על יסוד ויתור על זכויותיהן ועל חלק מאדמתן.

לא תכנית אלון, לא תכנית ראש הממשלה בדבר הירדן כגבול בטחון של ישראל ולא כל תכניות אחרות של התפשטות טריטוריאלית – לא יביאו להסדר של שלום. שר החוץ הגדיר כתבוסנית הכרזות של שר הבטחון, ש„שום מדינה ערבית לא תגיע להסכם אתנו על בסיס פחות מאשר המצב שהיה ב־4 ביוני“. שר החוץ מתעלם מהדבר היסודי בכל ההתפתחות שחלה אחרי מלחמת יוני, והוא: שהמלחמה הזאת לא השיגה את מטרתה הפוליטית ולא הביאה להפלת המשטרים האנטי־אימפריאליסטיים בארצות הערביות, אלא לחיזוי קם. התמיכה האמריקנית במלחמה זו לא השיגה את מטרתה. וזהו היסוד להסכם, שקראנו עליו אתמול, בין שרי החוץ הבריטי והאמריקני במועצת השרים של ברית נאט"ו, להניע את ישראל ואת הערבים לקבוע לוח זמנים להגשמה הדרגתית, צעד אחר צעד, של החלטת מועצת הבטחון, בפיקוחו של ד"ר יארינג.

אברהם טיאר (המרכז החופשי):

הספקת נשק תורמת הרבה לשלום.

אמיל חביבי (הרשימה הקומוניסטית החדשה):

אנו מהירים מפני האשליה כאילו יש בפני ישראל הברירה בין נסיגה מהשטחים הכבושים לבין אי־נסיגה מהשטחים או נסיגה חלקית. כי בסופו של דבר אין מנוס מנסיגה. יש ברירה אחת: בין נסיגה דוגמת הנסיגה אחרי מלחמת סיני ב־1956 לבין נסיגה תוך ביצוע מלא ומוסכם של כל סעיפי החלטת מועצת הבטחון מה־22 בנובמבר אשתקד, אשר תצמיד אותנו לקראת פתרון צודק של כלל הסכסוך הישראלי־ערבי. אנו בעד הדרך השניה. החלטת מועצת הבטחון אינה מחייבת רק נסיגה מהשטחים הכבו-

ונוצר הרשום שדווקא הוא מוכן לתקן את החטא הקדמון של מדיניות ישראל — אי-הכרה בזכויות העם הערבי הפלשתינאי.

שלמה כהן-צידון (גח"ל):
אפילו הערבים אינם מכירים בהן.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):
בהצהרותיו בעבר, ולא חשוב אם נקרא להן "הצהרות" או "דעות" — שאינן עולות בקנה אחד עם הצהרותיו, נאומיו או "הבעת דעות" בסיעת העבודה — באה לכלל ביטוי לא-פעם ההכרה שיש להכיר בקיומה של אומה זו, שיש צורך בהידברות עם אומה זו, ואפילו הסתמנו סימנים של הסדר שלום עם אומה זו, שהיא גם לדעתי, האומה הערבית הראשונה שעומה אפשר ועומה צריך להגיע לידי הסכם-שלום רשמי ומוכר.

והנה דווקא השר דיין אומר בהצהרה זו — בעיני זה עוד יותר חמור מדבריו על החלטת מועצת הבטחון — שאולי יש מקום לאיזה-שהוא סידור יום-יומי עם ערביי פלשתינה, אבל לא לשום הסדר רשמי, שום משא-ומתן רשמי. דבר זה הוא חמור מאין כמוהו, כי זה עולה, לצערי, בקנה אחד דווקא עם מה שאומר מי שנחשב ליריבו של שר הבטחון בממשלה, שר-החוץ אבא אבן, שגם הוא אמר לפני שבוע, שעם ערביי פלשתינה אסור להגיע להידברות, כי הם, כביכול, קיצוניים יותר מערבים אחרים.

אינני יודע מה הם מקורות האינפורמציה של השר אבן. אני יודע שמקורות האינפורמציה של ממשלת ישראל אינם אומרים כדבר הזה.

ואילו ראש הממשלה, בפגישתו המפורסמת, אלמלא הסתפק בהרהורים בקול רם, אלא היה מציע להם הצעות — שלא הציען בדבריו — ייתכן שאפשר היה לעמוד על מידת הקיצוניות או אי-הקיצוניות של ערביי פלשתינה.

כבוד היושב-ראש, הדבר הזה הוא חמור. אי אפשר לפטור אותו בהסבר תמים, כאילו היה פה עניין פנימי של איזו-שהיא סיעה, ודברים בגדר הרהורים בקול רם של פלוני. הדבר זכה לפרסום עולמי — ובצדק זכה לפרסום עולמי. נוצר הרשום — ואי-אפשר היה שלא לקבל את הרשום — שהשר, אחד השרים המרכזיים של ממשלת ישראל, מי שרואה עצמו כיושב ראש הממשלה, האיש האחראי לשטחים המוחזקים — דוגל במדיניות של סיפוח השטחים המוחזקים. לא יכול להיות שום פירוש אחר אלא סיפוח השטחים המוחזקים, רשמי או לא-רשמי. זה יכול להיות סיפוח לא-רשמי, שהוא יותר מסוכן מסיפוח רשמי, תוך דחיקת רגליהם של תושביהם, אשר להם מתכוון השר דיין להניח את הזכות להכריז על עצמם כעל אורחי מדינה ערבית אחרת.

נוכח ההתרוצצות הכללית של השרים בממשלה הזאת, כשכל אחד מהם משמיע לעתים מזומנות הצהרות הנוגדות את שאר ההצהרות של שאר השרים, ולעתים קרובות סותרות הצהרות שלו עצמו; נוכח החשד המתקבל בציבור, שהדבר הוא חלק ממלחמה על השלטון בין השרים בממשלת הליכוד הלאומי, מלחמה על השלטון ופופולריות — מכל הבחינות האלה, בתוספת הנוק הרב שגרם למערכת ההסברה של ישראל בעולם, אני מציע לכנסת לא להוריד את הנושא מסדר-היום, כי אם להעבירו לוועדה, כדי שבה יופיע לא רק השר

במה שהוא יודע היטב-היטב שהיה כנס סגור של סיעה מפלגתית בכנסת, שבו חברים שונים ואני בתוכם הביעו את דעתם.

אני ניצב כאן בשם הממשלה, אני מסתכל בראש הממשלה, היושב מולי, ואני חושב שאכזון לדעתו כאשר אומר, שהממשלה לא התחמקה ואיננה מתחמקת להביא את מדיניותה לדין, בכל הזדמנות. זה כלל לא שייך ל-ותרת שבה כינה חברי-הכנסת חביבי את הצעתו לסדר-היום.

לכן אני מציע להסיר מסדר-היום את ההצעה שהגיש לכנסת חברי-הכנסת חביבי.

הי"ר ק. לוז:
רשות הדיבור לחברי-הכנסת אבנרי, להצעה.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):
אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. אני מציע להעביר את הצעתו של חברי-הכנסת חביבי לדין בוועדה של הכנסת, מבלי להזדהות עם הקו המדיני שהתבטא בדבריו.

עם כל הכבוד לשר הבטחון, אין לקבל את ההסבר התמים שהוא הביע דעות כאיש פרטי, בפורום סגור של מפלגתו, ושזה עניינו הפרטי בלבד. שר הבטחון, מר משה דיין, איננו איש פרטי, לדעותיו אין אותו משקל כגון לדעותיו של אדם פרטי. לא זה בלבד ששר הבטחון הוא שר מרכזי בממשלה; לא זה בלבד ששר הבטחון הוא, במציאות של היום, גם השר האחראי על השטחים המוחזקים, המכוון את פעולותיהם של כל הגורמים הנמשלתיים הפועלים בשטחים המוחזקים; אלא שהשר דיין כשלעצמו יש לו מעמד מיוחד בעולם, מעמד המקנה לדבריו תהודה שהיא הרבה מעבר לדין פנימי בסיעה גדולה או קטנה בבית. השר דיין מזוהה בעולם עם מדינת ישראל, הוא אולי הישראלי המפורסם ביותר בעולם. וממילא, הדברים שנאמרו באותה ישיבת סיעה — שהדלפתם היתה מובטחת מראש, ושבוודאי היתה צריכה להיות ברורה מראש לשר הבטחון — הפכו, ומוכרחים היו להיחפז, לאקט פוליטי ממדרגה ראשונה. ואכן כבר הפכו לאקט כזה.

הבוקר התפרסם בעתונות, כי נציג מצרים באו"ם, מוחמד אל-קוני, שלח איגרת למזכיר האו"ם...

מרדכי סורקיס (מפלגת העבודה הישראלית):
הוא ישלח עוד איגרת.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):
הלואי ויכולתי להיות שותף לזלזול של חברי-הכנסת סורקיס באיגרות. עובדה היא שאנו עומדים היום במערכה מדינית קשה מאד בעולם; עובדה היא שחלק מדעת-הקהל בעולם, של ידידיו דווקא, פונה נגדנו. כל אקט כזה, כל איגרת כזו — יש להם משקל במערכה המדינית ובתעמולה העולמית. כאשר יכול נציג מצרי באו"ם להסתמך על דברי שר הבטחון ולומר באיגרתו למזכיר האו"ם: "הצהרתו של דב-אלוף משה דיין מוכיחה אילו כוונות יש לשלטונות ישראל לגבי השטחים הערביים שנכבשו על-ידם, בניגוד להחלטות האו"ם" — יש לדברים האלה חומרה יתירה.

אני מדבר היום על עניין זה יותר בצער מאשר ברוגז. בצדק או שלא בצדק, תלו במשה דיין הרבה תקוות גם בארץ, גם בשטחים המוחזקים וגם בעולם,

מפלגת העבודה. כל הנסיונות של שר החוץ ושל מפ"ם לטשטש את הפירוש הנכון שנתן שר הבטחון, ושנתנו אנחנו, להחלטת מועצת הבטחון, ולתקוע את הראש בחול, נוכח מציאות שתתקדם בנו – לא יועילו.

ויקטור שם-טוב (מפ"ם):

הפירוש של שר הבטחון נוגד את המדיניות המוצהרת של ממשלת ישראל וגורם נזק חמור למדיניות זו.

אורי אבנרי (העולם הזה – כוח חדש):

אתם תוקעים סכין בגב המדיניות הממשלתית.

שמואל תמיר (המרכז החופשי):

גם העזרה שלך לשר החוץ לא תועיל לו רבות.

אורי אבנרי (העולם הזה – כוח חדש):

אתם נותנים אסמכתה לתעמולה הערבית, בלי שום חכמות. כל מלה שלכם תופיע מורו.

שמואל תמיר (המרכז החופשי):

מדינת ישראל תעמוד לפני הפירוש הריאלי של החלטת מועצת הבטחון תוך שבועות וחודשים מספר, ואז יוברר מהי התוצאה של תקיעת הראש בחול, בלא להישמע להתראה הן של שר הבטחון והן שלנו.

בינתיים, אדוני היושב-ראש, מאז קויים כאן דיון מדיני לפני מספר חודשים – ושר הבטחון לא דייק באמרו שהממשלה מוכנה בכל עת לדיון מדיני – הצענו, וחזרנו והצענו, קיום דיון מדיני על נושאים שונים, והוא אינו מקויים – בינתיים הציעה ישראל למדינות הערביות, על כל פנים לירדן, את "תכנית אלון", אם גם לא באופן רשמי, הרי דרך העתונות.

בינתיים הודיע שר החוץ, בעקבות החלטת ממשלה, שישראל מקבלת את החלטת מועצת הבטחון, למרות שגח"ל או "חירות" הודיעה שהממשלה החליטה את ההיפך.

בינתיים שמענו פירוש ממשלתי, המייחס לכנסת אישור המדיניות של קבלת החלטת מועצת הבטחון, בעוד שהעניין לא הובא מעולם לפני הכנסת.

על כן, אדוני היושב-ראש, המציאות היא הרבה יותר מורכבת מכפי שניסה לתאר אותה כאן שר הבטחון, הן בהווי הפנימי והן בווירא החיצוני. כל הדיונים המדיניים, החיצוניים והבטחוניים, נשתרבו עתה לתוך מאבק פנימי מר בקרב מפלגת העבודה על השלטון במדינה; התחרות קשה של אישים, נסיונות של כוחות שונים לניכור בפנים; ובעיות החוץ מתפתלות בתוך סבך היחסים הפנימיים. כל אלה אינם מגיעים לכנסת, בשעה שהם ניצבים על סדר-היום של האומה, של העתונות, של כל שיחא בחיוב, ושל עתידנו כאן.

על כן אין אנו יכולים לתת יד לכך שהכנסת שוב תישאר מנותקת מן המציאות הזאת, ולא נוכל להצביע עם שר הבטחון, למרות שכמובן אין אנו יכולים לתת יד להצעת חברי-הכנסת חביבי. מכאן הימנעונו.

חז"ר ק. לוז:

רשות הדיבור לשר הבטחון.

שר-הבטחון מ. דיין:

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת. חזרתי לכאן כדי להעיר הערה אחת לדבריו של חברי-הכנסת שמואל

דיין, אלא גם ראש הממשלה, ואולי גם שרים אחרים שיש להם דעות אחרות, ויבורר אחת ולתמיד כלפי העם, כלפי עצמנו וכלפי העולם הערבי, מהי עמדת ממשלת ישראל לגבי עתיד השטחים ולגבי הפירוש המוסמך של החלטת מועצת הבטחון.

חז"ר ק. לוז:

אני מעמיד תחילה להצבעה את ההצעה של חברי הכנסת חביבי, לדון בנושא במליאת הכנסת, ולעומתה את הצעת שר הבטחון, להסיר את העניין מסדר-היום. בהתאם לתוצאות ההצבעה אתייחס אחר כך להצעת חברי-הכנסת אבנרי.

הצבעה

בעד הצעת חברי-הכנסת א. חביבי

לדון בעניין במליאת הכנסת – מיעוט

בעד הצעת שר הבטחון מ. דיין להסיר

את העניין מסדר-היום – רוב

ההצעה להסיר את העניין מסדר-היום נתקבלה.

חז"ר ק. לוז:

אני מעמיד להצבעה את הצעת חברי-הכנסת אבנרי להעביר את העניין לוועדה.

הצבעה

בעד הצעת חברי-הכנסת א. אבנרי

להעביר את העניין לוועדה – מיעוט

נגד – רוב

ההצעה להעביר את העניין לוועדה לא נתקבלה.

חז"ר ק. לוז:

בשם הנמנעים, רשות הדיבור לחברי-הכנסת שמואל תמיר.

שמואל תמיר (המרכז החופשי):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת. איננו מסכימים אף למלה אחת מטיעונו של חברי-הכנסת חביבי, ואנו חולקים לחלוטין על טיעונו של חברי-הכנסת אבנרי. לעומת זאת תמימות דעים מוחלטת קיימת בינינו לבין הפירוש שנתן שר הבטחון להחלטת מועצת הבטחון, אשר – כפי שקראנו בעתונות – ראה בה את החומרה המסוכנת של חוב לנסיגה, אותה סכנה שעליה התרענו עוד לפני חודשיים, שעה שהבענו אי-אמון לממשלה.

עם זאת, לא יכולנו להצטרף להצעת שר הבטחון והעדפנו להימנע, הואיל והדברים וורגו מרחק רב מעבר למציאות שאותה תיאר שר הבטחון בדבריו כאן היום.

דבריו של שר הבטחון לא היו האחרונים בפרשה. מיד לאחר שהשמיע את דבריו, התנפל עליו בלשון חריפה ביותר שר החוץ, ונתן ביטוי בארץ ובעולם להתנפלות זו. אין לי לכך הגדרה אחרת מאשר התנפלות. והחרור החזיקו אחרי שר החוץ אישים מרכזיים אחרים בממשלה.

ויקטור שם-טוב (מפ"ם):

שר החוץ צדק בהערותיו.

שמואל תמיר (המרכז החופשי):

אני חושש, חברי-הכנסת שם-טוב, שהתגבורת שלך לשר החוץ לא תעודד אותו יתר על המידה במסגרת

מוכן להיגרר ולומר מה אמרתי ומה לא אמרתי רק משום שמישהו "מצטט", "ציטוטים" שהופיעו בעתונם.

אני רוצה לומר, כי בדברי בסיעת העבודה לא עסקתי בפירוש או בפרשנות של החלטת מועצת הבטחון. הבעתי את דעתי בנושא זה, על השאלה מה צריכה להיות עמדתה של ישראל לגבי אותה החלטה. לא עסקתי בפרשנות לגבי הדברים שאומרת ההחלטה.

אליעזר שוסטק (המרכז החופשי):
בזה אנהנו מצטרפים לשר הבטחון.

תמיר, שאמר כי הוא וסיעתו מצטרפים לפירוש שנתתי להחלטת מועצת הבטחון.

שמואל תמיר (המרכז החופשי):
לא רק מצטרפים. טענו אותו תחילה.

שר-הבטחון מ. דיין:
השאלה היא איפוא אם אני מצטרף לזה.

אינני רוצה לתקן כאן "ציטוטים" של "ציטוטים" שהופיעו בעתונם. אילו חשבתי שהדברים שאמרתי בפגישה של סיעת העבודה צריכים להיאמר בפומבי, הייתי אומר אותם בפומבי. הואיל ולא חשבתי כך, אינני

4. בעיות קיצבת הזיקנה

לאחרונה, ושעליה הודיע מעל דוכן זה יושב-ראש ועדת הכספים של הכנסת, האומרת שגם אותם הקשישים שעד כה קיבלו מענק זיקנה ממשרד הסעד, יקבלו החל מה-1 בספטמבר 1968 את קיצבת הזיקנה באמצעות המוסד לביטוח לאומי, לא על חשבון הביטוח הלאומי. מה עוד שהחלטה זו קשורה גם להחלטה שניה, אף היא בעלת חשיבות גדולה, להעלות ולהשוות את הקיצבה המשתלמת לקשישים אלה לקיצבה המשתלמת למבוטחים במסגרת הביטוח הלאומי.

ועכשיו רצוני לטפל בשאלת הגובה של הקיצבה לזקנים ושאיירים. זכור בוודאי לחברי הכנסת, כי החוק שלפיו משתלמת קיצבת הזיקנה נתקבל ב-1 בספטמבר 1953, ואז נקבע היסוד לתשלום קיצבת הזיקנה. היסוד שנקבע היה: 15 לירות לחודש ליחיד, 22.5 לירות לזוג, וכך הלאה. אינני רוצה לפרט עכשיו את כל הרשימה. אז הוחלט גם שקיצבת הזיקנה צמודה למדד יוקר המחיה.

מה היה התהליך מאז התקופה שבה קבעה הכנסת קביעה זו ועד היום הזה? קיצבת הזיקנה כיום היא 68 לירות ליחיד ו-102 לירות לאדם עם תלוי אחד. ב-1953 היווה הסכום ששולם אז כקיצבה 22% מהשכר הממוצע במשק הישראלי. ב-1965 ירד משקלה של הקיצבה עד כדי 10.5% מהשכר הממוצע, על אף הצמידות למדד המחירים לצרכן, כי בינתיים עלה השכר הממוצע ומדד המחירים לא הדביק את ההתייחסות הממשית. לכן ירד כוח הקניה של קיצבה זו עד למחצית. ב-1967 היוותה 11.6% מהשכר הממוצע, לעומת 22% ב-1953.

אין איפוא ספק שמצב זה הוא בלתי-נסבל. לכן בשעה שבאים לקבוע את גובה קיצבת הזיקנה, יש להביא בחשבון לא רק את מדד יוקר המחיה, שהוא אלמנט אחד, אלא גם אלמנט שני — העליה של השכר הממוצע.

על כן אני מציע שהכנסת תחליט, שגובה קיצבת הזיקנה ייקבע אחת לשנתיים. ובקביעת גובה הקיצבה יביאו בחשבון, כפי שאמרתי, את גורם עליית השכר הממוצע וגורם עליית מדד יוקר המחיה.

כדי לחזק טענה זו, רצוני להביא נתונים שמסר ד"ר כץ בוועדת השירותים הציבוריים של הכנסת: קיצבת הזיקנה ב-1956 היוותה 42% מהצריכה הפרטית הממוצעת לנפש; ב-1961 — רק 31%; ב-1966 — 22%; וב-1967 שוב היתה עליה מסויימת עד 30%. אולם בעוד שב-1956 היוותה קיצבת הזיקנה 42%

הי"ר ק. לוז:

אנהנו עוברים להצעה לסדר-היום של חבר-הכנסת פלד: בעיות קיצבת הזיקנה. רשות הדיבור לחבר-הכנסת פלד.

נתן פלד (מפ"ם):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. אני מבקש להעלות לדיון בכנסת את בעיות קיצבת הזיקנה. מדינת ישראל היא אמנם מדינה של אוכלוסיה צעירה, אבל אין להתעלם מן העובדה המעציבה שגם אנשים צעירים מזדקנים.

אורי אבנרי (העולם הזה — כוח חדש):

אינם נשארים צעירים פרט ל"השומר-הצעיר".

נתן פלד (מפ"ם):

הפעם היתה זאת קריאת-ביניים חיובית.

לפיכך, שיעור האנשים מעל גיל 65 במדינת ישראל עלה בעשרים השנים האחרונות מ-3.9% ל-6.5%. טרם השגנו בשטח זה את המצב שבמדינות אמריקה ואירופה, אבל עדיין הדי גטויה.

לפיכך הבעיה של הבטחת קיצבת זיקנה לכל קשיש במדינת ישראל הופכת להיות חיונית יותר ויותר. נדמה לי כי לא אפריז אם אומר שהבטחת קיצבת זיקנה, שיש עימה הבטחת מינימום של מחיה לכל קשיש במדינת ישראל, זו היא חובה אלמנטרית של המדינה, ועלינו לנקוט בצעדים הדרושים על מנת לקיים חובה זו.

העניין הראשון שאני מעלה, הוא הצורך לתקן תקנות ולחוקק חוקים שיבטיחו את הזכות המוחלטת והכוללת של קיצבת זיקנה לכל קשיש במדינת ישראל. לשם הבטחת זכות זו לעולים חדשים, למשל, יש צורך להעלות את הגיל שבו אפשרית ההצטרפות לביטוח הזה, כדי להבטיח שגם לאנשים קשישים המגיעים ארצה כעולים תובטח הזכות לקיצבת זיקנה.

אדם שאינו מסוגל לעמוד בתשלומים לביטוח הלאומי, תובטח לו בבוא הזמן הזכות לקיצבת זיקנה. מן ההכרח שמשרד הסעד ישלם בעדו, ובלבד שזכות הביטוח תובטח לו. יש היום בארץ קשישים שלא הבטיחו לעצמם בעבר את הזכות לביטוח זה, בגלל הזנחה או סיבות אחרות, ומן ההכרח שיינקטו הצעדים וייעשו הסדרים שיבטיחו גם להם את הזכות הזאת.

זוהי כוונתי הראשונה בהעלתי הצעה זו לדיון — הבטחת זכות לקיצבת זיקנה לכל קשיש. כצעד נכון בכיוון זה יש לקדם בברכה את ההחלטה שנתקבלה

להעלאת התקרה והגביה, ואני מקווה שבקצבות העלאת התקרה יצטברו סכומים נוספים ואפשר יהיה להגדיל את קיצבת המינימום.

אולי מוזר הדבר, אבל נמצא אני באווירה של נעילת כמה ויכוחים. כאשר יומתי את ההצעה להנהיג קיצבה סלקטיבית לזקנים ולשאיירים, לאמור, שנוסף על הקיצבה האחידה על פי קריטריונים אחידים שמקנה חוק הביטוח הלאומי, יינתנו סכומים נוספים כהטבה סוציאלית לאלה שחיים על הקיצבה, או בעיקר על הקיצבה, וזאת מתקצ' המדינה. ראשי המתנגדים למדי-ניות זאת היו משושים-מציגי מפלגת הפועלים המאוחדת במועצה הציבורית של הביטוח הלאומי. הטענה היתה, שהדבר פוגע בעקרון של ביטוח עם קריטריונים אחידים. לא פעם אמרתי מעל במת הכנסת ובהזדמנויות אחרות, כי אינני מאושר כל-כך מחוק הביטוח הלאומי. אני בפירוש בעד קיצבאות סלקטיביות. אני בעד גביה פרוגרסיבית מכל אחד לפי יכולתו, ובעד הקצבות לפי הצורך לכל אחד לפי צרכיו, בתחומי האפשרויות הסבירות. מצאתי לי מפלט, בהיווכחי שלא כל כך קל לתקן את חוק הביטוח הלאומי, על ידי כך שהממשלה נענתה להצעתי והנהיגה הטבה סוציאלית לאלה שמתקיימים בעיקר על הקיצבה.

רצוני להשלים את המספרים. אם נראה את ההתקדמות בקיצבאות במרוצת שנות כהונתי כשר העבודה, הרי שבאוקטובר 1961 קיבל המבוטח היחיד סכום של 43.05 לירות לחדש, ואילו היום הוא מקבל סכום של 68.05 לירות לחדש. זוג קיבל אז 64.55 לירות לחדש, ואילו היום מקבל זוג 102.50 לירות לחדש, וכך הלאה.

תיקנו גם את מצבה של האלמנה כאשר היא נישאת מחדש. בעוד שבאוקטובר 1961 קיבלה מענק נישואין בסך 516.02 לירות, היום היא מקבלת 1,632.45 לירות כמענק חד-פעמי. את ההטבות הסוציאליות החילונו מנהיגים בחדש אפריל 1965. היום הן מקיפות 50,408 נפשות.

אני רוצה להוסיף ולומר, שאין צורך לקיים בדיקת אמצעים, מה שנקרא בלעז, "מינס טסט". אנחנו מסתמך-קים בפירוש בהצהרת המבוטח. אני רוצה לציין, שבבדיקות קלות שונעשו לא נתקלנו אפילו בנסיגות להערכה, והדבר ראוי לציון לזכותו של הציבור הישראלי. לכן, עם ההטבה הסוציאלית לנוקמים – ואלה צריכים לעניין אותנו בוויכוח הזה יותר מאחרים – הרי שיחד מקבל היום סכום של 93.05 לירות במקום 68.05 לירות אלמלא קיבל את ההטבה הסוציאלית, זוג מקבל 143.60 לירות לעומת 102.05 לירות. גם זה אינו מספיק. אבל אני בהחלט מרוצה מכך שהגינו את הרעיון הזה והנהגנו אותו. הוא עוזר ומקל במידה רבה לנוקמים, והוא משמש לדעתי תקדים לשינויים עקרוניים במבנה ובמדיניות המוסד לביטוח לאומי בשנים הבאות.

אני רוצה להוסיף ולומר, שנחשב אצלנו כנוק אדם שאינו משתכר יותר מ-68.05 לירות נוסף על הקצבה. ואינו מביאים בחשבון כל עזרה כספית שהוא מקבל מבני משפחתו, הורים, ילדים ואפילו נכדים. בכל המקרים האלה ההכנסה שייכת לו בלי שהיא מובאת בחשבון בבואנו לתת לו את ההטבה הסוציאלית.

כבר הקדים אותי חבר-הכנסת פלד בצטטו את הודעתי וישוב-ראש ועדת הכספים באמר, כי הוחלט

המצרכה הפרטית הממוצעת לנפש, הרי ב-1967 ירדה ל-30%.

בעיה נוספת שאני רוצה להעלות לדיון נוגעת לקיצבה הסלקטיבית שהונהגה באפריל 1967. פירוש הדבר – תשלום הטבה סוציאלית לקשישים, שנוסף לקיצבת הזיקנה המשתלמת להם אין להם הכנסה אחרת העולה על גובה הקיצבה. לא אכנס כרגע לסוגיות ולוויכוחים שנתלו לדיון בדבר הנהגת הקיצבה הסלקטיבית; היו טענות בעד זה והיו טענות נגד זה. אבל כרגע אנו עומדים לפני העובדה, שהקיצבה הסלקטיבית משתלמת ל-40% מכלל הנהנים מקיצבת זיקנה, ועל-ידי כך עולה הקיצבה ליחיד מ-68 לירות עד 93 לירות למי שנהנה מההטבה הסוציאלית, זאת אומרת תוספת של 25 לירות לחדש.

טענתי היא שההגבלה, הקובעת כי תשלום ההטבה הסוציאלית ניתן רק לאנשים שהכנסתם ממקור אחר אינה עולה על 68 לירות, פוגעת בצורה קשה באנשים שאינו מובטח להם המינימום של מחיה. לכן הייתי מציע שהמינימום הזה יועלה ב-50%. ועל-ידי כך תשתלם ההטבה הסוציאלית לשכבה נוספת של בעלי הכנסות נמוכות.

אם נבטיח שלושה דברים אלה: (א) אוניברסליות של ביטוח הזיקנה והבטחה שכל קשיש, ללא יוצא מן הכלל, יוכל לקבל מהביטוח הלאומי (אני יודע שהדבר כרוך בבעיות שונות, אבל מן ההכרח להתגבר עליהן). (ב) העלאת הקיצבה עכשיו בשים לב לפער שנוצר בין כוח הקניה הממשי של קיצבת הזיקנה ברבות השנים וקביעת הסדר הכללי, שגובה הקיצבה ייקבע אחת לשנתיים, בשים לב לעליית השכר הממוצעת ועליית אינדקס יוקר המחיה. (ג) העלאת מינימום ההכנסה הנוספת המקנה זכות להטבה סוציאלית – אם נבטיח את אלה, נעשה צדק לשכבות הנצרכות, החיות ברמת החיים הנמוכה ביותר במדינתנו.

ה"ז"ר. נבון:

רשות הדיבור לשר העבודה, לתשובה.

שר-העבודה י. אלון:

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. בהרצאתי לפני הכנסת על מדיניות משרד העבודה והמוסד לביטוח לאומי, בחדש שעבר, ציינתי כי על אף ההתקדמות שחלה בקיצבאות הזיקנה והשאיירים, רואה אני אותן כעומדות על רמה שהיא למטה מהמינימום שמותר לנו להסכים בו במדינת ישראל, והבעתי תקוותי שמאמציו יזכו בהישגים נוספים בתחום זה, על מנת שנוכל לקדם את מצבם של הזקנים והשאיירים, וביחד של אלה הנאלצים לחיות אך ורק, או בעיקר, על הקיצבה. ואמנם, מתוך נאמנות למדיניות זו נמצא אני עכשיו בעיצומו של משא-ומתן עם משרד האוצר על הגדלת ההטבה הסוציאלית לפחות לזקנים, החיים בעיקר על הקיצבה, אך קשה עדיין לדעת מה תהייה תוצאות משא-ומתן זה.

יחד עם זאת, רוצה אני לציין, שיש קשר כלשהו בין יכולתה של קרן מצטברת, או בין היקפה של קרן מצטברת, ובין התשלומים שהיא יכולה לשלם, אם היא נאמנה לחוק הביטוח הלאומי, המחייב רוזבה אקטוארית. ובכן, נאלצתי איפוא לפנות בעניין זה ליושב-ראש ועדת הכספים. לאחר שתקבלת תשובה, שקיצצה את התקרה, גערך דיון נוסף, בו תוקן המעוות, ואמנם זכינו

לפני חודש, שגם אני אינני מרוצה ממצבם של זקנים ושאירים בישראל, אני סבור שיש מקום לדיון וביור מפורט של הבעיה הזאת. לכן אני מציע לכנסת להעביר את הצעת חבר-הכנסת פלד לוועדת העבודה. אני חושב שלוועדת העבודה יוזמנו נציגי משרד הסעד, נציגי משרד האוצר, נוסף לנציגי משרד העבודה והביטוח הלאומי, ויקויים ביור נאות בנושא חשוב זה.

הי"ר י. נבון :

האם חבר-הכנסת פלד מסכים להעברת העניין לוועדת העבודה ?

נתן פלד (מפ"ם) :
כן.

הצבעה

ההצעה להעביר את העניין לוועדת העבודה נתקבלה.

שמראשית חודש ספטמבר תהיינה כל הקיצבאות לנו-קקים אחדות ותשולמנה באמצעות המוסד לביטוח לאומי, בין שהמיון לכך יבוא מקרנות הביטוח הלאומי ובין שיבוא מתקציב המדינה. יש לכך חשיבות עקרונית. יש לכך חשיבות פסיכולוגית. ואם כי הסדר זה הוא פרי מדיניות ולא דווקא חקיקה - ויש צורך לשקול אם אין כאן מקום לחקיקה - אני רוצה להבטיח לחבר-הכנסת פלד ולשאר חברי הכנסת, שגם על פי המדיניות הקיימת אין זקן נזקק שאינו מקבל את קיצבת המינימום, בין באמצעות המוסד לביטוח לאומי ובין באמצעות משרד הסעד.

מבחינה ארגונית בא הדבר על פתרוננו, וזה חל לא רק על תושבי הארץ, אלא גם על העולים החדשים. אבל אני מקווה שההסדר אשר יתקבל במסגרת ועדת הכספים בהשתתפות נציגי משרד האוצר, נציגי משרד הסעד והמוסד לביטוח לאומי, ישפר וייעל את השירותים.

אבל כיוון שאמרתי עתה וחזרתי על מה שאמרתי

ג. חוק האיגוד השיתופי, תשכ"ח (1968 *)

(קריאה ראשונה)

הי"ר י. נבון :

הכנסת תעבור לסעיף ח' בסדר-היום: חוק האיגוד השיתופי, תשכ"ח-1968, קריאה ראשונה. רשות הדיבור לשר העבודה.

שר-העבודה י. אלון :

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. הצעת חוק האיגוד השיתופי, תשכ"ח-1968, באה להחליף את פקודת האגודות השיתופיות המנדטורית משנת 1933. הפקודה הזאת, המבוססת על החוק הקואופרטיבי בהודו בתקופה הקולוניאליסטית, היא מיושנת, לקויה בחסר, מתעלמת מאופיה המיוחד של הקואופרציה בארץ ואינה עונה לצורכי התנועה הקואופרטיבית הענפה והמגוונת בישראל. אמנם בכמה ענפים, וביחוד השירותיים, דומה הקואופרציה בישראל לזו המקובלת בעולם, וניתן ללמוד הרבה מן הנסיון שנרכש בעולם ומן התשובות התחיקתיות לב-עיות השונות. אולם בארץ-ישראל נתפתחו ענפי קואופרציה מקוריים, ביחוד בתחום ההתיישבות החקלאית-תעשייתית, במתכונות מקומיות, אזוריות וארציות, שאין להם משל דוגמה בשום מקום בעולם, לא בעולם הקפיטליסטי ולא בקומוניסטי; הקיבוץ, המושב, המושב השיתופי, הכפר השיתופי, התעשייה האזורית, מוסדות השינוק והקניה המשותפים - כל אלה ייחודיים הם לקואופרציה הישראלית, שחרגה בהישגיה אל מעבר לחלומותיהם של הוגי-הדעות בתחום הקואופרציה בזמן החדש.

בהתיישבות הקואופרטיבית אין לראות מסגרת כלכלית גרידא, אם כי זו כשלעצמה מחייבת הסדר חוקי. הקואופרציה בהתיישבות נתגבשה כמסגרת חברתית וולונטרית, בה מגיעים הישגי השיתוף, השוויון והערבות ההדדית המוחלטת לשיאים שאין משלם בתולדות החברה האנושית. בכמה מהם יש משום הגשמת מיטב ערכי חברה ולאום, המתקיימים בתוקף דחף רעיוני ומסגרת ארגונית מקומית וארצית מחייבת.

5. ניתן מעמד חוקי למועצה לאיגוד שיתופי. מאז קום המדינה קיימת ליד משרד העבודה, על-פי החלטה אדמיניסטרטיבית גרידא, מועצה המונה 45 חברים, המייצגים את כלל התנועה הקואופרטיבית לפנייה ולזרמיה. תפקידה לשמש מוסד מייצג לשד העבודה ולממשלה ולהביא לפנייה מכלול הבעיות והצרכים של התנועה. הצעת החוק נותנת למועצה מעמד חוקי מוכר ומגדירה את הרכבה ותפקידיה, לדוגמה: התקנת תקנות מחייבת התייעצות מוקדמת במועצה. כן מסמיכה הצעת החוק את המועצה לייצג את התנועה הישראלית לאיגוד שיתופי בפני גורמי פנים וחץ.

6. הצעת החוק מאפשרת הקמת סוג חדש של אגודה מרכזית, הנקראת „ברית סיוע“. הקמת ברית כזו באה לאפשר לעשר בריתות הפיקוח הקיימות בארץ, העוסקות בביקורת החשבונות של האגודות החברות בהן ובפיקוח עליהן, לקיים „בריתות סיוע“, שמתפקדיהן יהיה לארגן אגודות, להושיט להן סיוע כלכלי, הדרכה, הכוונה בענייני משק ובבעיות חברתיות ולקיים מוסדות כלכליים מרכזיים לאגודות החברות.

7. הצעת החוק מאפשרת — אם כי לא מחייבת — להעניק מעמד מיוחד לחבר באגודה. חבר זה, שהוא תאגיד מסוים, בעל זיקה ארגונית ורעיונית לאגודה, נקרא „חבר נלווה“. הוא נהנה מזכויות מיוחדות, לשם הבטחת סמכותו לפיקוח יעיל על פעולות אותן האגודות החברות בו.

הצעת החוק מתנה הענקת זכויות מיוחדות אלה לחבר הנלווה באישור שר העבודה, לאחר התייעצות במועצת האיגוד השיתופי, וזאת במטרה להגן על האינטרסים והזכויות של האגודה, של החבר הנלווה, ושל ציבור החברים באגודה הראשונית.

לפי הצעת החוק המונחת על שולחן הבית רשאית אגודה לבטל, להגביל, לשנות את הזכויות של החבר הנלווה בדרך של שינוי בתקנון, לאחר קבלת החלטה באסיפה כללית ברוב של שלושה רבעים מהנוכחים באסיפה, לאחר שהחלטה כזו מתקבלת בשתי אסיפות ברווח זמן של שנה בין החלטה להחלטה. במקרה שאין ההחלטה מתקבלת, לא תובא הצעה כזו לדיון חוזר לפני האסיפה הכללית אלא כעבור עשר שנים מיום האסיפה. יש הרואים תקופת זמן ארוכה כל כך כבלתי-מוצדקת — ואף אני עצמי נוטה להרהר הרהור שני אם לא הארכנו את התקופה יתר על המידה — לרגל הקצב המהיר של השינויים בכלכלה ובחברה. אם הוועדה, אשר עליה יוטל לדון בחוק, תגיע לידי מסקנה כי התקופה ארוכה מדי — ואני עצמי אולי אמליץ לפנייה להגיע למסקנה כזאת — לא אתנגד לכך שהתקופה תקוצר אפילו עד מחציתה, היינו חמש שנים בערך.

8. הצעת החוק מבחינה בין אגודה ראשונית, המורכבת מאנשים יחידים ואשר מטרתה העיקרית היא קידום מצבו הכלכלי של החבר, לבין אגודה מרכזית, המורכבת מאגודות ומטרותיה הן פעולות כלכליות, ארגוניות, חברתיות ורעיוניות לקידום האגודות הנמנות עמה. הצעת החוק יוצרת גם אפשרות לקיים אגודה מיוחדת, שהרכבה ומטרותיה יהיו כשל אגודה ראשונית וכשל אגודה מרכזית גם יחד. האגודה המיוחדת תוכל לקבל כחברים גם אגודות וגם יחידים, ובמטרותיה תוכל לחרוג מעבר למטרות המקובלות של אגודה קואופרטיבית. דוגמה לאגודה מיוחדת כזאת — אשר קיימת עוד

הקואופרציה לסוגיה תופסת מקום נכבד במשק היצרני והשירותי. יש לה חלק מכריע בייצור ובשיווק חקלאי, וכן בתחבורה הציבורית, שהיא קואופרטיבית רובה ככולה. כ-20% של התוצר הלאומי הנקי בתעשייה מופקים על-ידי משק העובדים. בעשרות שנות פעילות קואופרטיבית הצטבר נסיון רעיוני, חברתי, ארגוני ומשפטי עשיר, המשמש לא רק לקידום הקואופרציה בארץ, אלא גם כמקור ללימוד עיוני ועידוד לקואופרטורים ברחבי העולם המפותח והמתפתח. ישראל מקובלת בין השאר כבית-ספר אידיאלי לצורות קואופרטיביות שונות. התנועה השיתופית הפכה לאחד ממוקדי ההתעניינות של הוגי דעות ומבקרים.

כאמור, על הפקודה המנדטורית כבר אבד הכלה, והצורך בעידכון החוק זועק כמה שנים. עוד שרי העבודה שקדמו לי נטלו על עצמם ליום את חקיקת החוק, אולם לא הספיקו. והתנגולה לידי הזכות — לאחר שנות עבודה מרובות — להניח את הצעת החוק על שולחן הכנסת.

הצעת החוק עובדה בשיתוף מלא עם הזרמים הקואופרטיביים השונים, ובעצה אחת עם מיטב חכמי תורת הקואופרציה והמשפט, לרבות מועצת הקואופרציה. ויזכר לטוב רשם האגודות השיתופיות הקודם, ידידנו לב גרפינקל, שהשקיע מיטב ידיעותיו וכשרונו בהכנת הטייטה הראשונה של החוק הזה, בטיפול בו ועידכנו ובשינויים שחלו בו, יחד עם צוות העובדים, וכן הרשם שמילא את מקומו, וחבריו לעבודה והיועצים המשפטיים במשרד העבודה, שהשלימו את המלאכה כפי שמונת לפניהם.

אני יודע שהיא איננה כליל השלמות. אבל הצעת החוק היא הטובה ביותר שיכלנו לגבש בנתיבים שלדשו-חנו, להנחת דעתם הרוב המכריע בכל הזרמים המאורגנים בתנועה הקואופרטיבית, שהם בסופו של דבר הנוקדים לחקיקה חדשה זו.

בנסחתי את הצעת החוק הבאנו בחשבון את חובותינו וחובותיו של היחיד כלפי הקואופרטיב ושל הקואופרטיב כלפי היחיד. כל השוואה בין קואופרטיב לחברה, או בין קואופרטיב לבין ישוב קונבנציוני, עלולה להחטיא את הבנת החוק. החוק נועד לשרת את התנועה הקואופרטיבית על גוויה וחבריה, בגדר ובמסגרת החוק הישראלי, וכך יש להתייחס אליו.

אמנה עתה את עיקרי הוראות החוק וההידושים החשובים שבהם:

1. מודגש הקו המפריד בין אגודה שיתופית לבין חברה בבעלות פרטית. כלומר: מתן שירותים לחברים, ולא דווקא הפקת רווחים מההון המושקע ללא עבודה.

2. נקבע במפורש, כי נוסף למטרות כלכליות יהיו לאגודה השיתופית גם מטרות לקידום התרבותי או הרוחני של חבריה, ולקידום התנועה הקואופרטיבית בכללותה.

3. ניתן ביטוי נאמן לעקרונות הקואופרציה המקובלים בעולם, נקבע שתקנונה של אגודה לא יגביל את מספר חבריה, ושחלק מרווחיה יוקדש לחינוך לעקרונות האיגוד השיתופי.

4. מורחבות סמכויות הפיקוח וההדרכה של רשם האגודות השיתופיות, ומצד שני נקבעת מסגרת חוקית מפורשת לגבי השימוש בסמכותו, בעוד שלפי הפקודה הישנה הוקנתה לו הסמכות לשיקול-דעת כמעט בלתי מוגבל ומבלי שהיה חסימ לנמל החלטותיו.

חברי הכנסת, מכאן עובר אני לפרק מושב העובדים. זו צורת התיישבות מקורית, שקמה בארץ לפני כיוכל שנים. עוד באסיפות היסוד של מושבי העובדים הראשונים נקבעו ארבעה עקרונות שעליהם מושבת מושב העובדים: קרקע לאומית, עבודה עצמית, עזרה ואחריות הדדית ושיתוף בקניה ומכירה. ביסודות אלה ראו המייסדים תועלת כפולה: לעם ולאדם. צורת החיים במושב העובדים אינה שמה את הדגש בשוויון בכול ולכל החיים. היא מסתפקת בהספקת אמצעי ייצור במידה שווה לכל חברי המושב בראשית היוסוד, ומותרת בידי החבר את היזמה לפתח את משקו כרצונו, מבלי לנצל את זולתו.

התנועות המושבות הקימו בארץ למעלה מ-300 מושבים הפזורים בכל שטחי המדינה. רב חלקה של התנועה המושבית ביישוב הארץ, בקליטת עליה מכל הגלויות ובקידום החקלאות במדינה. אורח-חיים זה מושך גם את תשומת-לבן של מדינות מתפתחות, המבקשות מסגרת קואופרטיבית להתיישבות אשר תהלוס את תנאיהן המיוחדים.

פרק מושב העובדים במתכונתו הנוכחית הוא פרי דיונים ממושכים של ציבור חברי המושבים, המחייבים והשוללים כאחד. אני עצמי, חברי הכנסת, נועדתי לפגישות, עם השוללים הרבה יותר מאשר עם המחייבים, מתוך מאמץ להבין התנגדותם ומתוך רצון לשכנע אותם בצדקת פרק המושבים שבחוק האיגוד השיתופי. הרבה מההוראות הכלולות בהצעת החוק מהוות פשרה, שמנסחי ההצעה השתדלו להגיע אליה, כדי לגשר על פני דעות מנוגדות.

חברי הכנסת, פרק מושב העובדים, המונח לפניכם, משמש כבואה לעקרונות של המושב, כפי שהתגבש במשך עשרות שנים. פרק זה מדגיש את העקרון של בעלות חבר מושב על משקו ופרי עמלו, והוא מבדיל את מושב העובדים מן המושבה, בקבעו שמושב עובדים הוא יחידה חברתית-כלכלית-מוניציפאלית ביישוב כפרי המאורגן כאגודה שיתופית.

זהות הרשויות במושב העובדים היא מציאות קיימת מיום היות מושב העובדים, ואף ניתנה לכך גושפנקה חוקית בצו המועצות המקומיות (מועצות אזוריות), תשי"ח-1958. ואמנם ועדי האגודות בכל מושבי העובדים, ללא יוצא מן הכלל, הוכרו על-ידי שר הפנים כוועדים מקומיים. אולם בשנים שעברו התנהלו ענייני הציבור והמוסדות הנבחרים על-פי שני סוגי חקיקה נפרדים, ובמקביל: על-פי פקודת האגודות השיתופיות ועל-פי דיני השלטון המקומי. הצעת החוק מגבשת מבחינה משפטית את דמות מושב העובדים כישוב המהווה אגודה קואופרטיבית ויחידה מוניציפאלית בעת ובעונה אחת.

בהיות מושב העובדים מסגרת אינטגרלית המקיפה את מלוא מסכת החיים של יושביו, הרי מתחייב מכך שכל תושביו יהיו חברים בו, ומצד שני שלא יוכל להיות חבר מי שאינו חי במושב העובדים. על כן נקבע בפרק מושב העובדים, כי כל אדם המתגורר בדרך קבע בתחום מושב העובדים ומתפרנס בו, הוא חבר מושב העובדים מיום שנתקיימו בו הסגולות האמורות, מבלי שיבקש להתקבל כחבר ומבלי שמושב העובדים יוכל לסרב מכאן משתמעת גם מסקנה הפוכה, בבחינת הא ב. תליא: כיוון שיישיבה במושב עובדים והחברות בו הן

מראשית שנות העשרים ואושרה לכך על-ידי שלטונות המנדט — היא חברת העובדים.

9. במצב המשפטי הקיים עתה יכולה אגודה קואופרטיבית ליהפך לחברה, ושתי אגודות יכולות להתמזג לאגודה אחת. ואילו הצעת החוק מאפשרת גם שינוי בכיוון ההפוך. אגודה תוכל להתחלק לשתי אגודות נפרדות, וחברה הרשומה על-פי פקודת החברות תוכל ליהפך לאגודה קואופרטיבית. אירע לא אחת שחברה, שנקבעה למשבר כלכלי, נתארגנה מחדש כקואופרטיב של עובדי המפעל, או שבעלי החברה החליטו מסיבה כלשהי להתארגן כקואופרטיב. לצורך זה יש הכרח כיום בפירוק החברה תחילה, ורק לאחר מכן ברישום אגודה קואופרטיבית במקומה. ואילו לפי החוק המוצע, תוכל חברה ליהפך לאגודה, ללא צורך בהליכי פירוק.

10. כדי לתת ביטוי מקיף לרב-גויותה של תנועת הקואופרציה הישראלית, ועל מנת לאפשר לכל ענף וזרם ניהול תקין של ענייני האגודות על פי צורכיהן המיוחדים, קיימים בהצעת החוק פרקים נפרדים, המכילים הוראות מיוחדות לסוגי האגודות השונים. פרקים אלה מסדירים את העניינים המיוחדים של האגודות לאשראי, קופות-הגמל הקואופרטיביות והאגודות לעזרה הדדית ולחסכון, האגודות לשיכון, אגודות מיוחדות, בריאות פיקוח ובריאות סיוע, וארבעה פרקים מיוחדים להתיישבות השיתופית: הקיבוץ, מושב העובדים, המושב השיתופי והכפר השיתופי.

יש עניין מיוחד בפירוט פרקי ההתיישבות השיתופית, והראשון שבהם פרק הקיבוץ.

פרק הקיבוץ בהצעת החוק מדגיש במיוחד את עקרונות היסוד של הקיבוץ שנתגבשו במשך עשרות שנים. עקרונות אלה כוללים: בעלות הכלל על הקניין, עבודה עצמית, שוויון ושיתוף בכל שטחי הייצור, הצריכה והחינוך, וערבות הדדית מוחלטת. לאור עקרונות אלה קובע החוק המוצע הוראות מיוחדות להבטחת זכויות הקיבוץ על מקרקעין שבהחזקתו, לרכות דירות ומכנים בתחום הישוב הקיבוצי, שהם רשות היחיד של הקיבוץ, ואילו עקרון העדר רכוש פרטי של חבר קיבוץ מובטח גם בהוראה המתירה לקיבוץ לקבוע בתקנון את סמכויות לפעול למימוש נכסים המגיעים לחבר מחוץ לקיבוץ.

הפעילות הכלכלית בקיבוץ היא בתוך מסגרת התאגיד, לכן פוטרת הצעת החוק את הקיבוץ מן ההוראות החלות על אגודה בעניין ההשתתפות של החבר בהון המניית, חלוקת רווחים, הטלת קנסות על חברים והאחריות הכספית של חברי ההנהלה. כן מונעות ההוראות החלות על הקיבוץ מינוי חליף לחבר והצבעה באמצעות נציג. הצבעה כזו מותרת בתנאים ובהגבלות מסוימים באגודות מסוג אחר.

סעיף 182 קובע, כי "קיבוץ או תנועה קיבוצית לגבי חבריה רשאים לקבוע כללים בדבר זכויותיו של חבר קיבוץ היוצא או מוצא מהקיבוץ" וכו'. אם לא נקבעו כללים כאלה, רשאי שר העבודה לקבוע ואין לפנות חבר מקיבוץ כל עוד לא קוימו ההוראות שנקבעו בכללים, בין על-ידי הקיבוץ או התנועה הקיבוצית, בין על-ידי השר.

התנועות הקיבוציות נרשמו לאחרונה כאגודות שיתופיות מרכזיות. פרק הקיבוץ מגדיר כ"תנועות קיבוציות" ונותן להן מעמד חוקי, כדן בריאות סיוע.

רשומים כיום 17 מושבים שיתופיים על יסודות של בעלות הכלל על הקניין היצרני והציבורי, עבודה עצמית ושיתוף בכל שטחי הייצור והחיווך ושוויון בצריכה.

בהיות המושב השיתופי מבוסס על יסודות שיש בהם מיסודות מושב העובדים ומיסודות הקיבוץ, מורכב פרק המושב השיתופי בהצעת החוק משני סעיפים בלבד: האחד מחיל על המושב השיתופי את ההוראות המתאימות שבפרק הקיבוץ ובפרק מושב העובדים, והשני מסדיר את זיקת המושב השיתופי לתנועה מושבית.

ועתה לכפר השיתופי. פרק מיוחד זה בא לפתור את בעיית החקלאים המאורגנים ב-50 מושבים שיתופיים לערך, שהם חברים בבית-הפיקוח „בחן“. חלק מעק-רונות מושב העובדים זהים לעקרונות הכפר השיתופי. ההגדרה קובעת שהכפר השיתופי הוא אגודה חקלאית בישוב כפרי, שמטרותיה העיקריות הן לארגן ולסדר את התיישבות חבריה כאיכרים המחזיקים ברכוש פרטי ומקיימים שיתוף באספקה, בשיווק ובשירותים חקלאיים אחרים, ובלבד שחבריה הם בעלי 75%, לפחות, מהמ-שקים החקלאיים שבאותו ישוב. שלא בדומה למושב העובדים, אין בהכרח זהות בין הכפר השיתופי לבין היחידה המוניציפלית.

הוראות פרק זה קובעות, כי ישוב שיש בתחומו כפר שיתופי, לא תירשם בו אגודה נוספת שמטרותיה דומות בעיקרן למטרות הכפר השיתופי, אלא בהסכמתו.

הצעת החוק אוסרת על חבר כפר שיתופי להעביר את זכויותיו על מקרקעין ואיגנה מתירה לו למסור את השימוש או החזקה בהם, אלא בהסכמת מינהלת האגודה. הרשות בידי הכפר השיתופי לקבוע בתקנות הוראות בדבר תפיסת חזקה במקרקעין שעיבודם הוזנה, או שהחזקה בהם או הזכויות עליהם נמסרו או הועברו בניגוד להחלטת מינהלת הכפר השיתופי. נקבעו הוראות בדבר סגולות הנדרשות לחברות בכפר שיתופי, הוצאת חבר, והליכי הוצאת חבר. כמו כן מסמך הפרק את הכפר השיתופי לייצג את חבריו כלפי המוסדות הממ-שלתיים וההתיישבותיים בכל ענייני התיכנון החקלאי.

חברי הכנסת, הצעת חוק זו, כפי שהיא מונחת בפני הכנסת היום, לא באה להכניס שינויים במציאות החיים הקיימת כפי שגובשה ברבות השנים על-ידי תנועת הקואופרציה הישראלית עצמה. בחיבור הצעת החוק נעשה מאמץ ליצור מסגרת משפטית נאותה, שתתן ביטוי נכון לעקרונות שהונחו ביסוד התנועה ולכללים שהפכו מסורת בה, תוך תיקון ליקויים, הסרת פגמים וסתימת פרוצדורות משפטיות במקום שנתגלו. בהכנת הצעת החוק שותפו כל הגורמים, ציבוריים ופרטיים, תומכים ושוללים, שיש להם נגיעה לתוכן החוק.

הפרקים השונים עובדו במשותף עם האגודות המרכזיות, הארגונים, בריתות הפיקוח, פעילי התנועה וחברים מן השורה. בתולדות החקיקה בישראל לא ידוע לי חוק שעבר דיונים ציבוריים ממצים וממושכים כל כך, בכל שלבי הכנתו, כפי שעברה הצעת חוק זו.

כאמור, נועד חוק זה לגבש את התשתית המשפטית לפעולתה ולהתפתחותה של הקואופרציה על ענפיה וזרמיה בישראל. אורחות-החיים הקואופרטיביים בכלל, וההתיישבות לזרמיה במיוחד, זכאים, לדעתי, שהכנסת תסייע בידם לחוקק חוק זה, המיועד להגן על אורח-

היינו הך, הרי מי שמעתיק מקום מגוריו ומחיתיו אל מחוץ למושב - ניתן לבטל את חברותו באגודה בהליכים מיוחדים. הוצאת החבר ממושב העובדים גוררת בעקבו-תיה יציאת החבר ובני ביתו ממשקו. על כן מגביל פרק מושב העובדים את סמכות האגודה להוצאת חבר רק למקרים קיצוניים ולאחר שכלו כל הקיצין, ורק על-פי העילות המפורטות בהצעת החוק. לחבר המוצא ניתנת אפשרות הגנה מירבית, על-ידי קביעת הליכי הוצאה מכבידים וממושכים, המבטיחים מידה כפולה ומשולשת של אפשרויות לבחינת העניין על-ידי גורמים בלתי-תלויים - ועד לדיון בבית-המשפט העליון. לאחר שנשתיימו כל ההליכים ולא נמצא מנוס מביצוע סופי של ההוצאה, מטילה הצעת החוק על המושב את החובה לפצות את החבר המוצא בעד משקו בערכו הריאלי. לעומת העילות שבעטיין ניתן להוציא חבר, קובעת הצעת החוק במפורש, שלא תופסק חברותו של חבר במושב עובדים בשל אי-תשלום חוב כספי לאגודה, ולא בשל השקפותיו או השתייכותו המפלגתית.

במושבי העובדים קיים מעמד של תושבי קבע כשכירים במוסדות הציבור או במפעלים האזוריים. לעיתים יש להם גם משקי-עזר, אך אינם בעלי משקים שעליהם עיקר פרנסתם. כיום מצבם המשפטי הוא בלתי-ברור ושונה ממושב למושב. הם נחשבים ברוב המקרים לחברי מושב העובדים, אך לא לכל דבר. הוראות החוק החדש קובעות שעובדים אלה יהיו חברים באגודה למרות השוני במעמדם.

עובד ציבור במושב לא יהיה חייב במסים ותש-לומים אחרים הקשורים בבעלות החבר על משק. מושב העובדים יהיה רשאי לקבוע בתקנון הגבלות על זכות ההצבעה של עובד ציבור במושב בעניינים חקלאיים שאין לו חלק בהם, וכן מובטח בהצעת החוק היחס של עובד ומעסיק, לכל יפגעו זכויותיו של עובד ציבור במושב כעובד שכיר, בצד היותו חבר.

במקביל לתנועת הקיבוצים ניתנו בהצעת החוק מעמד מוגדר וסמכויות לתנועת המושבים לגבי מושב עובדים שהוא חבר בה. דין תנועה מושבית כדין ברית סיוע. תפקידה לייסד, לארגן ולהדריך את מושביה, לסייע לפעולתם, לטפח עורה הדדית ושיתוף פעולה ביניהם, ולייצגם במוסדות בין-מושביים ובפני רשויות ומוסדות ציבוריים.

הצעת החוק קובעת מספר סמכויות לתנועה המו-שבית, כגון: כינוס אסיפה כללית של המושב, שליחת נציגי בדעה מיעוצת לאסיפה הכללית או לשיבת המינהלה, העלאת נושא לדיון ועיכוב ביצוע החלטה לתקופת זמן קצובה עד להצבעה חוזרת באותו עניין, במשאל חשאי, כוונת הסמכויות לתת לתנועה אפשרות להתערב כאשר עולה החשש של עשיית עוול לפרט, או במקרים של התעמרות הרוב במיעוט, או במקרים של קבלת החלטות נמהרות, שיש בהן סכנה ממשית לקיום המושב.

אין הצעת החוק מטילה חובה כלשהי על מושב עובדים להיות חבר בתנועה מושבית. תנועה מושבית היא התארגנות מרצון של מושבי עובדים, שאין בצדה שום כפייה מכוח החוק בעניין חובת הצטרפות אליה או יציאה ממנה.

ומכאן, חברי הכנסת, למושב השיתופי. בארץ

כאחד, והוא עשוי לשמש מנוף נוסף לחיזוק הקואופרציה ולקידומה.

אני מציע איפוא להעביר הצעת חוק זו לוועדה מיוחדת שתקבע על-ידי ועדת הכנסת. יש לחוק האיגוד השיתופי היבטים הנוגעים לענייני עבודה, לענייני כלכלה ולענייני משפט, ואני סומך על ועדת הכנסת, שתדע להרכיב את הוועדה הנכונה לטיפול מהיר בחוק, הראוי להשלמתו עוד במרוצת כהונת הכנסת הזאת.

הי"ד י. נבון :

אני מודה לשר העבודה על הבאת החוק לפנינו בקריאה ראשונה. הדיון בחוק יתקיים במועד מאוחר יותר.

החיים שבחרו בו מרצונם בהצטרפם למסגרת ההתיי- שבותית הרצויה להם, להגן עליהם מפני תופעות של התערערו, גם אם מקרית, מבית, ומפני גיחות עוינות מבחוץ.

כבוד היושב-ראש, התנועה הקואופרטיבית היא תנועה וולונטרית, המושתתת על חברות חופשית בתאיה השונים. שום עורה ממשלחית או חקיקה פרלמנטרית אין בכוחן להחליף את הדחף הרעיוני של חברי התנועה. אולם יש בכוחם של החקיקה המיוחדת ושל הסיוע החומרי והמוסרי, כמקובל במגזרים האחרים של החברה והמשק בישראל, לעזור לקואופרציה כדי שתוכל לעזור לעצמה. אני מאמין באמונה שלמה, כי החוק המוצע יש בו הגנה מלאה על זכויות היחיד ועל זכויות החברה

ד. חוק שעות עבודה ומנוחה (תיקון), תשכ"ז—1967 *

(קריאה ראשונה)

הי"ד י. נבון :

אנחנו עוברים לסעיף י' של סדר-היום: חוק שעות עבודה ומנוחה (תיקון), תשכ"ז—1967, קריאה ראשונה. אבקש שוב את שר העבודה לפתוח בדבריו.

שר-העבודה י. אלון :

אני חושש, כבוד היושב-ראש, שאני עצמי מתחיל לעבוד על חוק שעות עבודה ומנוחה במידון הגדול שאני נתון בו היום בכנסת.

חברי הכנסת, אני מתכבד להביא לפניכם לקריאה ראשונה את הצעת חוק שעות עבודה ומנוחה (תיקון), תשכ"ז—1967. הרעיון להנהגת שבוע עבודה קצר עולה מדי פעם על סדר יומה של הכנסת מנימוקים שונים. גם אני נתפסתי למחשבה זאת עוד בטרם זכיתי לכהן בתפקידי הנוכחי, ואמנם מיד לאחר כניסתי לתפקיד החילוני בודק באיוו מידה ניתן להנהיג שבוע עבודה קצר יותר, על מנת לאפשר מתן יום מנוחה נוסף לאדם העובד, כמקובל בשורה של מדינות תעשייתיות מפותחות. הגעתי למסקנה כי עדיין מוקדם לקצץ באורח ניכר במספר שעות העבודה השבועיות. הכלכלה הישראלית עדיין איננה יכולה לעמוד בכך. אילו קיצצו בשעות עבודה, אין ספק כי פריון הייצור היה נופל ושכר העבודה מתקפח ושכר המנוחה היה יוצא בהפסד רמת החיים.

חיפשו איפוא מוצא בכיוון של הקטנת מספר ימי העבודה מבלי לגנוע כמעט במספר שעות העבודה, וגם זאת לא בדרך של כפייה חוקית, אלא בדרך של הסכמים חופשיים בין ההנהלות וועדי העובדים במפעל בוד או בין האיגודים הייצוגיים של עובדים ומעסיקים בענף שלם. אגב טיפול בנושא זה נתברר שכמה מפעלים מגלים עניין בשיטה זו, ובברכתנו הנהיגה באורח נסיוני, אם כי לא תמיד עקבי. מעט הנסיון שהצטבר מלמד כי ב-5 ימי עבודה כפול 9 שעות ליום, היינו 45 שעות בשבוע, עומדת התפוקה על אותה רמה המושגת ב-6 ימי עבודה הכוללים את "יום שישי הקצר" והמסתכמים ב-47 שעות לשבוע. יתירה מזאת, אחוז הפגיעות בעבודה אינו גדל, ואילו תופעת ההיעדרות מצטמצמת במידה ניכרת. מושג גם חסכון בהוצאות הפעלת המפעל,

בהוצאות נסיעה של עובדים ופחות השכמת בוקר מוק- דמת אחת. נוסף על כך, באותם מפעלים שבהם הונהג שבוע עבודה קצר, אנו עומדים על כך שעבודות האחזקה ההכרחית תיעשינה ביום המנוחה של חול ולא בשבת — דבר שיש לברך עליו מכל בחינה.

אלא שאליה וקוץ בה. מסתבר כי על פי ניסוחו של חוק שעות עבודה ומנוחה, תשי"א—1951, אין סמ- כות למשרד העבודה לתת היתר לשעת עבודה, נוספת ביום כאשר העילה לכך היא שבוע עבודה מקוצר. במשך כמה שנים נהייתי מן הספק, אולם במדינת חוק יש להבהיר חוקים סתומים. לאחרונה פנו אלי מפעלים נוספים, ביניהם אחת התעשיות הגדולות בארץ, היא התעשייה האווירית, וחלק ניכר מהתעשייה האלקטרונית, בבקשה שנתיר להם הנהגת שבוע עבודה קצר בן 9 שעות עבודה ליום. נראה לי כי מוטב לסתום פירצה אפשרית זו על-ידי תיקון החוק, על מנת ששר העבודה לא ייכשל בעבירה כאשר יתן למפעלים הללו, ואלה שיבואו בעקבותיהם, את ההיתר להנהיג את השיטה המוצעת. לכן בא החוק המוצע לאפשר לשר העבודה להתיר יום עבודה שלא יעלה על 9 שעות, בתנאי ששבוע העבודה לא יעלה על 47 שעות ושהדבר נקבע בהסכם קיבוצי.

אני חוזר ומדגיש, כי מדובר לא בחוק המחייב מעבר לשבוע מקוצר, אלא מדובר בחוק המתיר לעשות זאת ככל שהדבר מוסכם ונחתם באורח חופשי על-ידי הצדדים הנוגעים בדבר.

אני כשלעצמי רואה בעין טובה את השיטה המו- צעת. אין בה, כאמור, כדי לפגום בפריון הייצור, אולם יש בה כדי לאפשר לאדם העובד יום מנוחה נוסף, שאפשר לעשות בו שימוש נאות, כל אחד לפי טעמו ונטייתו. אני מציע איפוא להעביר את הצעת החוק לוועדת העבודה.

הי"ד י. נבון :

גם הדיון בהצעת חוק זו יתקיים באחת הישיבות הבאות של הכנסת.

ה. חוק ישוב סכסוכי עבודה (תיקון), תשכ"ח-1968 *

(קריאה ראשונה)

הז"ר י. נבון:

הכנסת חעבור לסעיף ט' בסדר-היום: חוק ישוב סכסוכי עבודה (תיקון), תשכ"ח-1968, קריאה ראשונה. רשות הדיבור לשר העבודה.

שר-העבודה י. אלון:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. אני מתכבד להביא לפני הכנסת לקריאה ראשונה את הצעת חוק ישוב סכסוכי עבודה (תיקון), תשכ"ח-1968.

עיקרו של החוק המוצע הוא בכך, שכל שמתעורר סכסוך עבודה שבעקבותיו מתעורר חשש לשביתה או להשביתה - חייבים יהיו העובדים, או המעסיק, לפי העניין, למסור לממונה הראשי על יחסי העבודה הודעה מוקדמת של 15 יום על כוונתם לשבות או להשבית.

ייתאמר מיד, כי החוק המוצע אינו בא למנוע הכרזת שביתות על-ידי עובדים, או השבתות על-ידי מעסיקים. במשטר המושתת על עקרונות של דמוקרטיה, זכות השביתה וההשבחה היא זכות לגיטימית יסודית. זה עתה היינו עדים למפולת של שיטה, אשר ריסנה באמצעים שונים את המאבק המקצועי והקפיאה למעשה את תנאי העבודה. אלה שראו היטג בשיטה זו של הקפאת המאבק המקצועי, משלמים ביוקר מבחינה כלכלית וחברתית כאחת בעד טעותם.

המאבק המקצועי הוא אחד האמצעים הנחוצים והיעילים להשגת איוון סוציאלי נכון בין ההתפתחות המשקית לבין ההתקדמות של תנאי העבודה ורמת החיים. איוון זה, המושג במשא-ומתן הקולקטיבי, הוא בנקודה הנמצאת אי-שם בין מה שנראה לפועלים שהם יכולים ורשאים לדרוש לבין מה שהמשק מסוגל לתת. בוויכוח על מיקומה הנכון של נקודה זו - גם האיום בשביתה, כמו האיום בהשבחה, הוא אמצעי לגיטימי.

רמת חיים הוגנת ועולה בהדרגה עולה בקנה אחד עם השקפה חברתית מתקדמת ועם אינטרס הקיום הלאומי. טול מהעם את זכותו לרמת חיים תרבותית ונטלת ממנו את זכותו הבסיסית ופגעת בעדיפותו האי-כוחית, שהיא ערובה לקיומו. אבל נשק השביתה, שצריך להיות הנשק האחרון של הפועל במאבקו המקצועי, יכול להיות לרועץ למשק ולפועל גם יחד, אם ישתמשו בו שלא להכלה, אם לא יהיה תתון בידיים נאמנות ואם ייעשה בו שימוש אנארכי. בתולדות יחסי העבודה לא אחת פרצו שביתות או השבתות, שגרמו נזק רב, בנסיבות שאיש לא רצה בהן, שאפשר היה למנוע אותן, אילו ניתנה שהות ארוכה יותר למשא-ומתן, לתיווך ולחיפוש דרכים נוספות לחיסול הסכסוך. לא פעם נתדרדר סכסוך עבודה לשביתה הרסנית גם בשל דברים שביוקרה. שביתות כאלה - לא זו בלבד שהן גורמות נזק לפועלים, למפעל ולמשק בכללו; כי גם מחבלות ככלות הכל גם בסמכותו של האיגוד המקצועי, ויש שהן אף מתגלגלות לסכסוכים בין פועלים לבין עצמם.

איני רואה לפיכך כי חוק זה מתנקש בחופש המאבק המקצועי באווה אופן שהוא, אם כל הצדדים לסכסוך עבודה יתחייבו להמתין בין הכרזה על שביתה לבין הש-

(* רשומות (הצעות חוק, חוב' 775).

ביתה או ההשבחה למעשה זמן של 15 יום, שהוא משך זמן סביר לנסיון נוסף ליישב סכסוך עבודה. אין בו כדי להקהות את חודו של נשק השביתה כאשר אין מנוס מהשימוש בו. אדרבה, לדעתי הוא אפילו מיעל, אם אפשר לומר כך, את המאבק המקצועי, על-ידי תוספת שלב ביניים, שהוא רק מוסיף ואינו גורע.

חברי הכנסת, איני גורס שביתה או השבתת פתע כאמצעי למאבק מקצועי. הוא חמור מדי, ביחוד אם הוא חורג מסמכותו של האיגוד המקצועי ועלול לגרום נזקים כלכליים חמורים יותר משמכתוונים לכך השובתים או המשביתים. והדבר נעשה נכון יותר ויותר ככל שאמצעי הייצור והטכנולוגיה משתכללים יותר, והנזקים שבהשבתתם לעתים עלולים להגיע לסדרי גודל שגובלים בחורבן, ולא רק בנזק. הבה נשאיר את מתקפת הפתע כמונופולין בידי צה"ל, שהרי במאבק המקצועי מחייבים זה מול זה לא אויבים, אלא יריבים ובני פלוגתה.

לא סוד הוא כי בשנים האחרונות היינו עדים למצבים שבהם נחלש האיגוד המקצועי ונתערעה במידת-מה סמכותו לגבי חבריו, כתוצאה מגילויים של אנארכיה בניהול המאבק המקצועי. לא צריך להיות בר-סמכא גדול בהליכות האיגוד המקצועי כדי להבין שסופה של אנארכיה במאבקים המקצועיים הוא ערעור הארגון המקצועי, ותרעור הארגון המקצועי יהיה בסופו של דבר לרועץ לעובדים עצמם ולמשק בכללותו.

אני מרוצה מאוד, חברי הכנסת, שהכרה זו היתה כבר לנחלת שני הצדדים היציגים ביחסי עבודה. ובהסכם הקיבוצי, שנחתם עוד ב-10 בינואר 1967, הסכימו שני הצדדים מרצון לכלול בהסכם סעיף בדבר הודעה מראש על כוונה להכריז על שביתה או השבחה.

בסעיף 6 של פרק ד' באותו ההסכם הקיבוצי נאמר: על הכרזת שביתה או השבחה במפעל אחד יתן הצד המכריז לצד השני הודעה מראש, בכתב, של חמישה ימים לפחות - ואני מדגיש את המלה "לפחות"; במקרה של הכרזת שביתה או השבחה במספר מפעלים ולא במפעל אחד בלבד - עשרה ימים מראש; ובענף שלם - הודעה של ארבעה-עשר ימי עבודה לפחות. הוא צריך להודיע זאת לצד השני, והעתק יישלח להנהלות המפעלים, לוועדי הפועלים ולארגונים הנוגעים בדבר.

ההסכם הקיבוצי מוסיף ואומר, כי בתקופת ההודעה המוקדמת יעשו הצדדים למען מיצוי המשא-ומתן ביניהם, למניעת הסכסוך בכל המפעלים שעליהם מתנהל משא-ומתן.

כבוד היושב-ראש, אף בחוק זה, כדרכנו בחקיקת העבודה, אין אנו מקדימים חוק להסכם, אלא מטביעים גושפנקה חוקית על הסכם מרצון, שהוכיח את עצמו הלכה למעשה והפך להיות נוהג ביחסי עבודה.

מצד שני יש לציון שהסכם קיבוצי זה חל רק בתעשייה, ורק לגבי אותם מפעלים שההסכם הקיבוצי חל עליהם, כלומר אלה שבעליהם חברים בהתאחדות בעלי תעשייה, לאמור רק על כ-25% מכלל ציבור העובדים.

סבור שענייני השכר והתנאים הסוציאליים צריכים להיבדק בראש וראשונה על-ידי הסכמים קיבוציים. על-ידי צו הרחבה מבטיחים בלאו הכי גם את שכר המינימום בכל ענף על פי ההסכם המיוחד בו.

יש חברי כנסת שבעת ובעונה אחת מפצירים בשר העבודה לחוקק חוק האיגוד השיתופי, לרבות הקיבוץ, שהוא צורת החיים הוולונטרית ביותר שידעת ההיסטוריה האנושית, ונרתעים כשמדובר בסיוע חקיקתי קל להסכמים חופשיים הנחתמים על-ידי הארגונים היציגים של העובדים והמעסיקים.

נתן פלד (מפ"ם):

אדוני השר, אולי נותר על שני החוקים?

שר העבודה י. אלון:

ייתכן שאתה מוסמך לומר את דעת מפלגתך בעניין החוק הזה. מסופקני אם אתה מיופה כוח לומר זאת לגבי החוק הקודם.

זאת ועוד: עלי להזכיר שגם בתחום התנאים הסוציאליים ישנם תקדימים רבים שהכנסת הפכה הסכמים קיבוציים לנכסי קבע. על ידי חקיקה ותוך כדי חקיקה אף שופרו התנאים, כמו בחופשה שנתי, כמו בשעות עבודה ומונחה וכיוצא באלה, שלא להזכיר את ענייני הביטוח הלאומי.

למעלה מזאת. מי הוא המוסמך להחליט, או לפחות לחוות דעה מוסמכת, איזה חוק פוגע בזכות המאבק המקצועי, יותר מאשר האיגוד המקצועי עצמו? בשלושה דיונים, בשלוש רמות, במסגרת הסתדרות העובדים – המחלקה לאיגוד מקצועי, הוועדה המרכזת, והבוקר, הוועד הפועל של ההסתדרות – הוחלט ברוב גדול כי חוק זה ראוי שייחקק. אינני אומר שההסתדרות יזמה את החוק, אבל היא קיבלה אותו ושיתפה אתנו פעולה בהכנת הטיעון שלו.

ההסתדרות מבקשת שנכניס כמה שינויים כאשר חוק זה יידון בוועדה. כך למשל היא מציעה דבר שנראה לי כצורך, שחובת ההודעה מראש לא תהיה לממונה הראשי על יחסי העבודה, אלא אל הצד שבחווה. לאמור, העובדים יודיעו למעסיקים על שביתה ממשמשת ובאה, והמעסיקים יודיעו לעובדים. אולם בכל מקרה חייבים שניהם לשגר העתק דחוף אל הממונה הראשי על יחסי העבודה, כי הממונה הראשי איננו צד לחווה. הממונה הראשי יכול להציע את שירותיו הטובים אם ידע שאמנם שביתה כזו ממשמשת ובאה. כן היתה ההסתדרות רוצה ליצור סקאלה של ימי הודעה מראש. עניינים אלה יובאו על ידי נציגי ההסתדרות עצמה בפני ועדת העבודה, אשר בוודאי תזכר את ההצעות בתשומת לב מיוחדת.

בהזדמנויות שונות כאשר הבאתי לפניכם את תכנית החקיקה של משרד העבודה – ועשיתי זאת לאחרונה בגאון התקציב לפני חדש – מסרתי על כוונתי להגיש שורה של חוקי עבודה שישלימו את החקיקה שלנו לגבי יחסי העבודה, יקבעו הסדרים נאותים וימנעו תופעות של הפסקות ונקלת ראש ביחסי עבודה, בלי לפגוע בזכויות היסודיות של שני הצדדים למאבק המקצועי.

צעד ראשון בכיוון זה נעשה בהצעת חוק בתי-הדין לעבודה ולביטוח לאומי, אשר הבאתי לפניכם לקריאה ראשונה כבר לפני זמן רב, והיא נדונה עתה באינטנסיביות בוועדה מיוחדת. חוליה נוספת בשרשרת זו היא הצעת

אינני סבור שיש הצדקה להמתין בעניין חשוב זה עד שיוגשו להסכמים דומים ביתר ענפי המשק. הדבר עלול להימשך שנים לא מעטות. במקום זה אין כל סיבה שלא נעשה „קפיצת דרך“ על-ידי חקיקת חוק זה, החל כמובן על המשק כולו. מדוע יחול כלל זה על פועלי התעשייה בלבד, ולא על עובדי המדינה, הסתדרות המהנדסים, הסתדרות הפקידים, עובדים חקלאיים או פועלי בניין, וכו'?

אני יודע שיש האומרים שמוטב לחוקק חוק כזה, אם בכלל, בתקופה שבה רבים סכסוכי העבודה, ואילו עתה אנחנו נמצאים בתקופה של יחסי עבודה משופרים. נכון שאנחנו נמצאים בתקופה של רגיעה. אולם, חברי הכנסת, תקופה של רגיעה ביחסי עבודה היא גם תקופה של מחשבה צלולה ושיקול דעת נכון. ונראה לי כי דווקא שעה זו טובה היא לצעד נוסף בחקיקת העבודה שלנו.

נתעוררו מסביב להצעת החוק כמה השגות בעלות אופי טכני יותר מאשר מהותי, הן מצד ארגוני העובדים והן מצד ארגוני המעסיקים, כגון תחולת החוק על ימאים, אשר לרגל אופי עיסוקם עלולה שלא להיות אפשרות למתן הודעה מוקדמת של הכרות שביתה או השבתה, או מה צריך להיות דינה של תקופת הודעה מוקדמת שנקבעה בהסכם קיבוצי שהוא ערונן בתוקפו ומשך זמנה שונה מהתקופה של 15 יום, תקופה אחידה לכל סוגי מקומות העבודה. אני יודע שיש גם עוררים עקרונית על הצעת חוק זו, גם בכנסת וגם מחוצה לה. אבל, חברי הכנסת, כפי שאמרתי בדברי הפתיחה, אין בהצעת חוק זו כדי לפגוע בזכות המאבק המקצועי החופשי –

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה):

ועוד איך!

שר העבודה י. אלון:

— משום שאין הוא אוסר שביתה או השבתה, אין הוא מתערב בעניין, אלא בתוקף הפקידו של משרד העבודה לנסות לפייס, לתווך ולהביא לפתרון מוסכם, לא בדרך של בוררות. ואין בכך כל רע.

האמת היא, שאילו יכולתי להחיל את ההסכם הקיבוצי בתעשייה על המשק כולו על-ידי צו הרחבה, שהוא נתון לסמכות שר העבודה לאחר שהוא נועץ בכל הגורמים הנוגעים בדבר – הייתי אולי עושה זאת בדרך של צו הרחבה, וגם אז, חברי הכנסת וילנר, היתה בכך כאילו התערבות הממשלה ביחסי העבודה. אבל ראה זה פלא: אחד הדברים המעטים שמונים לזכותי בתקופת שירותי כשר העבודה, על-ידי ההסתדרות דווקא, הוא בכך שנעניתי להצעתה והוצאתי צו הרחבה על כל ההסכמים הקיבוציים שנחתמו בארץ זה שש שנים וחצי, ועשיתי אותם חובה על האלמנטים הבלתי-מאורגנים בקרב המעסיקים ובקרב העובדים כאחד.

בהצעת חוק זו אני רואה בעצם צו הרחבה חקיקתי, שנועד לאותה מטרה, כי פשוט אין סמכות לשר העבודה להכריז צו הרחבה על המשק כולו מתוך הסכם של ענף אחד.

אני יודע שבין חברי הכנסת, שעור יביעו את דעתם נגד החוק, יש כאלה היססו להגיש הצעות חוק שהיתה בהן התערבות ישירה בסמכות האיגוד המקצועי, למשל הצעת חוק, ביחוד מסיעות מ"מ ומק"י בעבר, בדבר הנהגת חקיקת חוק של שכר מינימום, ועוד שאני

— חוק ישוב סכסוכי עבודה (תיקון) (אלון, נבון) ; חוק משכן הכנסת ורחבתו (נבון, אזניה, צברי, אבנרי) —

זוכה לשיפור נוסף ביחסי העבודה בלי לפגוע בחופש המאבק המקצועי.

לכן, כבוד היושב-ראש, אני מציע גם במקרה זה להעביר את החוק המוצע לוועדת העבודה.

הי"ר י. נבון :

הדיון על חוק זה יתקיים באחת הישיבות הקרובות.

החוק המונחת לפניכם. וכבר בשלה לקריאה ראשונה עוד הצעת חוק — בדבר חווה עבודה אינדיבידואלי. ונמצאת כבר בשלב מתקדם, תוך תיאום עם ההסתדרות, טיטה להצעת חוק האיגוד המקצועי.

אני מרשה לעצמי לומר, שאם כי יחסי העבודה בישראל אינם מושחתים רק על חוקים, ואסור שיהיו מושחתים רק על חוקים, אין ספק שברצון טוב, הקיים אצל שני הצדדים, תוך הישענות גם על חקיקה הולמת,

ו. חוק משכן הכנסת ורחבתו, תשכ"ח—1968 *

(קריאה ראשונה)

הי"ר י. נבון :

אנחנו עוברים לסעיף ל"ג בסדר-היום: חוק משכן הכנסת ורחבתו, תשכ"ח—1968, קריאה ראשונה. רשות הדיבור ליושב-ראש ועדת הכנסת.

ברוך אזניה (יו"ר ועדת הכנסת) :

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. הריני מתכבד להגיש בשם ועדת הכנסת לקריאה ראשונה את חוק משכן הכנסת ורחבתו, תשכ"ח—1968.

בחוק זה יש כמה שינויים לעומת החוק הקיים, הוא חוק חסינות בניין הכנסת, תשי"ב—1952. השינוי העיקרי הוא בשטח החסינות. ערב כניסת הכנסת למשכנה החדש היה הכרח לקבוע את שטח החסינות של בניין הכנסת, ונקבע השטח בגבולות המדויקים של חצר הכנסת בלי להכיל שום שטח נוסף, חוץ מקטע קטן של הכביש. וזאת מכיוון שאם לא נכלל השטח בתחום החסינות של הכנסת, אין שומר יכול לעמוד שם בתפקיד.

בהצעת החוק המוגשת עכשיו לכנסת אנחנו מציעים תוספת שטח קטן, היא הגבעה. אנו עושים זאת מסיבה בטחונית, כי הגבעה חולשת על הכנסת. במקרה של איזה אי-שקט תהווה אי-תפיסת הגבעה את הנקודה הפרובלמית ביותר לגבי הגנת הכנסת. סיבה נוספת היא, שאם לא נכלול את שטח הגבעה בשטח חסינות הכנסת, לא יהיו השומרים והסדרנים רשאים לעלות על הגבעה ולא תהא אפשרות להשגיח אפילו על מינימום של תנאי נקיון, בעוד שאם יהיה שטח הגבעה כלול בשטח חסינות משכן הכנסת ורחבתו, יוכלו השומרים והסדרנים לפעול שם.

בקשר לשטח נוסף זה יש עוד שינוי חשוב בהצעת החוק לעומת החוק הקיים. בחוק הקודם היתה כניסת אדם לשטח החסינות טעונה היתר מאת יושב-ראש הכנסת. בחוק הזה הוצע חידוש. בסעיף 3(ב) נאמר: „אדם רשאי להיכנס לשטח במשכן הכנסת או ברחבה שהכניסה אליו נאסרה לפי סעיף קטן (א) אם יש בידו היתר שניתן מאת יושב-ראש הכנסת או מטעמו". השינוי הוא בהמשך, שם נאמר: „ויושב-ראש הכנסת רשאי לתת היתרים מסוגים שונים, בין כלליים ובין מיוחדים". לשטח הכביש והגבעה יינתן היתר כללי ומותר יהיה לטייל שם. הכללת השטחים האלה בשטח החסינות היא רק למטרה של מתן אפשרות לשומרי הכנסת להימצא שם בתפקיד, לשם הגנה ולשם שמירה. אין אדם יכול לעבור בשטח הכביש, בלי היתר מן

היושב-ראש. יש להתאים את החוק ולתת היתר כללי שיפורסם ברשומות. כאשר יתכלל הגבעה בשטח החסינות, יהיו לכך שתי תוצאות שעמדתי עליהן: (א) יוכל להינתן היתר כללי לגבי טיולים לקהל, והיתרים מיוחדים. את זאת הגדרנו בחוק. (ב) הסדרנים והשומרים יוכלו לעלות על הגבעה כאשר יהיה צורך בכך, כדי להבטיח את שלומה של הכנסת.

רחל צברי (מפלגת העבודה הישראלית):
איפה יפגינו האנשים?

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):
בתל-אביב.

ברוך אזניה (יו"ר ועדת הכנסת):

הציבור יפגין קודם כל בכל מקום שיותר לו על-פי החוק לערוך הפגנה. אני מבקש שכל ההערות תרוכזנה בדברים שייאמרו מפי המשתתפים בוויכוח.

מה הם השינויים האחרים? הוגדרה מהות החסינות על-ידי הוספת ההוראות הבאות:

אסורה התנהגות במשכן או ברחבה בדרך או בצורה שיש בה כדי להפריע לעבודתה התקינה של הכנסת, או להפריע לבאי משכן הכנסת; אסורה הצבת שלט, מודעה או כרזה ללא היתר מאת יושב-ראש הכנסת; כן הובהרו הסמכויות של קצין הכנסת, ומסגרת תפקידיו ואחריותו בפני יושב-ראש הכנסת.

נקבע כי מפקד השומרים יהיה ממלא מקום קצין הכנסת.

השינוי הבא הוא שהשומרים והסדרנים הוסמכו להרחיק מסיני גבול; השומרים הוסמכו לתת הוראות בדבר התנהגות המבקשים. עד כה היתה סמכות זו מכללא בלבד, על-ידי הטלת חובה להישמע להוראות. השומרים והסדרנים הוסמכו לערוך חיפושים.

נקבע כי תקיפת סדרן ושומר — דינה כדין תקיפת שוטר.

נקבעו כל ההוראות בדבר עבודתם של שומרי הכנסת, לרבות תנאי שירות, שעות עבודה ומנוחה, שיפוט משמעת, גימלאות ותמלוגים וזכויות-יתר. לעומת זאת, תנאי העבודה של הסדרנים הם כתנאי העבודה של עובדי המדינה.

בסעיף 30 נקבעו הסדרים ברורים לגבי אצילת סמכויות מטעם יושב-ראש הכנסת.

סת. בתקנון זה נאמר - למשל - שבכל ועדה יישבו תש-עה-עשר חברי כנסת. סעיף כתוב ומחייב. אבל בוועדת החוק והבטחון יושבים עשרים חברי כנסת. זה נוח למשי-הו. אז מה יש? "אנחנו" רוצים כך. תקנון? - את מי זה מעניין? יושבו עשרים, ויושבים עשרים, עכשיו רצו שיישבו עשרים ואחד חברי כנסת, כי יש קושי קואליציוני פנימי. התקנון אינו מחייב.

יש לנו מוסד השאילתות. כל פרלמנט בעולם חי סביבו. זה ביטוי היום-יום לתסיסה הציבורית, לבעיות השעה. אצלנו הוא חנוט, אסור להביע דעה, אסור להציע הצעה, מותר לשאול דק על עובדות. ועכשיו סגר אותו וישוב-ראש הכנסת במחסומים, לדעתי מלא-כותיים לחלוטין, ובניגוד לתקנון, מחסום שהולך ומביא לדין כך שגם לשאול כבר אסור. ואם כן - שאלה אחת, של איש אחד. חנוט, סגור, קפוא.

יש לנו שוב אותו מוסד של שאילתות, ויש להניח שאם אתה מגיש שאילתה ב-1 בינואר וחברך, איש הקואליציה, הגיש שאילתה ב-28 בינואר, אתה תקבל תשובה דאשון. לא. אתה יכול לשאול שאילתה, חברך יוזמן להגיש שאילתה אחרת, הוא מקבל את התשובה, ולך ייאמר: "ראה תשובתי לפלוני". זה כבוד הכנסת, זה כבוד חברי הכנסת, זה יחס הממשלה?

קורים דברים בעם. כל העם רוצה לדעת מה מתרחש בין השרים דיון וארון, מה מתרחש בין ראש הממשלה ובן-מאיר לבין מי שהיו אנשי רפי, מה קורה בתחומים אחרים, מה היא התכנית שהופצה בכל העולם עם מסדרון צר שם, ובטן מלאה, שרוצים לתת לאויב. אתה מגיש הצעה לכנסת, יש נשיאות, מתברר ש-זה לא דחוף ולא אקטואלי. היום היה דחוף לקיים דיון על מחירי הטבק בכמה כפרים ערביים...

ורוצים שיתייחסו בכבוד, ובדרך-ארץ, ויראת רוממות, לכנסת. לא פלא שבמשאל, שקויים לפני זמן קצר בקרב פרלמנט הנוער בארץ, נשאלו חברי פרלמנט הנוער את מי מחברי הכנסת הנוכחית היו הם רוצים לראות שוב בכנסת הבאה, ובקושי הם הצליחו למנות 22 איש מבין 120 חברי הכנסת, אותם היו רוצים לראות שוב כחברי כנסת. יש תוצאה לדברים, יש להם ביטוי.

רצוני לומר ליושב-ראש הוועדה הנכבד, שהוא עשה מלאכה חרוצה מאד, שקדנית מאד, ומתמדת מאד, ואני מכבד אותו על כך, אלא שהמגמות שונות מאד. רצוני להפנות את תשומת-הלב למה שקורה כאשר משטר נשאר אדיש לתביעה חוזרת ונשנית להיפתח, להאזין לרחשי הזמן, להתקרב לציבור הגדל וצומח. מה קרה באותה צרפת תרבותית בחודש האחרון, אותה צרפת שנחשבה בעיני כל העולם למאור התרבות; מה קרה שהנוער האינטליגנטי, הסטודנטים, פתאום זעקו? הם זעקו וזעקה בלתי-יגורר, לא בדיוק בעלת תווית מסויימת, לא בדיוק זעקה של מחאה סוציאלית דווקא, אלא התקו-ממות פנימית נגד השיגרה, נגד הקו החנוט. נתברר ששם התחיל הדבר במערכת לימודים מיושנת מלפני כמה מאות שנים. משך שנים התחנון, פצרו וביקשו, עד שביום בהיר אחד בא אותו בחור מחוץ-לארץ והניף שם את נס התבערה.

למה צריך לדחוף דברים עד לקו הגבול הקיצוני? אינני רוצה לומר שיש קו מקביל אצלנו למה שקורה שם. אני יודע שלנוער שלנו יש תוכן, יש לו אידיאה, הוא יודע על מה הוא לוחם. אבל עצם העובדה שאין

הצעתו היא, שעם תום הקריאה הראשונה תועבר הצעת החוק לוועדת הכנסת, להכנת החוק לקריאה שנית ושלישית.

הי"ר א. בן-אליעזר:

אני מודה ליושב-ראש ועדת הכנסת. נעבור לדיון. ראשון הדוברים - חבר-הכנסת תמיר, ואחריו - חבר-הכנסת וילנר.

שמואל תמיר (המרכז החופשי):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. בדברי יושב-ראש הוועדה שלנו נשמעה הנימה שהכל אסור, פרט למה שמותר. הוא לא אמר זאת בדיוק, אבל זה עלול להשתמע מדבריו. במדינת חוק הכל חייב להיות מותר - פרט למה שאסור. יש מדינות שבהן זה אחרת. אבל אנו איננו מתיימרים להימנות עמהן.

ולשאלה הטובה והנוקבת של חברת-הכנסת צברי: "אז איפה יפגינו"? באה התשובה - במקום שמותר להפגין. אני תמה לפעמים, כאשר אני מביט על מי שהיו רבולוציונרים לפני חמישים, ארבעים ושלושים שנה, מה עוללה להם השהיה הממושכת בשלטון, כאשר הם שוכחים את הצורך של הציבור לתת ביטוי לרגשותיו בדרך לגיטימית - ואפילו לא כל-כך לגיטימית - של מחאה או הפגנה או ביטוי אחר לאי-רצון.

אני חושב שחוק זה יש בו שלב נוסף - הפעם פיס - ליתוק של הבית הזה מן הציבור. לא הייתי שם בראש דאגותי את בטיחותו ובטחונו של הבית הזה. אני סומך על איש צה"ל היושב כאן, ועל המשמר שלו. הרבה יותר מדאיגה אותי ההתרחקות המתמדת מתחום שותיו של הציבור. כלל לא זייק לנו, אם יעמדו מפגנים קרוב לעינינו, ולא אי-שם מעבר לגבעה, ויתנו ביטוי לרחשי לבם בנושא מן הנושאים, ואולי יחזירו אותנו להיות שממנו נותקה הכנסת. ניתוק זה, המוצע בהצעת החוק הנוכחית, הוא חמור, ואינו אלא ביטוי לניתוק הפנימי העמוק, המחמיר והולך. כמובן, היתה מי שאמרה: "אם אין להם, יאכלו עוגות". המשטר הישן אינו חש ואינו נותן לעצמו דין-וחשבון כאשר הוא שוקע ומתרחק מן ההמונים, והוא משריין את עצמו יותר ויותר בבטחון ובבטיחות, בתודעה שבהם הפתרונות לכל.

הקשר בין המסגרת החיצונית של הבטיחות וה-חסינות של המבנים ובין המהות הפנימית - קשר עמוק הוא. אוטומטית נזכרתי באותו פסוק: "כל כבודה בת מלך פנימה". כבודו של בית זה, מעמדו וחסינותו בקרב העם, לא ייכנו על חסינות חוקית גוברת והולכת, מתרחבת ומעמיקה, אלא על-ידי מה שמתהווה בו יום וישעה שעה בפנים.

אתה מתהלך על-ידי "דאונינג סטריט 10" בלונדון, ניגש לדלת משרד הממשלה, מצטלם על-ידי, מחזיק פלאקטים, ואין מפריע, ואין חוסם. אתה מתקרב לפרלמנט הבריטי, אתה מתקרב לפרלמנטים אחרים, שאינם יושבים במגדל-שן מרוחק. לא כן בארצות הטוטאליטריות. שם היכולת פאר גדולים, ופער עצום, לבל יקרב איש.

כל כבודה בת מלך פנימה", והבית הזה מוותר על כבודו בפנים משבוע לשבוע; מאז כמה ממשלת החירום הקוראת לעצמה ממשלת ליכוד - והיא הכל פרט לכך - הדבר מחמיר והולך. הגה אנו קובעים חוק לציבור כיצד ינהג בכנסת. יש גם לנו חוק - תקנון הכנ-

מן הציבור, עכשיו רוצים להקים חומה — כל יגש איש, רוצים שאנחנו נהיה לגמרי מחוץ לכל קשר עם העם, עם העמלים, עם אנשים שיש להם מה לומר לכנסת.

הלא יש גם נסיון. איזה קשר יש בין הפגנות והצגת שלטים בגבעה ובין בטחון הכנסת? זה פשוט צעד ביוזקדטי קיצוני נוסף שרק ישפיל את הכנסת, ואת חברי הכנסת, ואני רוצה להגן על כבוד הכנסת, על ריבונותה, על סמכותה וכבודה מפני הצעת החוק.

מנחם כהן (מפלגת העבודה הישראלית):
היא באמת אינה זקוקה להגנתך.

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה):
הייתי אומר לך משהו, מנסיון עצמי.

מנחם כהן (מפלגת העבודה הישראלית):
תאמר, תאמר, אני רגיל לשמוע דברים מפך.

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה):
אמנם, בקושי הסתגלת לשבת פה כפי שיושבים חברי כנסת. אני עוד זוכר מקרה שבכוח-הזרוע רצית להוריד נואמים במבמה מסוימת בהסתדרות. אני שמח איפוא שקצת הסתגלת לסדרים דמוקרטיים. אבל דווקא אתה אל תקפץ בעניינים כאלה.

לכן רצוני להגיד שכאשר קוראים את הסעיפים בחוק הקובעים שנתיים מאסר למפגינים לפני הכנסת — מעורר הדבר זעם. תארו לכם: יבואו, כפי שכבר קרה כמה פעמים, ועדי פועלים. עשרות ועדי פועלים הגיעו לגבעה הזאת. עכשיו, אם חס וחלילה יעשו זאת — שנתיים מאסר למשתתף באסיפה או בתהלוכה ברחבת הכנסת, שתכלול גם את הגבעה. זה מוסיף בטחון לכנסת, סמכות לכנסת, כבוד לכנסת, כבוד למי שירים את היד בעד החוק הזה? הפועלים בבתי-החרושת יקבלו מחר שנתיים מאסר אם יעזו עוד פעם לגשת ולהציב שלטים בגבעה הזאת מול הכנסת. האם זה הפריע אי-פעם את עבודת הכנסת? האם בכנסת יש הגיון בזה שיעמדו מטעם הכנסת שומרים מזוינים בכל הסביבה; בל תתקרב בו לפרלמנט שלכם? כך הם ירגישו שזה שלהם?

זהו צעד נוסף להפוך את הכנסת לכלי ריק מתוכן. מבפנים עושים זאת מזמן. ואולי היה זה סמלי מה שקרה בזמן ששר הבטחון עמד לשאת את דבריו בסיעת העבודה בכנסת, ופה דנו על משרד החינוך, וכל אחד דע שמה שאנו מדברים כאן — קובע מעט מאד, אפילו לגבי משרד החינוך. ואילו בחדר אחר, שם נקבעו הדברים, מחוץ לפרדוס של הכנסת, וגם שם לא.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):
גם שם לא.

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה):
יש עוד פרורמים, מצומצמים יותר, ויש פרורמים של ועדות תיאום, לאו דווקא בין הסוכנות והממשלה. יש ועדות תיאום ישראליות-אמריקניות, שם קובע הרבה יותר בעיקר החצי השני של הוועדה — האמריקני. ולפעמים חיים אזרחי ישראל בהרגשה שהדמוקרטיה היא רק פורמלית ביותר, פיקטיבית. בעצם, קיימת איזו דיקטטורה של מספר מצומצם של אנשים אשר מונעים מן הכנסת לא רק את ההכרעה בשאלות הגורליות, אלא במקרים רבים מונעים גם את הדיון. ויש להביע צער על כך, ואני אומר זאת כמי שהיה חבר הכנסת הראשונה

נענים כאשר באים לכנסת אנשים זה מקרוב באו ואומרים לציבור ותיק יותר: האוינו, אתם מתרחקים! הקשיבו, אנו מנסים להציע לכם משהו ברוח טובה — והאוזן סגורה, והלב אטום, וברוממות גרון של בטחון עצמי משיבים: אני יושב כבר כאן עשרים שנה ואני יודע הכל יותר טוב ממך — עצם העובדה הזאת מחייבת אותנו לשאול: מדוע?

אני חושב שהחוק הזה — לא כולו, בחלקו הוא חיובי ומועיל — החוק הזה במגמתו הכללית לסגור, לסתום את כל הנקבים, להרחיק את הבית הזה מן הציבור ואת הציבור מעליו, הוא פגום, והכנסת צריכה לשוב ולהרהר כיצד להרים קרנה על-ידי שינוי ורפורמה מרחיקה לכת בבית פנימה, וממילא יהיה לה כבוד בעם, במדינה וגם בחוץ-לארץ.

הי"ר א. בן-אליעזר:
רשות הדיבור לחבר-הכנסת וילנר, ואחריו לחבר-הכנסת אבנרי.

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה):
אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. אין זה מקרה שיש סמיכות זמן בין הגשת הצעת החוק שהביא היום שר העבודה בדבר הגבלת חופש השביתה של פועלים על-ידי חיוב הודעה מוקדמת של חמישה-עשר יום לפני השביתה —

אברהם ורדיגר (פועלי אגודת ישראל):
כמה ימים מראש צריך להודיע ברוסיה?

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה):
— — ובין החוק המוצע היום.

אברהם ורדיגר (פועלי אגודת ישראל):
כמה ימים מראש צריך להודיע ברוסיה?

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה):
הלוואי שאצלנו יהיה מצב הפועלים כמו שם.
(קריאות)

שם אין מחוסרי-עבודה. שם יש שירות רפואי חינם, אוניברסיטה חינם. פה סטודנטים בני פועלים מתקשים ללכת לאוניברסיטאות ורק בני עשירים יכולים ללכת לאוניברסיטה. אל נשווה בכלל את התנאים של ארץ רכושנית כמו שלנו, מושלטת על-ידי ההון הזה, האמריקני בעיקר, ובין ארץ עצמאית, חופשית וסוציאליסטית. אין כל השוואה, אני מדבר עכשיו על הכנסת של ישראל, שלפני שעה קלה הוצע בה לראשונה בתולדותיה דבר שלא הוצע גם על-ידי השלטון הזה הבריטי, להגביל את חופש השביתה של הפועלים.

ובכן, מה הקשר בין החוק הנ"ל ובין חוק משכן הכנסת המובא לצערי — ואני אומר זאת כחבר כנסת — על-ידי יושב-ראש ועדת הכנסת? גם חוק זה מופנה נגד הפועלים, ונגד המפגינים דרישות דמוקרטיות ציבוריות אחרות, לא רק של פועלים. אני אינני קורא לחוק הזה "חוק משכן הכנסת ורחבתו", אלא חוק גילת הגבעה מן העם, הגבעה המסכנה הזאת אליה באים פועלים, אנשים מקומחים, אנשי מושבים, תובעים תביעות פוליטיות, מציבים שלטים, שולחים משלחות לכנסת. עכשיו רוצים לנתק את הכנסת לגמרי מן הציבור. לא זו בלבד שעברו מבית פרומין לכאן ועצם מחקם הוא מרוחק

— חוק משכן הכנסת ורחבתו (וילנר, מ. כהן, בן-אליעזר, אבנרי, פלד, פ. רוזן, ש. תמיר) —

כל שאר חלקי הצעת החוק הם משניים. זהו הדבר הקובע לגבי החוק. המגמה עצמה, אם מותר לי להזכיר זאת לחברי הכנסת, אינה חדשה. ערב העברתו למשכן הזה, אם אתם זוכרים, באה אותה ועדת הכנסת, בהנהגתו של אותו יושב-ראש, והגישה לכנסת הצעת חוק בלי גבולות כלל. ורק הזעם הכללי של הכנסת, שהיתה אז קצת יותר דומה לכנסת מאשר היום, כי אז עוד לא היה קיים הליכוד הלאומי — הכריח את הוועדה לקחת את העניין הזה בחזרה, ולצייר לנו מפה סבירה. עכשיו באה במקומה מפה שאינה סבירה כלל.

כבוד היושב-ראש, אני סבור שהכנסת צריכה להודות לכל אדם הבא להפגין לפניה. כי פירושו שהוא מאמין עדיין במשהו נחתך בבית הזה, ושיש חשיבות למה שנאמר בבית הזה, ושעל כן כדאי להפגין ליד הבית הזה, במקום ללכת ישר למקום ששם מחליטים החלטות — אולי בבית מסויים ברחוב הירקון בתל-אביב, או בביתו של שר מסויים, או לפני המטבח של מזכירת מפלגת העבודה. איש אינו יודע בדיוק היכן נחתכות בארץ הזאת החלטות גורליות לדורות. דבר אחד בטוח: שום דבר אינו נחתך בבית הזה. ואם מישוהו בא איפוא וטורח להציב שלטים מול הבית הזה ולהפגין — אני חושב שזוהי מחמאה גדולה כל-כך, שהכנסת כולה היתה צריכה להסיר את הכובע ולומר „תודה רבה“.

כבוד היושב-ראש, אני חסיד גדול של הפגנות, אולי מפני שחונכתי פעם באסכולה מסוימת, שגם כבוד היושב-ראש היה שייך אליה. אני סבור שבחברה דמו-קרטית ממלאה ההפגנה פונקציה חשובה, שאין לה כלל תחליף. בכל חברה, שבה המימסד חזק כל-כך כמו אצלנו, חברה שבה האפשרות להחליף את המימסד היא כה רחוקה כמו אצלנו, יש להפגנה ערך חיוני, אם רוצה החברה לחולל תמורות, ואפילו קטנות.

אנחנו רואים בימים אלה את עלייתה של תיאוריה פוליטית הקרויה אופוזיציה אקסטר-פרלמנטרית, רעיון שנוול בארצות-הברית, נוסח בגרמניה ובא לידי ביטוי עליון בצרפת. בכל המקומות האלה היתה לפעולה האק-סטר-פרלמנטרית, הפעולה שמוחוץ לכנסת, חשיבות רבה ומברירה לגבי הנעשה גם בתוך הכנסת.

פנחס רוזן (המפלגה הליברלית העצמאית):
צדקת. אבל באיזו מדינה מותרת הפגנה בקרבת הפרלמנט?

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):
השאלה היא, מה נקרא „קרבת הפרלמנט“? על זה בדיוק הוויכוח.

פנחס רוזן (המפלגה הליברלית העצמאית):
הרחבה היא בקרבת הפרלמנט.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):
אינני מסכים עם זה, עם כל הכבוד. אני סבור שהגבול הישן של הרחבה, שער הכנסת, המרוחק מאד מבניין הכנסת, הוא גבול סביר, והגבעה שממול היא המקום האידיאלי להתבטאות באמצעות הפגנות חוקיות ושקטות.

שמואל תמיד (המרכז החופשי):
אין מקום אחר בסביבה.

מאז ועד היום הזה, הצמצומים באפשרויות לא רק להחליט אלא לדון בכנסת התרבו כל-כך, התרחבו והתעמקו כל-כך, עד שלפעמים נוצר הרושם שיש מי שבכוונה מתכנן להוריד את קרנה של הכנסת, ליטול מדי פעם מסמכויותיה, בכלל אולי לחסל את כל המשטר הדמוקרטי-הפרלמנטרי-הבורגני כפי שהוא קיים.

ולכן, צעד קטן ועוד צעד קטן, וצעד גדול — ונוצרת המנטליות, הכשרת דעת-הקהל לרעיונות של דיקטטורה, למנהיג אשר ישלוט, ואולי לגרוע מזה.

לכן אנו רואים את ההצעה הזאת —

מנחם כהן (מפלגת העבודה הישראלית):
מי מדבר על דיקטטורה?

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה):
— כשלב, כצעד שיש לדחות אותו. לדחות אותו — כדי לשמור על כבודה של הכנסת, על סמכויותיה, ועל קשריה המינימליים לפחות עם הציבור, ועל זכותו של הציבור לבוא לכנסת, לפחות כפי שהיה.

הייתי מציע ליושב-ראש הכנסת — אחרי שבדאי הרגיש ומרגיש שלא רק האופוזיציה (שהיא היום קטנה מאד בכנסת) אלא גם חברי כנסת מסיעות הקואליציה וגם מסיעת העבודה שלו, אינם מקבלים ולא יקבלו את ההצעה הזאת — מוטב שיחזיר אותה לוועדת הכנסת מבלי לאלץ את הכנסת להצביע. כי בעניין כזה אילו הצביעו לא לפי המשמעת הסינתית או הקואליציונית, אין לי ספק שלפחות מספר גדול של חברי כנסת היו אומרים „הרף מן הכנסת“; נשמור על כבוד הכנסת, ואל נרחיק אותה במידה מסוכנת כל-כך מכל מגע עם הציבור.

הי"ר א. בן-אליעזר:
רשות הדיבור לחבר-הכנסת אבנרי, ואחריו לחבר-הכנסת פלד.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):
כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. אם נקרא לילד בשמו — זהו חוק למניעת הפגנות מול הכנסת. כל שאר סעיפי הצעת החוק אינם בגדר חידושים, ואין צורך בוויכוח עליהם. הם יוכלו להתקבל בקלות. אבל העוקץ של הצעת החוק כולה הוא באותה מפה המצורפת אליו — והסו-תרת, אגב, את נוסח החוק. מי שהכין את המפה לא שם לב די הצורך למה שכתוב בו. כתוב בו „בסעיף 1: „רחבת הכנסת — השטח שמסביב למשכן הכנסת, ושגבולותיו מסומנים בקו עבה במפה“. ואילו עיון במפה המצורפת מלמד שכל הכוונה אינה לקו העבה, כי אם דווקא לקו המקווקו.

נתן פלד (מפ"ם):
הקו המנוקד.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):
הקו המנוקד. וכל הוויכוח הוא על אותו עיגול, אותה חצי-גורן עגולה, שאתם רוצים לצרף אותה עתה לשטח הכנסת, שיהווה מעין ואתיקאן כזה, וכראשו אפיפיור שאינו יכול לטעות, ושעל החלטותיו אין ערעור — והוא יושב-ראש הכנסת. לוואתיקאן זה יש גווארדיה שווייצרית, להבדיל — משמר הכנסת —, והוא ייהפך למעין שטח אקסטרטוריאלי, אשר לעם ישראל לא תהיה גישה אליו, אלא אם כן יקבל אישור אפיפיורי, כללי או מיוחד.

על-ידי הכנסת. הוא צריך להיות נייטרלי. הוא לא רק צריך להיות נייטרלי, הוא גם צריך להיראות נייטרלי, להיראות כאדם שאינו נוהג במשוא-פנים. אם כן, איך אפשר להעניק לו סמכות לאשר הפגנה של פלוני, ולא לאשר הפגנה של אלמוני? לאשר מחר הפגנה של תנועת ארץ-ישראל השלמה, ולמנוע הפגנה של תנועת ארץ-ישראל השלווה, או להיפך? זוהי סמכות שלא בריא להטילה על יושב-ראש הכנסת.

היו"ר א. בן-אליעזר:

אני רוצה להעיר שגם המשטרה איננה יכולה להיכנס אלא לפי הזמנת יושב-ראש הכנסת ובאישורו.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):

בוודאי. לכן אני מציע שהגבעה הזאת תהיה מחוץ לחסינות בניין הכנסת.

בכלל, אינני דוגל בשום סמכות שתהא מצויה ביד אדם אחד, ויהיה האדם הנשגב והדגול ביותר, ללא כל אפשרות של ערעור. אינני רוצה לחזור על מה שנאמר היום מעל הבמה הזאת על הפרשה הכאובה של השאילתות. אולם אחת הבעיות בקשר לשאילתות היא שהתקנון מוסר ליושב-ראש הכנסת סמכות שאין עליה שום ערעור. אתמול קיימתי פגישה עם יושב-ראש הכיסת בקשר לפרשה זו, והיו בינינו חילוקי-דעות לגבי פירוש התקנון. התקנון אומר שבותר להגיש שאילתה לשד רק בעניינים המסורים לסמכותו, ויושב-ראש הכנסת סבור שזה אינו חל על ראשי-הממשלה לגבי מדיניות הממשלה. לפי הפירוש שלי — אכן חל הדבר. לפי הפירוש שלו — אינו חל. אולם הפירוש שלו הוא הקובע, מפני שאין שום סמכות המסוגלת להתערב בסמכות הבלעדית שהוענקה ליושב-ראש הכנסת.

והנה אנחנו עומדים שוב להעניק סמכות בלעדית מסוג זה. הייתי מבין אילו נאמר בחוק שאפשר היה לערער על השימוש בסמכות זו לפני איזו ועדה, אולם הדבר הזה לא נאמר. יושב-ראש הכנסת יקבע איזו הפגנה יש לאשר, ואיזו לא. זה לא רק לא דמוקרטי, זה גם לא בריא.

התעניינתי קצת בעניין זה. אמרו לי: בצד שאיפה הבלתי-לגיטימית למנוע הפגנה על הגבעה הזאת, יש גם שאיפה לגיטימית והיא, שמבחינה בטחונית-צבאית הגבעה הזאת יכולה לשמש מקום-תורפה במקרה של פגזות בזוקות על הכנסת, או דבר מסוג זה. בניגוד לחברי-הכנסת תמיר, אינני מוכן להתעלם לגמרי מבעיות בטחון. לו הייתי בטוח שהצעותיו של חבר-הכנסת תמיר לא תתקבלנה, ולא יהיו מחר במדינה מיליון וחצי תושבים מסופחים על אפס ועל חמתם, העויינים את המדינה — ייתכן שהייתי אומר: יש לשמור על הסדרים כפי שהם נהוגים ברחוב דאונג'ן 10, בלונדון — שבה אין מיליון וחצי אויבים-בכוח. מכיוון שהמצב הוא כפי שהוא, ודעותיו של חבר-הכנסת תמיר מקובלות, כנראה, אצל חלק מחברי הממשלה, והמצב הבטחוני הקיים יימשך, כנראה, זמן רב — אינני מוכן להתעלם מן המצב הבטחוני.

השאלה היא: האם צריך לשפוך את הילד עם מי האמבטיה?

פה אני רוצה להציע איך בכל זאת ליישב את הסתייגותי בין שני השיקולים האלה. לדעתי, אדוני היושב-ראש, יש למצוא בחוק זה סידור שיאפשר מצד אחד למשמר

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):

אין מקום אחר, אי-אפשר לעשות זאת במקום אחר.

אני סבור שהחברה הדמוקרטית צריכה להיות מעוניינת ביצירת מסורת של הפגנה חוקית, לגיטימית, שקטה, במקום כגון זה.

לפני כמה שבועות, עוד לפני שחלמתי על הופעת הצעת החוק הזאת, שלחתי מכתב ליושב-ראש הכנסת, בעקבות ההפגנה שהשתתפתי בה מול הכנסת, והצעתי בתמימותי להכשיר את הגבעה במיוחד כרחבה להפגנות, ואף לעשות שם סידורים מיוחדים, למשל סניטריים, כדי שהמקום ייהפך לרחבת הפגנות קבועה, ששם כל אדם או ציבור הרוצה להביא עצומה מסויימת אל הכנסת, יוכל — ברשות כמובן — להציב שלטים, אותם שלטים שאסור להציבם לפי החוק הזה ולהפגין. אביא כדוגמה את המקום הפנטסטי — ה"היד פארק" — שנעשה אתר המסמל את בריטניה כולה, ושכל האומה הבריטית מתגאה בו.

ברוך אזניה (מפלגת העבודה הישראלית):

אמרת: "ברשות"?

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):

מסורת ההפגנות בגבעה מול הכנסת נוצרה באופן מולקלורי, באופן ספונטני, וכל דבר שנוצר באופן ספונטני הוא טוב.

יושב-ראש הכנסת השיב על הצעתי במכתב, ובו הודיע לי כי אינו סבור שיש מקום ל"היד פארק" כזה ליד הכנסת.

יושב-ראש ועדת הכנסת שאל אותי בקריאת-ביניים, אם אני מתכוון להפגנה ברשות. הוא שם את הדגש במלה "ברשות", ובוודאי התכוון להזכיר לי שגם לפי החוק הזה יהיה כותר להפגין ברשות. על כך עלי לומר שני דברים:

ראשית, דעתי היא שבחברה דמוקרטית הפגנה שקטה איננה צריכה בכלל להיות זקוקה לקבלת רשות. קיבלנו זאת כירושה מימי השלטון הקולוניאלי, וזה נשאר קיים במדינת ישראל, מבלי שחשבו על כך אי-פעם מחדש. זכות הבעת הדעה, באמצעות הפגנה, או תהלוכה שקטה, צריכה להיות זכות-יסוד אזרחית, שאינה תלויה בשום רשיון של שום מרות אוטוריטית.

עוד לפני שנה וחצי הגשתי הצעת חוק בעניין זה. בינתיים מונחות כל הצעות-החוקים באיזה מקום במחשן, לאחר שיושב-ראש ועדת הכנסת הצליח להכניס לתקנון הכנסת את המפתח המפורסם. הגשתי הצעת חוק ששמה "חוק יסוד: זכות ההפגנה". רציתי להציע לכנסת לקבוע שבכלל אין צורך ברשיון להפגנה. אדם יודיע מראש למשטרה על רצונו לקיים הפגנה, והמשטרה תהיה מוסמכת לעשות הסדרים לקיום ההפגנה — ואפילו למנועתה — רק על-פי קריטריונים ברורים בלתי-פוליטיים, כגון הפרעה לתחבורה, או הפרעה למהלך-החיים התקיין. כל עוד אין חוק כזה קיים, ונשאר החוק המני-דטורי, האומר שיש צורך ברשיון מן המשטרה לעריכת הפגנה, אני מציע להשאיר את המצב הזה גם לגבי הפגנות מול הכנסת.

אני בהחלט איני דוגל בערבוב יושב-ראש הכנסת במונקציה זו. אין זה בריא ליושב-ראש הכנסת, שנבחר

חבורת ל"א, ישיבה ש"א, ל" סיון תשכ"ח (26 יוני 1968)
— חוק משכן הכנסת ורחבתו (אבנרי, בן-אליעזר, פלד, וילנר) —

שום אדם לא יקבל על עצמו ערבות שזה לא יקרה. דרושים איפוא הסדרים שימנעו את הסכנה הזאת. אני חושב שיש מקום לחזור ולשקול את הבעיה של הכללת הגבעה שאנו קוראים לה „גבעת תוחלת“ במסגרת החוק הזה.

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה):
על זה מדובר.

נתן פלד (מפ"ם):

אפשר לדבר על זה בלי להכות בתופים ומצילתיים של הפנטגון.

גם אני נמנה עם הסבורים שהפגנה היא דבר לגיטימי, לפעמים ישנה הפגנה רצויה ולפעמים לא רצויה. אינני מקדש כל הפגנה. אני יודע, שכל אחד מיושבי הבית הזה חושב, שיש הפגנות רצויות ומסייעות למטרות חיוביות, אבל יש גם הפגנות שליליות, אלא שזאת בודאי לא נקבע בחוק. באופן כללי, אורחים הרוצים להפגין לעיני נבחרים העם — צריכה להינתן להם אפשרות לגיטימית לעשות זאת. אם הגבעה היא מחוץ לתחום, מבחינת המיקום של הכנסת באמת לא נשאר מקום לערוך הפגנה. העליתי עניין זה בדיונים שהיו בוועדה. העליתי הצעה שנכנס תיקון שיאמר, שעל שטח הגבעה — שאנב מסומן כאן במפה בצורה נפרדת — לא יחול סעיף 7 (ב) האומר: „במשכן הכנסת וברחבה לא יתערך כל אסיפה וכל תהלוכה אלא בהיתר, בין כללי ובין מיוחד, מאת יושב-ראש הכנסת“. אני מקבל את הטיעון של קצין הבטחון של הכנסת שהוא זקוק לאפשרות להעלות את משמר הכנסת על הגבעה הזאת בכל עת ושלא רצוי להשאיר את הפיקוח על הגבעה ביד המשטרה. למשטרה יש הרבה תפקידים והרבה דאגות אחרות. הוא רוצה שמקום זה יהיה מבחינה בטחונית בתחום דאגת משמר הכנסת, וזה דבר לגיטימי. אפשר יהיה לדון על כך עם המשפטים הנכבדים, ואז נוכל להשיג את שתי המטרות: מבחינה בטחונית תהיה הגבעה בפיקוח משמר הכנסת, אך סעיף איסור ההפגנות לא יחול עליה. בהפגנות ובהתקהלויות ספונטניות, ללא היתר יושב-ראש הכנסת, על הגבעה הזאת, אין סיכון בטחוני. להיפך, טוב לתת אפשרות כזאת, וטוב שאנשים יידעו שהם יכולים לבוא לכנסת לא רק כדי לשבת ביציע ולחזות ביופיו של הבניין, אלא גם כדי להפגין, לערוך אסיפות ולהציב שלטים וסיסמאות.

היו"ר א. בן-אליעזר:

תשובת יושב-ראש ועדת הכנסת תינתן באחת הישיבות הבאות.

הישיבה הבאה ביום שני בשעה 16.00. ישיבה זו נעולה.

הכנסת, מבחינה בטחונית מובהקת, לשלוט בגבעה הזאת. דהיינו: שיוכל לפטרל אותה, ושיוכל למלא את הפונקציה הבטחונית-החיצונית בגבעה הזאת. לעומת זאת אין לשנות את המצב לגבי הפגנות בגבעה הזאת. כלומר: יש להכליל את הגבעה הזאת בתחום הבטחוני, אבל לא בתחום רחבת הכנסת.

(קריאה)

אני מניח, שמשפטים חריפים כמו חברי הכנסת האוזנר יוכלו למצוא נוסח מתאים. העקרון הוא שזכות ההפגנה במקום זה צריכה להישמר, גם אם יש צורך באבטחה בטחונית.

היו"ר א. בן-אליעזר:

רשות הדיבור לחברי הכנסת פלד.

נתן פלד (מפ"ם):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת הנכבדים. מן הדיון הזה יכול להתקבל הרושם שעוד נצטרך לקיים דיון על עצם החוק המוצע, כי חברי הכנסת וילנר ותמיר דיברו על בעיית הדמוקרטיה בכלל, אך שכחו לדון בחוק עצמו. אינני יודע מה הסיבה לכך. אולי לא הספיקו לקרוא את החוק, אבל קיימת הצעת חוק ויש לדון בה. קל לפתור כל בעיה לפי תרשים מסויים. קל לומר: מדינת ישראל נשלטת על-ידי ההון האמריקני, ואז ברור שחוק זה הוכתב על-ידי שליטי הפנטגון. אפשר גם לומר לפי תרשים אחר, שכל תפקידה של הממשלה הזאת, מאז הצטרף אליה חברי הכנסת בגין, הוא: לסגת מן השטחים, ולכן כל חוק שהיא מציעה יש להחזיר לממשלה. זו עמדה נוחה מאד, אבל אין בה תשובה לעניינים הקונקרטיים שחוק מסויים מעלה לפני הבית.

השאלה היא: מה הם החידושים בחוק הזה? היה קיים חוק חסינות הכנסת. אני חושב שאפשר למתוח ביקורת על סדרי הבית, אפשר למתוח ביקורת על דרכי הדמוקרטיה הישראלית, אבל אינני חושב שרלבנטי לומר שכל זה נבע מחוק חסינות הכנסת ומחוק משכן הכנסת ורחבתו. לכל פרלמנט בעולם — כפי שהעיר בצדק חברי הכנסת פנחס רוזן — יש הסדרים מסויימים להיתר הפגנות וכיוצא בזה. השתתפתי בדיון על חוק זה. כל חברי הוועדה היו מאוחדים בדעה שיש לגבש הצעת חוק שתהיה הולמת את התנאים שאנו נתונים בהם, בלי להכביד על באי הכנסת. אנחנו גם עדים לזרימת אנשים גדולה לכנסת. במובן זה לא גדלה החציצה בין הכנסת במשכנה החדש לבין העם. במידה שתהייה הצעות קונקרטיות, יהיה מקום לדון בהן. חברי הכנסת וילנר ואמר שמידת העונשים לפי החוק המוצע היא גבוהה מדי. היו בכנסת מקרים של התנקשויות. אין לשכוח זאת. הלואי שלא יקרה הדבר בעתיד, אבל

הישיבה ננעלה בשעה 15.39.

נספחות

א. סדר-היום לשיבות רצ"ט - ש"א

- א. שאלות.
- ב. סקירת שר החינוך והתרבות על פעולות משרדו - המשך הדיון.
- ג. חוק החזרת תשלומים (התקנת טלפון וטלקס), תשכ"ח-1968 (קריאה שניה ושלישית).
- ד. חוק מסים עקיפים (מס ששולם ביתר או בחסר), תשכ"ח-1968 (קריאה שניה ושלישית).
- ה. חוק ההתגוננות האזרחית (תיקון מס' 2), תשכ"ח-1968 (קריאה ראשונה).
- ו. תשובת שר המשפטים לדיון על פעולות משרדו.
- ז. הצעות לסדר-היום.
- ח. חוק האיגוד השיטופי, תשכ"ח-1968 (קריאה ראשונה).
- ט. חוק ישוב סכסוכי עבודה (תיקון), תשכ"ח-1968 (קריאה ראשונה).
- י. חוק שעות עבודה ומנוחה (תיקון), תשכ"ז-1967 (קריאה ראשונה).
- יא. חוק לתיקון פקודת ביטוח כלי רכב של מנוע (סיכוני צד שלישי) (מס' 2), תשכ"ח-1968 (קריאה ראשונה).
- יב. חוק הנוער (טיפול והשגחה) (תיקון), תשכ"ח-1968 (קריאה ראשונה).
- יג. תשובת סגן שר הדתות לדיון על פעולות משרד הדתות.
- יד. תשובת שר המשטרה לדיון על פעולות משרדו.
- טו. תשובת שר הבריאות לדיון על פעולות משרדו; פיקוח על טיב המזון ואיכותו (הצעות חברי-הכנסת ש. רוזן וש. ארבל-אלמולינו) - דיון משולב.
- טז. חוק נכי דיפוז הנאצים (תיקון מס' 2), תשכ"ח-1968 (קריאה ראשונה) - דיון.
- יז. חוק איגרות מדינת ישראל (הנפק שני להשקעת פיתוח), תשכ"ח-1968 (קריאה ראשונה).
- יח. חוק לתיקון פקודת הבנקאות (מס' 9), תשכ"ח-1968 (קריאה ראשונה).
- יט. חוק המקדמה, תשכ"ח-1968 (קריאה ראשונה).
- כ. חוק התקציב (מס' 3) לשנת 1968/69, תשכ"ח-1968 (קריאה ראשונה).
- כא. חוק הנכים (תגמולים ושקום) (תיקון מס' 5), תשכ"ח-1968 (קריאה ראשונה).
- כב. חוק משפחות חיילים שנספו במערכה (תגמולים ושקום) (תיקון מס' 6), תשכ"ח-1968 (קריאה ראשונה).
- כג. חוק החסינויות וזכויות היתר הדיפלומטיות וה-קונסולריות, תשכ"ח-1968 (קריאה ראשונה).
- כד. חוק לתיקון פקודת סימני סחורות (מס' 3), תשכ"ח-1968 (קריאה ראשונה).
- כה. חוק שירות הציבור (הגבלות לאחר פרישה), תשכ"ח-1968 (קריאה ראשונה).
- כו. חוק לתיקון פקודת סדרי השלטון והמשפט (מס' 12) (תיקון טעויות), תשכ"ח-1968 (קריאה ראשונה).
- כז. חוק הרשות להשכלה גבוהה (הוראה ומחקר), תשכ"ח-1968 (קריאה ראשונה).
- כח. חוק הערבויות לסחר חוץ (תיקון מס' 2), תשכ"ח-1968 (קריאה ראשונה).
- כט. בעיית צווי ריתוק (הצעת חברי-הכנסת ת. טובי).
- ל. הצעות מעשיות להגברת העליה מארצות הרוחה (הצעת חברי-הכנסת ב. אבניאל).
- לא. חוק למניעת הונאה בכשרות, תשכ"ו-1966 (קריאה ראשונה).
- לב. חוק לתיקון פקודת החוק הפלילי (מס' 26), תשכ"ה-1965 (קריאה ראשונה).
- לג. חוק משכן הכנסת ורחבתו, תשכ"ח-1968 - הצעת ועדת הכנסת (קריאה ראשונה).

ב. הצעות לסדר-היום לשיבות רצ"ט - ש"א

583. ג. פלד (מפ"ם) : בעיות קיצבת הזיקנה.
696. א. נח'לה (קידמה ופיתוח) : גדול הטבק של החקלאים הערבים, דרכי שיווקו ומחירו.
729. א. חביבי (הרשימה הקומוניסטית החדשה) :
- הכרזות שר הבטחון בסיעת העבודה ביום 18 ביוני 1968.
876. מ. ביבי (מפלגת העבודה הישראלית) : הקדשת אמצעים לזירוה ועידודה של התפתחות המחקר המדעי.

ג. הצעת חוק החזרת תשלומים (התקנת טלפון וטלקס), תשכ"ח-1968

1. החזרת עודף תשלום
מי ששילם בעד שירות מהשירותים המפורטים, בתוספת סכום העולה על התעריף הקיים בעד אותו שירות בעת היכנס חוק זה לתקפו, זכאי להחזרת הסכום העודף; ומי שהתחייב לשלם סכום העולה כאמור יהא פטור מלשלם את הסכום העודף.
2. ביצוע ותקנות
שר הדואר ממונה על ביצוע חוק זה והוא יקבע בתקנות, באישור ועדת הכספים של הכנסת, את צורת ההחזרה ומועדיה.

תוספת

(סעיף 1)

4. התקנת קו טלפון מקומי מחובר לקו טלפון בין-עירוני פרטי.
5. התקנת קו טלקס ישיר.
6. התקנת קו טלקס ישיר משותף.
7. התקנת קו מקומי מחובר לקו טלגרף בין-עירוני פרטי.
- (א) בתוספת זו תהיה לכל מונח המשמעות שיש לו בפקודת בתי הדואר (1) ובתקנות שהותקנו לפיה.
- (ב) השירותים:
1. התקנת קו טלפון מרכזי ישיר.
 2. התקנת קו טלפון מרכזי ישיר משותף.
 3. התקנת קו טלפון-עזר מחובר למרכז פרטי.

ד. הצעת חוק מסים עקיפים (מס ששולם ביתר או בחסר), תשכ"ח-1968

1. הגדרות
- בחוק זה -
- "מס עקיף" - מכס, בלו, מס קניה או היטל לפי תקנות שעת-חירום (תשלומי חובה), תשי"ח-1958 (2);
- "חסר" - מס עקיף שלא שולם, או שהוחזר בטעות, כולו או מקצתו;
- "יתר" - מס עקיף ששולם ביתר;
- "טובין" - לרבות סחורה ושירותים הטעונים מס לפי חוק מס קניה (סחורות ושירותים), תשי"ב-1952 (3); ולעניין זה, "מוכר" - לרבות נותן שירות, "קונה" - לרבות מקבל שירות;
- "מנהל" - כמשמעותו בפקודת המכס (4);
- "גובה המס" - כמשמעות גובה המכס בפקודת המכס או ממונה אזורי על מס קניה או בלו;
- "התקופה הקובעת" -
- (1) לגבי טובין שיובאו - חמש שנים מן היום שבו נתהווה החסר או היתר;
 - (2) לגבי טובין אחרים - שלוש שנים מן היום שבו נתהווה החסר או היתר;
- "נישום" - אדם שנדרש לשלם חסר, ולעניין סעיף 2(ב) (1) ו- (2) וסעיף 3 - לרבות שליחו.
2. חייב בתשלום חסר
- (א) נישום יהא חייב בתשלום חסר אם נדרש לעשות כן תוך התקופה הקובעת.
- (ב) נישום יהא חייב בתשלום חסר אף לאחר התקופה הקובעת אם נוכח המנהל כי נתקיים אחד מאלה:
- (1) החסר נבע מחמת ידיעה, אמרה, הצהרה או תעודה (להלן - ידיעה) בלתי נכונה שמסר הנישום או מחמת שלא מסר ידיעה שהיה חייב
- למסרה והנישום לא הוכיח כי המעשה או המחדל היו בתום לב;
- (2) הנישום ידע, או בנסיבות העניין צריך היה לדעת, על קיומו של החסר.
3. סייג
- על אף האמור בסעיף 2, לא יהא הנישום חייב בתשלום חסר אם הוכח להנחת דעתו של המנהל כי נתקיימו כל אלה:
- (1) החסר לא נבע מחמת ידיעה בלתי-נכונה שמסר הנישום או מחמת שלא מסר ידיעה שהיה חייב למסרה;
 - (2) הנישום לא ידע, ובנסיבות העניין לא היה צריך לדעת, על קיומו של החסר;
 - (3) הנישום מכר את הטובין בתום לב, לפני דרישת תשלום החסר ובמחיר המקובל בשוק פחות אותו חסר.
4. עיכוב טובין
- גובה המס רשאי לעכב הוצאתם של טובין של נישום מפיקוח המכס עד לתשלום החסר המגיע מהנישום על אותם טובין או על טובין אחרים שיבואם חייב במס עקיף.
5. סמכות לוותר
- המנהל רשאי לוותר על גביית חסר, כולו או מקצתו, אם נראה לו כי הוצאות גביית החסר אינן מצדיקות את גבייתו.
6. החזר יתר
- (א) יתר יוחזר למי ששילמו, אם המנהל נתבקש לכך תוך התקופה הקובעת.
- (ב) נוכח המנהל, כי הטובין נמכרו במחיר העולה על המקובל בשוק, לא יוחזר היתר אלא אם ההפרש הוחזר לקונה; סייג זה לא יחול אם היתר נבע מטעות סופר.

(1) חוקי אי, כך ב', פרק קט"ו, עמ' 1155; ס"ח תשי"א, עמ' 221; ס"ח תשט"ז, עמ' 87; ס"ח תשכ"ב, עמ' 103; ס"ח תשכ"ג, עמ' 44; ס"ח תשכ"ה, עמ' 44; עמ' 234; ס"ח תשכ"ה, עמ' 16.

(2) ס"ח תשכ"ד, עמ' 175; ס"ח תשכ"ו, עמ' 31; ס"ח תשכ"ז, עמ' 21.

(3) ס"ח תשי"ב, עמ' 344; ס"ח תשי"ד, עמ' 113; ס"ח תשי"ה, עמ' 60; ס"ח תשכ"ב, עמ' 44.

(4) דיני מדינת ישראל, נוסח חדש 3, עמ' 39.

- (2) סעיפים 13 (ב) ו-27 (א) (3) לחוק מס קניח (סחורות ושירותים), תשי"ב-1952 ;
 (3) תקנה 16 (ב) לתקנות שעת חירום (תשלומי חובה), תשי"ח-1958 ;
 (4) סעיפים 11 (א) ו-12 לחוק חבלו על סוכר, תשי"ז-1957 (1) ;
 (5) סעיפים 13 ו-14 לחוק חבלו על דלק, תשי"ח-1958 (1).

7. תחולת חיקוקים
 החיקוקים החלים על מס עקיף יחולו גם על יתר וחסר.
 8. אצילת סמכויות
 המנהל רשאי לאצול מסמכויותיו לפי חוק זה, למעט סמכותו לפי סעיף 2 (ב).
 9. ביטולים
 בטלים -
 (1) סעיפים 151 ו-155 למקודת המכס ;

(1) ס"ח תשי"ז, עמ' 120.

(2) ס"ח תשי"ח, עמ' 160.

סיכום הישיבות

ישיבת רצ"ט (כ"ח בסיון תשכ"ח – 24 ביוני 1968)
היו"ר – ק. לוז; י. סרלין.

- א. מזכיר הכנסת ח. ליאור הודיע על המסמכים שהוגחו על שולחן הכנסת.
- ב. בהמשך הדיון על סקירת שד החינוך והתרבות על פעולות משרדו השתתפו: פ. רוזן, א. טיאר, א. ורדי-גר, א. אבנרי, ד. נצר, ב. עוזיאל, מ. בן-פורת, ע. גוברין, ג. כהן, א. ידלין, ב. אזניה, ד. סדן, א. רימלט.
- ג. בהמשך הדיון על חוק נכי רדיפות הנאצים (תיקון מס' 2), תשכ"ח-1968, קריאה ראשונה, השתתפו: י. גולן, א. אבנרי, א. ורדיגר, ש. תמיר.

ישיבת ש' (כ"ט בסיון תשכ"ח – 25 ביוני 1968)
היו"ר – ט. סנהדראי; ד. נצר.

- א. י. קרגמן (יו"ר ועדת הכספים) הביא לקריאה שניה חוק החזרת תשלומים (התקנת טלפון וטלקס), תשכ"ח-1968.
הוחלט: לקבל את החוק.
- ב. י. קרגמן (יו"ר ועדת הכספים) הביא לקריאה שניה חוק מסים עקיפים (מס ששולם ביתר או בחסר), תשכ"ח-1968.
הוחלט: לקבל את החוק.
- ג. בהמשך הדיון על סקירת שר הדתות על פעולות משרדו השיב סגן שר הדתות ב. שחור למתווכחים.
- ד. בהמשך הדיון על חוק נכי רדיפות הנאצים (תיקון מס' 2), תשכ"ח-1968, קריאה ראשונה, השתתפו: ו. שם-טוב, צ. צימרמן.
- ה. שר-הסעד י. בורג הביא לקריאה ראשונה חוק הנוער (טיפול והשגחה) (תיקון), תשכ"ח-1968. בוויכוח השתתפו: פ. זוארץ, ד. נצר, ש. תמיר, א. אבנרי, ש. כהן-צידון, ש. רוזן, מ. ידד, א. טיאר, א. ריאלי-נאור. שר הסעד השיב למתווכחים.
- הוחלט: להעביר את החוק לוועדת השירותים הציבוריים.
- ו. שר-המשפטים י. ש. שפירא הביא לקריאה ראשונה חוק איגרות מדינת ישראל (הנפק שני להשקעת פיתוח), תשיכ"ח-1968. בוויכוח השתתפו: ת. טובי, א. בהיר, א. שוסטק, ו. שם-טוב, א. אבנרי, שר המשפטים השיב למתווכחים.
- הוחלט: להעביר את החוק לוועדת הכספים.

ישיבת ש"א (ל' בסיון תשכ"ח – 26 ביוני 1968)
היו"ר – ק. לוז; י. נבון; א. בן-אליעזר.

- א. שר-החקלאות ח. גבתי השיב על 7 שאלות של חברי הכנסת: א. נחילה, א. חביבי, א. אבנרי, ש. ארבל-אלמוזליג, ש. מיקוניס, ת. טובי, י. תמיר.
- ב. שר-העבודה י. אלון השיב על 11 שאלות של חברי הכנסת: ש. מיקוניס, ש. תמיר, מ. בן-פורת, ש. ארבל-אלמוזליג, מ. ארם, ר. הקטין, א. ביטון.
- ג. שר-הבטחון מ. דיין השיב על 14 שאלות של חברי הכנסת: ש. תמיר, י. שופמן, א. אבנרי, ת. טובי, א. חביבי, י. תמיר, ש. מיקוניס, א. טיאר, ג. האונגר, ט. סנהדראי.
- ד. א. נחילה הגיש הצעה לסדר-היום בדבר גידול הטבק של החקלאים הערביים ודרכי שיווק ומחירו. שר-החקלאות ח. גבתי השיב להצעה.
- הוחלט: להעביר את העניין לוועדת הכלכלה.
- ו. י. ביבי הגיש הצעה לסדר-היום בדבר הקדשת אמצעים לזירוזו ועידודה של התפתחות המחקר המדעי. ראש הממשלה ל. אשכול השיב להצעה.
- הוחלט: לקיים דיון על העניין במליאת הכנסת.
- ז. א. חביבי הגיש הצעה לסדר-היום בדבר הכרזות שר הבטחון בסיעת העבודה ביום 18 ביוני 1968. שר-הבטחון מ. דיין השיב להצעה. א. אבנרי הציע להעביר את העניין לוועדה, שתקבע על-ידי ועדת הכנסת.
- הוחלט: להסיר את ההצעה מסדר-היום.
- ח. ש. תמיר מסר הודעה בדבר הימנעותו סיעתו מהצבעה. שר הבטחון השיב לו.
- ט. מ. פלד הגיש הצעה לסדר-היום בדבר בעיות קיצבת הזיקנה. שר-העבודה י. אלון השיב להצעה.
- הוחלט: להעביר את העניין לוועדת העבודה.
- י. שר-העבודה י. אלון הביא לקריאה ראשונה חוק האיגוד השיתופי, תשכ"ח-1968.
- יא. שר-העבודה י. אלון הביא לקריאה ראשונה חוק שעות עבודה ומנוחה (תיקון), תשכ"ז-1967.
- יב. שר-העבודה י. אלון הביא לקריאה ראשונה חוק ישוב סכסוכי עבודה (תיקון), תשכ"ח-1968.
- יג. א. אזניה (יו"ר ועדת הכנסת) הביא לקריאה ראשונה חוק משכן הכנסת ורחבתו, תשכ"ח-1968. בוויכוח השתתפו: ש. תמיר, מ. וילנר, א. אבנרי, ג. פלד.